

# JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS

JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA

SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

•••••5

ROČNÍK 68, 2017



**JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS**  
**VEDECKÝ ČASOPIS PRE OTÁZKY TEÓRIE JAZYKA**

---

**JOURNAL OF LINGUISTICS**  
**SCIENTIFIC JOURNAL FOR THE THEORY OF LANGUAGE**

---

**Hlavná redaktorka/Editor-in-Chief:** doc. Mgr. Gabriela Múcsková, PhD.

**Výkonní redaktori/Managing Editors:** PhDr. Ingrid Hrubaničová, PhD., Mgr. Miroslav Zumrík, PhD.

**Redakčná rada/Editorial Board:** doc. PhDr. Ján Bosák, CSc. (Bratislava), PhDr. Klára Buzássyová, CSc. (Bratislava), prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc. (Bratislava), PhDr. Ingrid Hrubaničová, PhD. (Bratislava), Doc. Mgr. Martina Ivanová, PhD. (Prešov), Mgr. Nicol Janočková, PhD. (Bratislava), Mgr. Alexandra Jarošová, CSc. (Bratislava), prof. PaedDr. Jana Kesselová, CSc. (Prešov), PhDr. Ľubor Králik, CSc. (Bratislava), PhDr. Viktor Krupa, DrSc. (Bratislava), doc. Mgr. Gabriela Múcsková, PhD. (Bratislava), Univ. Prof. Mag. Dr. Stefan Michael Newerkla (Viedeň – Rakúsko), Associate Prof. Mark Richard Lauersdorf, Ph.D. (Kentucky – USA), doc. Mgr. Martin Ološtiak, PhD. (Prešov), prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc. (Bratislava), prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc. (Banská Bystrica), prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc. (Košice), prof. PhDr. Juraj Vaňko, CSc. (Nitra), Mgr. Miroslav Zumrík, PhD. prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc. (Bratislava).

**Technický redaktor/Technical editor:** Mgr. Vladimír Radik

---

**Vydáva/Published by:** Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

- v tlačenej podobe vo vydavateľstve SAP – Slovak Academic Press, s.r.o.

- elektronicky vo vydavateľstve Versita – De Gruyter (Open Access)

[www.degruyter.com/view/j/jazcas](http://www.degruyter.com/view/j/jazcas)

**Adresa redakcie/Editorial address:** Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava  
kontakt: [gabam@juls.savba.sk](mailto:gabam@juls.savba.sk)

Elektronická verzia časopisu je dostupná na internetovej adrese/The electronic version of the journal is available at: <http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/>

Vychádza trikrát ročne/Published triannually

Dátum vydania aktuálneho čísla (2017/68/3) – január 2018

CiteScore 2016: 0.17

SCImago Journal Rank (SJR) 2015: 0.101

Source Normalized Impact per Paper (SNIP) 2015: 0.875

**JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS je evidovaný v databázach/JOURNAL OF LINGUISTICS is indexed by the following services:** CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities); Celdes; CNKI Scholar (China National Knowledge Infrastructure); CNPIEC; De Gruyter - IBR (International Bibliography of Reviews of Scholarly Literature in the Humanities and Social Sciences); De Gruyter - IBZ (International Bibliography of Periodical Literature in the Humanities and Social Sciences); DOAJ; EBSCO (relevant databases); EBSCO Discovery Service; Elsevier – SCOPUS; ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences); Google Scholar; International Medieval Bibliography; J-Gate; JournalTOCs; Linguistic Bibliography Online; Linguistics Abstracts Online; MLA International Bibliography; Naviga (Softweco); Primo Central (ExLibris); ProQuest - International Bibliography of the Social Sciences (IBSS); ProQuest - Linguistics & Language Behavior Abstracts (LLBA); ProQuest - Research Library; ReadCube; SCImago (SJR); Summon (Serials Solutions/ProQuest); TDOne (TDNet); Ulrich's Periodicals Directory/ulrichsweb; WorldCat (OCLC).

**ISSN 0021-5597 (tlačená verzia/print)**

**ISSN 1338-4287 (verzia online)**

**MIČ 49263**

**OBSAH**  
CONTENT • СОДЕРЖАНИЕ

**Štúdie**  
Studies • Статьи

- 435 Milada WALKOVÁ: Citačné zvyklosti v slovenských a anglických jazykovedných štúdiách**  
WALKOVÁ, Milada: Citation practices in Slovak and English linguistic research papers  
Милада ВАЛКОВА: Практика цитирования в словацких и английских лингвистических статьях
- 459 Dana BALÁKOVÁ: Biblická frazeológia v intra-/interjazykovom slovenskom a českom kontexte I**  
BALÁKOVÁ, Dana: Biblical phraseology in intra-/interlinguistic Slovak and Czech context I  
Дана БАЛАКОВА: Библейская фразеология в интра-/интерязыковом словацком и чешском контексте I
- 473 Viera KOVÁČOVÁ: Biblická frazeológia v intra-/interjazykovom slovenskom a českom kontexte II**  
KOVÁČOVÁ, Viera: Biblical phraseology in intra-/interlinguistic Slovak and Czech Context II  
Вера КОВАЧОВА: Библейская фразеология в интра-/интерязыковом словацком и чешском контексте II

**Recenzie a správy**  
Book Reviews • Рецензии

- 491 ČERMÁK, František et al. (2009, 2016): Slovník české frazeologie a idiomatiky. Sv. 1 (Kateřina ŠICHOVÁ, Martin ŠEMELÍK)**
- 500 LAZAR, Jan: Á propos des pratiques scripturales dans l'espace virtuel: entre Facebook et Twitter (Karel STŘELEČEK)**
- 503 Sketch Engine: A Toolbox For Linguistic Discovery.**  
THOMAS, James: *Discovering English with Sketch Engine: A Corpus-Based Approach to Language Exploration*. 2nd.  
THOMAS, James: *Discovering English with Sketch Engine: Workbook and Glossary*. (Maria KUNILOVSKAYA – Marina KOVIAZINA)
- 508 Desat' autorov hľadá riešenie problematického vzťahu lingvistiky a translatológie.**  
BOISSEAU, Maryvonne – CHAUVIN, Catherine – DELESSE, Catherine – KEROMNES, Yvon (eds.): *Linguistique et Traductologie : Les Enjeux D'Une Relation Complexe*. (Mária PAĽOVÁ)



## CITAČNÉ ZVYKLOSTI V SLOVENSKÝCH A ANGLICKÝCH JAZYKOVEDNÝCH ŠTÚDIÁCH\*

MILADA WALKOVÁ

Katedra jazykov Technickej univerzity v Košiciach

WALKOVÁ, Milada: Citation practices in Slovak and English linguistic research papers. *Journal of Linguistic*, 2017, Vol. 68, No 3, pp. 435 – 458.

**Abstract:** Citation in research articles is an important gateway to acceptance by academic community. When citing others, scholars follow the conventions of the genre, of the academic discipline, and of their culture. This paper focuses on the cultural aspects of citation by comparing and contrasting a corpus of linguistic papers written in English and in Slovak. The results show that while English native writers prefer making their papers more objective through a higher incidence of generalisations and reporting verbs denoting the process of research, Slovak native writers opt for making the cited authors more visible by a greater amount of integral citations and reporting verbs denoting mental states and processes. A higher number of quotations, including floating quotations, suggests that Slovak scholars have a high regard for the work of others.

**Key words:** citation, reporting verbs, research article, academic writing, intercultural communication

### 1. ÚVOD

Vedecký výskum je považovaný za hodnotný vtedy, keď prináša nové poznatky. Dôležitou súčasťou odborných textov je preto zasadenie prezentovaných výsledkov do kontextu už známych poznatkov, a to prostredníctvom citovania nielen vlastných prác, ale predovšetkým prác iných autorov. Nový výskum na známe poznatky nadväzuje, hodnotí ich (či už pozitívne, alebo negatívne) a môže ich dopĺňať a rozširovať, alebo naopak, vyjadrovať s nimi svoj nesúhlas a byť s nimi v rozpore. Spôsoby, ktorými autor vedeckého textu odkazuje na práce iných autorov, vyjadrujú autorov postoj k publikovaným výsledkom, jeho zaradenie do vedeckej obce, ale tiež sledujú konvencie žánru a danej vedeckej disciplíny a v širšom zmysle aj odborného štýlu danej kultúry. V tejto štúdií preto na príklade jazykovedných textov porovnáваме, ako autori vedeckých textov odkazujú na publikované práce v slovenskej a anglofónnej kultúre.

---

\* Štúdia vznikla v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0099/16 *Personálna a sociálna deiza v slovenčine*.

## 2. CITAČNÉ ZVYKLOSTI

Odborný štýl je ovplyvnený kultúrou, v ktorej vzniká (napr. Kaplan, 1966; Khoutyz, 2015; Walková, 2014). V tejto štúdii sa zameriavame na to, ako sa v odbornom texte odkazuje na iných autorov, ktorí sa priamo nezúčastňujú komunikačného aktu, ktorý predstavuje prenos informácií od autora textu k čitateľovi. Osoba citovaného autora môže byť v texte explicitne prítomná alebo ukrytá za jeho prácu. Jeho tvrdenia môžu byť uvedené v zhutnenej a zostručnenej alebo v presnej, doslovnej podobe. Jeho práca môže byť posúdená kriticky alebo uznaná za prínosnú. Miera použitia rôznych druhov odkazovania na práce iných vedcov tak vypovedá aj o kultúre, v ktorej bol daný odborný text napísaný.

Literatúra pozná rôzne formálne delenia odkazovania na publikované práce. Ken Hyland (1999) uvádza štyri formy: (i) doslovný citát, ktorý je súčasťou uvádzacej vety, (ii) odsadený doslovný citát v bloku (pri dlhších citátoch), (iii) parafráza a sumarizácia (t. j. prerozprávanie vlastnými slovami), a napokon (iv) zovšeobecnenie (t. j. kombinácia viacerých zdrojov). Katarína Staroňová (2011, s. 170 – 171) neuvádza zovšeobecnenie, oba druhy doslovných citátov spája do jedného typu a rozlišuje medzi parafrázou a sumarizáciou ako dvoma osobitnými typmi. Podobne Dušan Katuščák (1998, s. 47 – 48) uvádza tri formy – citáty, parafrázy a výťahy. Rozdiel medzi parafrázou a sumarizáciou/výťahom spočíva vo vyššej miere kondenzácie textu pri sumarizácii, avšak aj pri nej „[m]iera kondenzácie textu či zostručnenia je rozličná“ (Staroňová, 2011, s. 179). Dá sa preto povedať, že parafráza a sumarizácia sa do istej miery prekrývajú.

Ďalšie delenie súvisí s tým, či je citovaný autor uvedený priamo v texte – tzv. integrálny odkaz –, alebo na prácu odkazuje vnorený odkaz (v zátvorkách alebo v poznámkovom aparáte) – tzv. neintegrálny odkaz (Swales, 1990, s. 148; Staroňová, 2011, s. 181 – 182). Podľa K. Hylanda (1999, s. 344) voľbou integrálneho odkazu autor prikladá dôraz skôr na citovaného autora, kým zvolením neintegrálneho odkazu zvýrazňuje viac obsah.

Philip Shaw (1992) upozorňuje, že výber medzi integrálnym a neintegrálnym odkazom je podmienený tiež rétorickou funkciou a aktuálnym členením vety. P. Shaw (1992) sa venuje výskumu kategórií času, vidu a rodu sloviess používaných v prehľadoch literatúry dizertačných prác v oblasti biochémie a poľnohospodárskej biológie. Prichádza k záveru, že slovesné kategórie ovplyvňujú v konečnom dôsledku rétorika a kohézia textu, ktoré majú vplyv na aktuálne členenie vety (téma – réma) a následne slovosled. Vzhľadom na pevný slovosled v angličtine výber slovosledu určuje gramatický podmet, od ktorého sa odvíja výber kategórií slovesa.

Jednotlivé vedné odbory sa líšia množstvom i spôsobom citácií. Podľa Hylandovho (1999)<sup>1</sup> výskumu citácií v ôsmich disciplínach humanitné a spoločenské

---

<sup>1</sup> Hylandove (1999) zistenia korelujú s rozdelením vied na tzv. *hard* a *soft* (napr. Kolb, 1981; p. aj Slančová, 1996, s. 47), t. j. exaktné vedy na jednej strane a humanitné a spoločenské vedy na druhej strane.

vedy viac odkazujú na publikovanú literatúru než prírodné vedy (s výnimkou biológie) a technika. Okrem filozofie všetky disciplíny využívajú viac neintegrálne než integrálne odkazy. Po filozofii sa najviac integrálnych odkazov objavuje v sociológii a aplikovanej lingvistike. Prírodné vedy a technika vôbec nepoužívajú doslovné citáty. Vedné odbory sa líšia aj uvádzacími slovesami, ktoré využívajú. Prírodné vedy a technika uprednostňujú slovesá *report* [‘uvádzať’], *describe* [‘opísať’], *show* [‘ukázať’], *use* [‘použiť’], humanitné a spoločenské vedy zase používajú najčastejšie slovesá ako *argue* [‘tvrdiť’], *suggest* [‘naznačiť’], *study* a *examine* [‘skúmať’].

K. Hyland (1999) rozdiely v citovaní medzi jednotlivými vednými odbormi vysvetľuje nasledovne: v humanitných a spoločenských vedách je v popredí argumentácia. Autor textu musí svojho čitateľa presvedčiť, že jeho teoretické východiská sú správne, preto môže s publikovanou literatúrou súhlasiť alebo polemizovať. Citujú sa aj staršie, klasické práce, preto texty obsahujú viac citácií. Naopak, v prírodných vedách a technike sa klasické, dobre známe teórie už necitujú. Tieto odbory sa sústredia viac na fakty, metódy a postupy než na argumentáciu. Potlačenie prítomnosti citovaných autorov v texte vedie k objektivizácii textu.

V prípade integrálnych odkazov citované práce uvádzajú tzv. uvádzacie slovesá, napr. [autor] *menuje*, *tvrdí*, *opisuje* a pod. Podľa Geoffa Thompsona a Ye Yiyuna (1991) autori textov volia uvádzacie slovesá podľa ich denotačného významu a evaluačnej hodnoty. Denotačný význam uvádzacích sloves môže odkazovať na jeden z troch základných procesov – procesy výskumu (napr. slovesá *vypočítať*, *merať*, *zistiť*, *získať*), mentálne procesy (napr. *myslieť si*, *veriť*, *zameriavať sa*, *zvážiť*) a procesy vyjadrenia sa v texte (napr. *uvádzať*, *písať*, *vyzdvihnúť*, *nazývať*). Okrem toho existujú uvádzacie slovesá, ktorými autor textu vyjadruje, aké miesto má citované dielo v jeho vlastnom výskume (napr. *vysvetľovať*, *potvrďovať*) či teórii ako takej (napr. *predpokladať*, *súhlasiť*, *kontrastovať*). Evaluačná hodnota uvádzacích sloves sa môže týkať postoja citovaného autora či postoja alebo interpretácie citujúceho autora. Podľa toho, či citovaný autor prezentuje informáciu (sprostredkované prostredníctvom uvádzacieho slovesa) ako pravdivú, môže byť jeho postoj kladný (napr. *zdôrazniť*, *poukázať*, *predpokladať*), záporný (napr. *napádať*, *popierať*, *odmieňať*, *pochybovať*) alebo neutrálny (napr. *skúmať*, *hodnotiť*, *zameriavať sa*, *citovať*). Citujúci autor môže k informácii citovaného autora podobne zaujať neutrálne stanovisko (napr. *predkladať*, *veriť*, *tvrdiť*, *skúmať*), kladné stanovisko hodnotením autovej informácie ako faktu (napr. *priniesť*, *dokázať*, *osvetliť*, *určiť*) alebo zriedka negatívne stanovisko spochybnením platnosti výpovede citovaného autora (napr. *nebrať do úvahy*, *zamieňať si (s niečím)*, *prejaviť neznalosť*). Citujúci autor môže interpretovať citovanú informáciu podľa toho, ako s pôvodným textom súvisí (napr. *dodávať*, *komentovať*, *opakovať*), akú v ňom má funkciu (napr. *potvrdiť*, *vyriešiť*, *dokázať*), prečo je v ňom použitá (napr. *zdôrazniť*, *kritizovať*, *varovať*) alebo ju môže prezentovať ako objektívny fakt (napr. *mapovať*, *pozorovať*, *písať*).

Sarah Thomasová a Thomas Hawes (1994) delia uvádzacie slovesá použité v medicínskych štúdiách. Podobne ako G. Thompson a Y. Yiyun (1991) rozdeľujú uvádzacie slovesá podľa ich denotačného významu na tri skupiny – experimentálne, diskurzívne a kognitívne. Zároveň upozorňujú na prekrývanie sa týchto kategórií a na nejednoznačnosť niektorých slovíčok. Jednotlivé kategórie autori ďalej delia na podkategórie. Experimentálne slovesá teda môžu pomenúvať metódy a postupy (napr. *študovať*, *analyzovať*, *deliť*) alebo zistenia, ktoré môže citujúci autor prezentovať neutrálne (napr. *zistiť*, *pozorovať*, *získať*) alebo pozitívne, keď prezentované výsledky prijíma (napr. *ukázať*, *preukázať*). Diskurzívne slovesá rozdeľujú na tentatívne, istotné a zmierňujúce. Tentatívne môžu označovať formulovanie hypotéz pred experimentom (napr. *navrhnuť*, *postulovať*, *predpokladať*) alebo záverov po experimente (napr. *naznačiť*). Istotnými slovesami môže citujúci autor prezentovať informáciu objektívne (napr. *uviesť*, *poznamenať*) alebo ako východisko pre vlastné tvrdenia (napr. *odvolávať sa*, *predkladať dôkazy*, *uzatvárať*). Napokon zmierňujúce slovesá obmedzujú platnosť tvrdenia alebo naznačujú potrebu ďalšieho výskumu (napr. *upozorniť*, *pýtať sa*). Posledná skupina slovíčok – kognitívne slovesá – označuje mentálne stavy a deje (napr. *vychádzať z*, *myslieť si*, *považovať*).

Uvedené zložité systémy uvádzacích slovíčok značne zjednodušuje K. Hyland (1999). Evaluačnú hodnotu redukuje na tri typy, pričom jeden typ má štyri podtypy. Citujúci autor teda môže prezentovať informáciu ako pravdivú (napr. *uznať*, *preukázať*, *poukázať*), nepravdivú (napr. *prehliadať*, *zveličovať*, *ignorovať*) alebo svoj postoj nevyjadruje. V takom prípade môže postoj prisúdiť citovanému autorovi. Tento postoj môže byť pozitívny (napr. *tvrdiť*, *obhajovať*, *byť presvedčený*), neutrálny (napr. *citovať*, *komentovať*, *zaoberať sa*), váhavý (napr. *predpokladať*, *naznačiť*, *narážať*, *chápať*) či kritický (napr. *namietat*, *napádať*, *odmietat*, *vyvrátiť*). Vo všetkých disciplínach prevláda nevyjadrenie postoja citujúceho autora nad prezentovaním informácie ako pravdivej, pričom slovesá prezentujúce informáciu ako nepravdivú sa používajú len v humanitných a spoločenských vedách. Podobne všeobecne prevláda neutrálny postoj citovaného autora; kritický postoj je vyjadrený skôr v humanitných a spoločenských vedách, a to zriedka. Explicitnejšia evaluácia v humanitných a spoločenských vedách podľa K. Hylanda (op. cit.) vytvára priestor pre dialóg s danou vedeckou obcou.

K. Hyland (1999) ďalej skúma tri typy denotačného významu, ktoré označuje ako (i) výskumné akty, ktoré pomenávajú zistenia a procedúry, (ii) kognitívne akty pomenávajúce mentálne procesy a (iii) diskurzívne akty pomenávajúce slovné vyjadrenie. (Toto rozdelenie korešponduje s rozdelením uvádzacích slovíčok podľa S. Thomasovej a T. Hawesa, 1994, na experimentálne, kognitívne a diskurzívne.) Slovesá pomenávajúce výskumné akty dominujú v prírodných vedách a technike (43 – 56 %; v spoločenských a humanitných vedách len 23 – 31 %), diskurzívne slovesá prevládajú v spoločenských a humanitných vedách (59 – 64 %; v prírodných vedách a technike len 38 – 51 %). Zastúpenie kognitívnych slovíčok menej korešponduje s rozdele-



ním vedných odborov; najmenej sa však používajú v technike (2 – 3 %) a najviac vo filozofii (15 %) a aplikovanej lingvistiky (11 %).

V slovenskom kontexte sa výskumu citačných praktík venuje Lucia Dančišinová. V monografii *Citácia ako intertextuálny znak v akademickom diskurze* (Dančišinová, 2016) ponúka vyčerpávajúci prehľad rôznych pohľadov na citačné zvyklosti v domácej aj zahraničnej literatúre. V ďalších štúdiách (Dančišinová, 2015; Dančišinová a kol., 2015) sleduje citačné zvyklosti slovenských študentov píšucich v anglickom jazyku. Podľa jej zistení neintegrálne citácie prevažujú v bakalárskych (71 %) i diplomových (56 %) prácach a v záverečných prácach filologického (56 %) i ekonomického zamerania (60 %).

Keďže v našej štúdii skúmame citačné zvyklosti v jazykovede, zhrňme ešte raz Hylandove (1999) zistenia pre aplikovanú lingvistiku: V jazykovedných štúdiách prevládajú neintegrálne citácie (66 %) nad integrálnymi (34 %). Najzastúpenejšie sú sumarizácie/parafrázy (67 %), nasledujú zovšeobecnenia (23 %) a doslovné citáty (10 %). Pri uvádzacích slovesách sú podľa denotačného významu najčastejšie diskurzívne slovesá (59 %), nasledujú výskumné (30,5 %) a kognitívne slovesá (10,5 %). Z hľadiska evaluačného významu prevládajú slovesá, pri ktorých nie je postoj citujúceho autora vyjadrený (78,1 %), pričom postoj prisúdený citovanému autorovi je neutrálny (48,3 %), váhavý (17,6 %), pozitívny (32,2 %) a zriedka kritický (1,9 %). Citujúci autor niekedy prezentuje citovanú informáciu ako pravdivú (20,0 %) alebo sporadicky ako nepravdivú (1,9 %). Podobné výsledky môžeme očakávať aj v našich korpusoch. Značné rozdiely medzi korpusmi poukážu na rozdiely v citačných zvyklostiach medzi sledovanými kultúrami v danej vednej oblasti.

### 3. METÓDY

Cieľom štúdie je zistiť, či sa slovenský odborný štýl líši od anglofónneho odborného štýlu v spôsobe odkazovania na publikovanú literatúru. Citačné zvyklosti študujeme na korpuse odborných časopiseckých textov v jazykovede ako jedinej sledovanej disciplíne. Korpus pozostáva zo 60 ucelených textov odborného štýlu v dvoch jazykoch (anglickom a slovenskom). Každý jazyk je zastúpený štúdiami<sup>2</sup> z nedávnych rokov (2012 – 2016)<sup>3</sup> v troch jazykovedných časopisoch. Sú to slovenské časopisy *Jazykovedný časopis* (JČ), *Slovenská reč* (SR) – oba indexované v databáze Scopus – a *Jazyk a kultúra* (JaK). Anglické texty boli vybrané tak, aby nám boli dostupné verejne alebo prostredníctvom knižničných služieb a ich autor, resp.

---

<sup>2</sup> Do štúdie neboli zaradené prehľadové články vzhľadom na ich vysokú mieru citácií. Tiež sme sa zámerne vyhli tomu, aby sme do korpusu zaradili viaceré texty tých istých autorov, keďže predpokladáme istý vplyv individuálneho štýlu na citačné zvyklosti.

<sup>3</sup> Roky nie sú v korpuse zastúpené rovnomerne – postupovali sme od aktuálneho čísla a späť sme vyberali vhodné texty, kým ich počet v danom časopise nedosiahol 10. Pri niektorých časopisoch to znamenalo dva ročníky, pri iných viac ročníkov.

minimálne jeden z autorov, bol rodený hovoriaci (native speaker) anglického jazyka (rozhodovalo meno autora a pracovisko).<sup>4</sup> Zvolili sme teda časopisy *Journal of English Linguistics* (JEL), *English for Specific Purposes* (ESP) – oba karentované a indexované v databázach Web of Science a Scopus – a *TESL Canada Journal* (TCJ).

Texty boli v elektronickej podobe vo formáte pdf. Pre potreby stanovenia celkovej dĺžky textov boli pomocou softvéru AntFileConverter (Anthony, 2015) konvertované na formát txt a následne bolo zo súboru odstránené autorské záhlavie, záhlavie časopisu, abstrakt(y), zoznam bibliografických údajov a prípadné kľúčové slová, stručné informácie o autoroch (biografia) a prílohy. Počet slov jednotlivých textov bol stanovený pomocou voľne dostupného online softvéru Wordy word count tool (<https://wordy.com/word-count-tool/>). Údaje o dĺžke textov v jednotlivých podkorpusoch uvádzame v Tabuľke 1. Dĺžka slovenských textov sa pohybuje v rozmedzí od 2 009 do 8 784 slov, medián 5 042, priemerne 4 913 slov na jeden text. Celková dĺžka korpusu slovenských textov je 147 390 slov. Dĺžka anglických textov sa pohybuje v rozmedzí od 6 081 do 13 888 slov, medián 7 983, priemerne 8 561 slov na jeden text, s celkovou dĺžkou korpusu 255 708 slov. Podľa výsledku t-testu ( $p < 0.0001$ ) je rozdiel v dĺžke anglických a slovenských textov štatisticky významný. Anglické texty sú teda dlhšie než slovenské. Túto skutočnosť je potrebné brať do úvahy pri porovnaní celkového počtu citácií v korpusoch (p. časť 4.1).

podkorpus	priemer	medián	spolu
JaK	3 653	2 688	36 534
JČ	6 304	6 203	63 036
SR	4 782	4 616	47 820
<b>Slov. korpus</b>	<b>4 913</b>	<b>5 042</b>	<b>147 390</b>
ESP	8 099	8 072	80 988
JEL	9 963	8 943	99 625
TCJ	7 510	7 485	75 095
<b>Ang. korpus</b>	<b>8 561</b>	<b>7 983</b>	<b>255 708</b>

Tabuľka 1. Dĺžka textov v jednotlivých podkorpusoch slovenského a anglického korpusu.

V každom texte sme vyhľadali všetky bibliografické odkazy v texte. Vyhľadávali sme

(i) všetky mená citovaných autorov uvedených v zozname použitej literatúry,<sup>5</sup>

<sup>4</sup> Rodení hovoriaci samozrejme nemusia mať anglické meno a toľž nemusia pracovať v anglofónnej krajine. Tieto kritériá však výrazne zvyšujú pravdepodobnosť, že autor je skutočne rodený hovoriaci.

<sup>5</sup> Za okrajové, no závažné zistenie považujeme fakt, že pri všetkých slovenských časopisoch sme v niektorých článkoch našli v zozname literatúry práce, na ktoré text neodkazuje, a to napriek pokynom pre autorov, podľa ktorých „[v] zozname sa uvádza iba literatúra, ktorá je v článku citovaná alebo na

(ii) všeobecné podstatné mená odkazujúce na citovaných autorov, napr. v angličtine *the researcher(s)* [‘výskumník/výskumníci’], *the authors* [‘autor/autorka/autori’], v slovenčine *autor/autorka, autori/autorky, lingvisti, jazykovedci* a pod.<sup>6</sup>

(iii) opakované citácie (vo forme *ibid, op. cit., tamže*).

Zároveň sme v bezprostrednom jazykovom kontexte hľadali ďalšie citácie prostredníctvom osobného zámena alebo nevyjadreného podmetu. Keďže nás zaujíma, ako sa autori stavajú k prácam iných výskumníkov, do štúdie sme nezaradili autocitácie ani odkazy na primárne zdroje, encyklopédie a slovníky. Pri nepriamych citáciách sme do štúdie zaradili len citovaného autora, nie citujúce dielo.

Nájdene odkazy sme potom roztriedili podľa formálnych kritérií na (i) doslovné citáty (príklad č. 1), (ii) parafrázy a sumarizácie (príklad č. 2) a (iii) zovšeobecnenia (príklad č. 3).

- (1) *Tento fakt si uvedomuje aj B. Hála, keď konštatuje, že tendencia, aby striktúra bola čo najzreteľnejšia, sa môže porušiť nutnosťou umiestniť slabičnú hranicu aj inam, a to „z dôvodu lepšej srozumiteľnosti a také z ohľadu na stavbu slova“ (1956, s. 66). (JČ9)<sup>7</sup>*
- (2) *Podľa Swalesa sa žánre vyznačujú nadradenou komunikačnou funkciou (1990, s. 58), ktorá je dokonca určujúca pri následnom výbere štruktúrnych a lingvistických vlastností textu konkrétneho žánrového typu. (JaK7)*
- (3) *Vo svetovej lingvistike existuje rozsiahla literatúra, ktorá v podstate zodpovedala na otázku, akými jazykovými kvalitami sa tento spôsob komunikácie vyznačuje (porov. najmä Ch. Ferguson (1977), C. Snowová (1977), R. Wodaková a M. Schulzová (1986)). (SR2)*

Pri citátoch sme na rozdiel od K. Hylanda (1999) nerozlišovali medzi doslovnými citátmi, ktoré sú súčasťou vety, a doslovnými citátmi odsadenými v bloku. Viedli nás k tomu dva dôvody. Prvým je nízke zastúpenie odsadených citátov v jazykovede – K. Hyland (1999) uvádza 2 %. Druhým je fakt, že odsadzovanie citátov do bloku závisí nielen od ich dĺžky, ale aj od použitej citačnej konvencie, napr. 40 slov v konvencii American Psychological Association, 4 riadky v konvencii Modern Language Association, 8 riadkov v konvencii University of Chicago (pozri Staroňová,

---

ktorú sa v texte odkazuje“ (Pokyny pre prispievateľov, *Jazyk a kultúra*, s. 2) či „[v] zozname je iba literatúra, ktorá je v článku citovaná alebo na ktorú sa v texte odkazuje“ (Všeobecné pokyny pre autorov, *Slovenská reč*, roč. 80, č. 5 – 6, s. 393). V anglickom korpuse sa vyskytuje len jeden takýto odkaz v jednom texte.

<sup>6</sup> Vylúčili sme prípady, keď podstatné mená neodkazovali na autorov publikovanej literatúry, ale na autorov skúmaného žánru všeobecne či nešpecifikovaných príslušníkov akademickej obce, napr. *These findings may help researchers and designers refine their understandings...* [‘Tieto zistenia môžu výskumníkom a zostavovateľom pomôcť zlepšiť porozumenie...’] (TCJ9).

<sup>7</sup> Príklady z jednotlivých textov sú označené kódom, ktorý obsahuje skratku časopisu a číslo textu podľa jeho poradia v zozname primárnych zdrojov.

2011, s. 175). Podobne sme nerozlišovali medzi parafrázami a sumarizáciami vzhľadom na ich značné prekrývanie (pozri vyššie). Pri zovšeobecneniach, ktoré vždy zahŕňajú viacero bibliografických odkazov, sme tieto odkazy ráтали len raz ako jedno zovšeobecnenie, napríklad zvýraznené odkazy v príklade č. 3 boli kódované len ako jedna citácia.

Ďalej sme dáta roztriedili podľa ich začlenenia do textu na (i) integrálne (príklad č. 4) a (ii) neintegrálne (príklad č. 5).

- (4) *Širšie zameraná je štúdia **Jany Kesselovej** (2008), ktorá sa zaoberá...* (JČ10)
- (5) *Only one study (**Jasso-Aguilar, 1999, 2005**) discussed...* [‘Len jedna štúdia (**Jasso-Aguilar, 1999, 2005**) rozoberala...’] (ESP7)

Za integrálny sme pokladali aj odkaz s nevyjadreným podmetom, ak odkazoval na osobu:

- (6) *Ďalšiu definíciu ponúka **Kafka** (1992)... **Dodáva**: „Ludský svet je vlastne kultúra.“* (*Kafka, 1992, s. 7*) (JaK5)

Citácie v texte poznámok (pod čiarou alebo na konci textu) sme kódovali ako integrálne, keďže poznámky tvoria samostatný, hoci okrajový text (príklad č. 7). Naopak, medzi neintegrálne odkazy sme zaradili aj odkazy v zátvorkách, ktoré boli súčasťou viet, pretože takto uvedení autori ostávajú vzhľadom na hlavný text v úzadí aj napriek doplnkovému komentáru v zátvorkách (príklad č. 8).

- (7) ***A. Tušer** uvádza príklad správy o ťažkom detstve jedného z účastníkov súťaže SuperStar.* (JaK9, poznámka pod čiarou)
- (8) *Rather than expressing condition, they make a strong assertion (see **Quirk et al.** 1985:1094, who **classify** this type of if clause as a “rhetorical conditional clause”).* [‘Namiesto vyjadrenia podmienky predkladajú silné tvrdenie (**p. Quirk a kol.** 1985:1094, ktorí **klasifikujú**...’] (JEL2)

V prípade, že odkaz na literatúru sa v rámci jednej vety opakoval vo vete aj v zátvorkách, bol rátaný len raz, a to ako integrálny:

- (9) *Cyberpunk definuje **Cavallaro** ako „postmoderný literárno-kultúrny štýl, ktorý predpokladá elektronickú budúcnosť... všadeprítomnú datasféru počítačových informácií, kolíziu nepokojnej senzibility punkovej subkultúry a prostredia stolných počítačov“* (*Cavallaro, 2000, s. 26*). (JaK10)

Opakované odkazy v rámci jedného odseku sme však vždy kódovali ako viac odkazov, keďže nezriedka šlo o rôzne typy odkazov:

- (10) Najnovšie **sa** o problematike **zmieňuje** aj J. Kačala: „Druhá, lexikálnovýznamová súčasť zloženého vetného člena býva aj viacnásobná. ...“ (2015, s. 112). Ako vidieť... **autor si všima** iba vetnočlenskú zloženosť ako istý štruktúrny útvar, ktorý **zovšeobecňuje** natoľko... Prirodzene, ani tomuto **autorovi** primárne nešlo o predstavenie problému vo svetle našej štúdie... (SR8)  
 → tri citácie – jeden integrálny citát s uvádzacím slovesom, jedna integrálna parafráza/sumarizácia s dvoma uvádzacími slovesami, jedna integrálna parafráza/sumarizácia bez uvádzacieho slovesa

Výsledky sme podrobili štatistickým testom (t-test a  $\chi^2$  test) pomocou voľne dostupného online softvéru (Social Science Statistics, GraphPad Quick Calcs).

Dalej sme sa zamerali na to, aké uvádzacie slovesá (reporting verbs) sú v textoch použité. Brali sme do úvahy len také slovesá, ktorých podmet označuje osobu (príklad č. 11), nie prácu citovaného autora (príklady č. 12 a 13). Nie každá integrálna citácia má preto uvádzacie sloveso (príklad č. 12) a naopak, aj k neintegrálnym citáciám sa môže viazať uvádzacie sloveso, pokiaľ je citácia súčasťou dlhšieho vetného úseku (príklad č. 8). V súvetiach sa na jeden odkaz môže viazať i viacero uvádzacích slovies (príklad č. 14).

- (11) **Teun van Dijk uvádza** na ilustráciu demaskovania stratégií<sup>5</sup> upevňovania dominantného diskurzu v otázke etnických vzťahov **výpoveď** ženy... (JČ7)  
 → integrálna parafráza/sumarizácia s uvádzacím slovesom
- (12) **Kompendium** Rolanda Burkarta (2002) **vysvetľuje**... (JČ1)  
 → integrálna parafráza/sumarizácia bez uvádzacieho slovesa
- (13) *Yet a great deal of research in both linguistics and social psychology over the years has demonstrated that...* (e.g., Fazio 1986, 1990; Ajzen & Fishbein 2005; Preston 2010). [‘Ale veľké množstvo výskumu v jazykovede, ako aj sociálnej psychológii za roky ukázalo, že...’] (JEL6)  
 → neintegrálne zovšeobecnenie bez uvádzacieho slovesa
- (14) *Nevyhnutnosť ľudskej komunikácie potvrdzuje* aj D. McQuail (2002), ktorý ju **považuje** za najelementárnejší a najvšeobecnejší atribút kultúry. (JaK5)  
 → integrálna parafráza/sumarizácia s dvoma uvádzacími slovesami

Slovesá trpných konštrukcií boli do dát zahrnuté, len pokiaľ bol ich agens vyjadrený inštrumentálom (príklad č. 15), resp. v angličtine pomocou predložky *by* (príklad č. 16). Nezahrnuli sme však trpné konštrukcie s predložkou *in*, ktoré považujeme skôr za odkaz na publikovanú prácu než na citovaného autora (príklad č. 17). Podobne neboli brané do úvahy slovesá v iných trpných konštrukciách (príklad č. 18).

- (15) ... **sú autormi a autorkami** explicitne nazývané diskurzmi... (JaK1)
- (16) ... *the argument structure proposed by Toulmin* (2003). [‘... štruktúra argumentácie navrhnutá Toulminom (2003).’] (ESP1)

- (17) ... a phenomenon **noted in Hafner (2013)**... [‘...fenomén **poznamenaný v Hafnerovi (2013)**...’] (ESP3)
- (18) V „klasickej“ slovenskej žurnalistickkej škole **sa spravodajstvo vymedzuje ako „súhrn novinárskych prejavov, ktoré vecne, stručne a presne približujú aktuálnu či neznámu udalosť širokej verejnosti“** (Tušer – Follrichová, 2001, s. 37)... (JaK8)

Ďalej sme brali do úvahy aj neurčité slovesné tvary sloviess, ktoré pomenúvajú činnosti citovaných autorov:

- (19) Ewa Dąmbrowska (1997, s. 49), **odvolávajúc sa na diachrónne výskumy datívu v praslovančine, uvádza, že...** (JČ3)
- (20) Lu and Horner (2016) also noted a tendency to equate translingual writing with L2 writing (p. 212), **stating that...** [‘Lu a Horner (2016) si tiež všimli tendenciu prirovnávať translingválne písanie k písaniu v cudzom jazyku (s. 212), **uvádzajúc, že...**’] (TCJ10)

Z dát sme vynechali predikatívne konštrukcie so sponovými slovesami, napr. *je presvedčený* (JČ2), *je plný irónie* (JČ6), *je autorom* (JaK3), *bol jedným z hlavných predstaviteľov* (JaK4) a pod. Pri výsledných dátach sme zisťovali frekvenciu pomocou voľne dostupného softvéru Online Ngram analyzer (Zacharski, s. a.).

## 4. VÝSLEDKY A DISKUSIA

### 4.1 Celkový počet citácií

Skôr než prikróčime k porovnaniu jednotlivých druhov citácií, porovnajme celkový počet citácií v korpusoch (pozri Tabuľku 2). V slovenských textoch je priemerný počet 40,3 citácií na jeden text a 7,86 citácií na 1 000 slov. Medzi jednotlivými textami však badáme značnú rôznorodosť: absolútny počet citácií v jednom texte sa pohybuje od 3 do 173 (medián 31), relativizovaný počet na 1 000 slov od 0,72 do 14,74 (medián 7,33). Variabilitu vidíme aj v anglických textoch: Počet citácií na jeden text sa pohybuje v rozmedzí od 12 do 196 (medián 50), priemerne 57,5. V anglickom korpuse je teda o niečo vyšší počet citácií na jeden text, avšak vzhľadom na to, že anglické texty sú dlhšie než slovenské (porov. Tabuľku 1), sa počet citácií na 1 000 slov v anglickom korpuse blíži relatívnej frekvencii citácií v slovenskom korpuse: Relativizovaný počet v anglických textoch sa pohybuje v rozmedzí od cca 0,86 do cca 17,48 (medián 6,15), priemerne 6,84 na 1 000 slov textu. Podľa výsledkov t-testu rozdiel v absolútnej ( $p = 0,060149$ ) ani relatívnej ( $p = 0,731179$ ) frekvencii citácií medzi slovenským a anglickým korpusom nie je štatisticky významný. Slovenské a anglické texty sa teda v množstve citácií nelíšia.

podkorpus	celkový počet	priemer na 1 text	medián na 1 text	priemer na 1 000 slov	medián na 1 000 slov
JaK	208	20,8	24,5	6,53	4,90
JČ	514	51,4	43	7,06	7,52
SR	487	48,7	35	9,97	7,92
<b>Slov. korpus</b>	<b>1 209</b>	<b>40,3</b>	<b>31</b>	<b>7,86</b>	<b>7,33</b>
ESP	501	50,1	45,5	6,32	5,64
JEL	645	64,5	56,5	6,36	8,85
TCJ	578	57,8	50	7,85	6,61
<b>Ang. korpus</b>	<b>1 724</b>	<b>57,5</b>	<b>50</b>	<b>6,84</b>	<b>6,15</b>

Tabuľka 2. Počet citácií v jednotlivých podkorpusoch v slovenskom a anglickom korpuse.

#### 4.2 Porovnanie jednotlivých druhov citácií

Videli sme, že slovenské a anglické jazykovedné štúdie a články sa nelíšia celkovým množstvom citácií. Pozrieme sa teraz na jednotlivé typy citácií v oboch korpusoch, počnúc rozdelením na integrálne a neintegrálne citácie. Ich pomer uvádzame v Tabuľke 3. V oboch korpusoch prevažujú integrálne citácie, avšak v anglickom korpuse je táto prevaha len mierna. V jednom z anglických podkorpusov dokonca prevládajú neintegrálne citácie. Podobne prevahu neintegrálnych citácií v anglických jazykovedných štúdiách uvádza aj K. Hyland (1999). Naopak, v slovenskom korpuse je prevaha integrálnych citácií omnoho výraznejšia, pričom rozdiel v pomere integrálnych a neintegrálnych citácií medzi slovenským a anglickým korpusom je štatisticky významný ( $p = 0,006288$ ,  $\chi^2$  test). Slovenskí autori jazykovedných textov teda uprednostňujú explicitnú prítomnosť citovaných autorov pred objektivizáciou textu (porov. Hyland 1999).

podkorpus	integrálne		neintegrálne	
	počet	%	počet	%
JaK	124	60 %	84	40 %
JČ	320	62 %	194	38 %
SR	269	55 %	218	45 %
<b>Slov. korpus</b>	<b>713</b>	<b>59 %</b>	<b>496</b>	<b>41 %</b>
ESP	227	45 %	274	55 %
JEL	380	59 %	265	42 %
TCJ	322	56 %	256	44 %
<b>Ang. korpus</b>	<b>929</b>	<b>54 %</b>	<b>795</b>	<b>46 %</b>

Tabuľka 3. Zastúpenie integrálnych a neintegrálnych odkazov v jednotlivých podkorpusoch v slovenskom a anglickom korpuse.

Ďalej sa pozrieme na pomerné zastúpenie citácií podľa delenia na citáty, parafrázy a zovšeobecnenia. Z Tabuľky 4 vidíme, že pomer parafráz je v slovenskom (69 %)

aj anglickom (65 %) korpuse približne rovnaký, korpusy sa však líšia zastúpením doslovných citátov a zovšeobecnení. Tento rozdiel medzi korpusmi je štatisticky významný ( $p < 0,00001$ ,  $\chi^2$  test). V slovenských textoch je miera doslovných citátov (22 %) vyššia než v anglických (15 %). Na 1 000 slov textu sa v anglickom korpuse vyskytuje 1 doslovný citát, v slovenskom korpuse je to priemerne 1,8 citátu. Naopak, v anglickom korpuse je viac zovšeobecnení (20 %) než v slovenskom (9 %). Vyjadrené relatívnou frekvenciou je to na 1 000 slov textu 0,8 zovšeobecnení v slovenskom korpuse a 1,3 zovšeobecnení v anglickom korpuse.

Ako môžeme tieto zistenia interpretovať? Podľa K. Staroňovej (2011, s. 172) sa doslovné citáty uvádzajú vtedy, keď „originál je nezvyčajný, provokatívny, mimoriadne výstižný alebo dôležitý vo voľbe slov a parafrázovaním či sumarizáciou by sme veľa stratili“. Preto možno vyššiu mieru doslovných citátov v slovenských textoch pripísať istému rešpektu voči citovanému dielu či jeho autorovi. Naopak, zovšeobecnenia znižujú mieru individualizácie citovaných autorov, a tým prispievajú k vyššej objektivizácii textu. K. Hyland (1999) uvádza vyššie zastúpenie zovšeobecnení v prírodných vedách a technike (nad 30 %) než v humanitných vedách (napr. 23 % v aplikovanej jazykovede, 18 % v sociológii a len 8 % vo filozofii). Môžeme teda zhrnúť, že slovenské texty sa snažia o zdôraznenie prítomnosti citovaných autorov, kým v anglických textoch prevažuje snaha o objektivizáciu textu.

podkorpus	citáty		parafrázy		zovšeobecnenia	
	počet	%	počet	%	počet	%
JaK	75	36 %	123	59 %	10	5 %
JČ	81	16 %	376	73 %	57	11 %
SR	109	22 %	332	68 %	46	10 %
<b>Slov. korpus</b>	<b>265</b>	<b>22 %</b>	<b>831</b>	<b>69 %</b>	<b>113</b>	<b>9 %</b>
ESP	84	17 %	290	58 %	127	25 %
JEL	95	15 %	427	66 %	123	19 %
TCJ	79	14 %	409	71 %	90	15 %
<b>Ang. korpus</b>	<b>258</b>	<b>15 %</b>	<b>1 126</b>	<b>65 %</b>	<b>340</b>	<b>20 %</b>

**Tabuľka 4.** Zastúpenie citátov, parafráz a zovšeobecnení v jednotlivých podkorpusoch v slovenskom a anglickom korpuse.

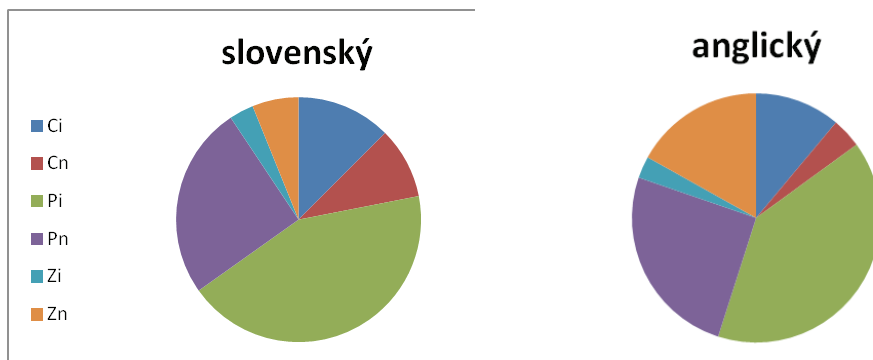
Okrem porovnania zastúpenia citácií podľa formálnych kritérií – doslovné citáty, parafrázy a zovšeobecnenia na jednej strane a integrálne a neintegrálne odkazy na strane druhej – nás zaujíma aj vzťah medzi týmito dvoma deleniami (pozri Tabuľku 5 a Obrázok 1). Ako sme videli, zastúpenie parafráz je v oboch korpusoch približne rovnaké; je však pozoruhodné, že táto podoba sa zachová aj pri rozdelení parafráz na integrálne (43 % v slovenskom a 40 % v anglickom korpuse) a neintegrálne (26 % v slovenskom a 25 % v anglickom korpuse). Približne rovnaké zastúpenie v oboch korpusoch majú aj integrálne citáty (13 % v slovenských a 11 % v anglických textoch) a integrálne zovšeobecnenia (3 % v oboch korpusoch).



Korpusy sa však líšia v miere neintegrálnych citátov a neintegrálnych zovšeobecnení. V anglických textoch prevažujú zovšeobecnenia, ktoré sú zároveň neintegrálne, čo ešte viac zvyšuje mieru objektivizácie textu. V slovenských textoch je vyššia miera doslovných citátov, ktoré sú zároveň neintegrálne, čo je prekvapivé zistenie vzhľadom na pozorovanú tendenciu v slovenskom korpuse zvýrazniť prítomnosť citovaných autorov. Na druhej strane však toto zistenie možno interpretovať ako snahu slovenských autorov uvádzať tvrdenia citovaných autorov ako prijímané fakty.

	citáty				parafrázy				zovšeobecnenia			
	integ.		neint.		integ.		neint.		integ.		neint.	
podkorpus	p.	%	p.	%	p.	%	p.	%	p.	%	p.	%
JaK	50	24	25	12	67	32	56	27	7	3	3	1
JČ	41	8	40	8	264	51	112	22	15	3	42	8
SR	60	12	49	10	192	39	140	29	17	4	29	6
<b>Slov. korpus</b>	<b>151</b>	<b>13</b>	<b>114</b>	<b>9</b>	<b>523</b>	<b>43</b>	<b>308</b>	<b>26</b>	<b>39</b>	<b>3</b>	<b>74</b>	<b>6</b>
ESP	62	12	22	4	149	30	141	28	16	3	111	22
JEL	78	12	17	3	279	43	148	23	23	4	100	16
TCJ	51	9	28	5	261	45	148	26	10	2	80	14
<b>Ang. korpus</b>	<b>191</b>	<b>11</b>	<b>67</b>	<b>4</b>	<b>689</b>	<b>40</b>	<b>437</b>	<b>25</b>	<b>49</b>	<b>3</b>	<b>291</b>	<b>17</b>

Tabuľka 5. Zastúpenie integrálnych a neintegrálnych citátov, parafráz a zovšeobecnení v jednotlivých podkorpusoch v slovenskom a anglickom korpuse.



Obrázok 1. Zastúpenie jednotlivých typov citácií v slovenskom (vľavo) a anglickom (vpravo) korpuse. Ci – integrálne citáty, Cn – neintegrálne citáty, Pi – integrálne parafrázy/sumarizácie, Pn – neintegrálne parafrázy/sumarizácie, Zi – integrálne zovšeobecnenia, Zn – neintegrálne zovšeobecnenia.

Túto interpretáciu podporuje aj ďalšia kvalitatívna odlišnosť medzi neintegrálnymi doslovnými citátmi v slovenských a anglických textoch, ktorú sme si všimli pri analýze dát. K. Staroňová (2011, s. 174) uvádza, že „[k]aždý doslovný citát musí byť

sprevádzaný našim komentárom a interpretáciou, ktorá spojí priamy citát s celkovou argumentáciou“, ako je to v príklade č. 21. Doslovný citát by teda mal byť uvedený krátkym kontextom utvoreným vlastnými slovami autora (Kirszner – Mandell, 2005, s. 304) a nemal by byť do textu vložený len ako samostatne stojaca veta nahrádzajúca vlastnú argumentáciu autora, ako je to v príklade č. 22. Citáty prvého typu (príklad č. 21) budeme nazývať včlenené, citáty druhého typu (príklad č. 22) nevčlenené. Rozdiel medzi včlenenými a nevčlenenými citátmi pozorujeme len v prípade neintegrálnych citátov – integrálne citáty vždy uvádzajú citát krátkou formuláciou s menom citovaného autora (príklad č. 23).

- (21) *To znamená, že v pozícii autonómnej vety vystupujú ako propozície majúce charakter „tvrdenia o faktoch, ktoré sú dané, pri ktorých sa nevynára pochybnosť“ (Dolník, 1998, s. 63). (SR9)*  
→ včlenený neintegrálny citát
- (22) *Univerbizačným motivantom (ďalej len UMn) je ustálené VP<sup>7</sup>, avšak univerbizačia zasahuje len istú časť VP (porov. Helcl, 1963, s. 30). „Stopercentná ekvivalentnosť na úrovni jednoslovné pomenovanie – viac-slovné pomenovanie by negovala existenčnú, funkčnú motiváciu VP, strácal by sa zmysel ich existencie.“ (Ološtiak, 2011, s. 113). (SR7)*  
→ nevčlenený neintegrálny citát
- (23) *... pre Jozefa Miloslava Hurbana je národ „organickou jednotkou prírodno-duchovného bytia (...), ktorá prirodzene smeruje k politickej usporiadanosti, organizovanosti“ (ibid., s. 64). (JČ 2)*  
→ integrálny citát

Anglické texty sa vo veľkej miere nevčleneným citátom vyhýbajú: V anglickom korpuse sú len dva nevčlenené citáty (3 % neintegrálnych citátov), pričom jeden z nich predstavuje úvodné motto štúdie. Nevčlenené citáty sa tak objavujú len v 2 z 30 (7 %) analyzovaných textov, pričom oba texty sú z jedného časopisu (TCJ). V slovenskom korpuse nachádzame nevčlenené citáty až v 8 textoch z ich celkového počtu 30 (27 %), a to vo všetkých troch časopisoch, i keď treba podotknúť, že až 70 % nevčlenených citátov sa objavuje v dvoch textoch (popri ďalších, včlenených a integrálnych citátoch). Zo 114 neintegrálnych citátov v slovenskom korpuse je až 23 (20 %) nevčlenených, z toho jeden je úvodným mottom štúdie. Údaje o počte včlenených a nevčlenených citátov v oboch korpusoch uvádzame v Tabuľke 6. Toto porovnanie predstavuje štatisticky významný rozdiel medzi korpusmi ( $p = 0.0007$ ,  $\chi^2$  test). Rozdiel by bol ešte dramatickejší po odčítaní dvoch nevčlenených citátov (po 1 z oboch korpusov), ktoré slúžia len ako motto. Vysoký podiel nevčlenených citátov v slovenskom korpuse chápeme ako najvyššiu možnú mieru stotožnenia sa citujúcich autorov s citovanou informáciou, a teda ako určitú formu prejavu rešpektu voči citovanému autorovi.

podkorpus	včlenené neint. citáty		nevčlenené neint. citáty	
	počet	%	počet	%
JaK	21	84 %	4	16 %
JČ	38	95 %	2	5 %
SR	32	65 %	17	35 %
<b>Slov. korpus</b>	<b>91</b>	<b>80 %</b>	<b>23</b>	<b>20 %</b>
ESP	22	100 %	0	0 %
JEL	17	100 %	0	0 %
TCJ	26	93 %	2	7 %
<b>Ang. korpus</b>	<b>65</b>	<b>97 %</b>	<b>2</b>	<b>3 %</b>

Tabuľka 6. Zastúpenie včlenených a nevčlenených neintegrálnych citátov v jednotlivých podkorpusoch v slovenskom a anglickom korpuse.

### 4.3 Uvádzacie slovesá

V tejto časti prezentujeme výsledky analýzy uvádzacích sloviess použitých s citáciami. V slovenskom korpuse sa k citáciám viaže 550 uvádzacích sloviess. Najčastejšie slovesá sú *uvádzať* (35), *písať* (9), resp. *opísať* (8) a *napísať* (7), *hovoríť* (18), *konštatovať* (16), *upozorniť* (15), *považovať* (12), *použiť* (12), *poukázat'* (10), resp. *ukázat'* (2), *tvrdíť* (10), *pokladať* (10) a *venovať sa* (10). K hapax legomenám patria napríklad *predpokladať*, *postulovať*, *odmietat'*, *analyzovať*, *priznávat'* a *objasniť*.

V anglickom korpuse sme identifikovali 742 uvádzacích sloviess. Najfrekvencovanejšími sú *find* [‘zistiť’] (70), *note* [‘poznamenat’] (47), *argue* [‘tvrdíť’] (38), *suggest* [‘navrhnuť’] (32), *point out/to* [‘poukazovať’] (31), *report* [‘uvádzať’] (26), *identify* [‘identifikovať’] (25), *state* [‘uviesť’] (21) a *propose* [‘navrhnuť’] (21). Slovesá ako *rely* [‘spoliehať sa’], *list* [‘menovať’], *think* [‘myslieť’], *specify* [‘špecifikovať’], *interpret* [‘interpretovať’] či *feel* [‘veríť’] patria k hapax legomenám.

Uvádzacie slovesá v korpuse sme roztriedili na výskumné, kognitívne a diskurzívne. V slovenskom korpuse sú najviac zastúpené diskurzívne slovesá s počtom 306 (56 %), napr. *uvádzať*, *hovoríť*, *konštatovať*, *upozorniť*, *označiť*. Počet kognitívnych sloviess je 124 (22 %), napr. *považovať*, *pokladať*, *uvažovať*, *vychádzať z*, *chápať*. Výskumných sloviess je 120 (22 %), napr. *venovať sa*, *publikovať*, *zaoberať sa*.

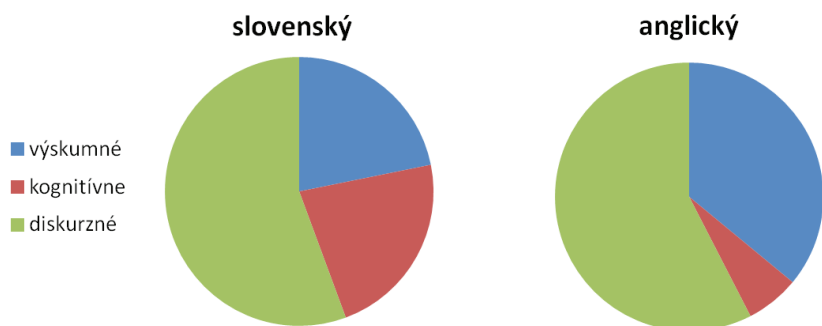
Podobne v anglickom korpuse tvoria najväčšiu skupinu diskurzívne slovesá s počtom 427 (58 %), napr. *note* [‘poznamenat’], *argue* [‘tvrdíť’], *suggest* [‘navrhnuť’], *point out/to* [‘poukazovať’], *report* [‘uvádzať’]. Počet výskumných sloviess je 267 (36 %), napr. *find* [‘zistiť’], *identify* [‘identifikovať’], *show* [‘ukázat’]. Kognitívne slovesá, ako *believe* [‘veríť’], *see* [‘chápať’], *admit* [‘priznávat’] či *focus* [‘sústrediť sa’], sú zriedkavejšie – je ich spolu 48 (6 %).

Porovnanie pomeru diskurzívnych, výskumných a kognitívnych sloviess v oboch korpusoch uvádzame v Tabuľke 7 a na Obrázku 2. Podľa výsledkov  $\chi^2$  testu je rozdiel medzi korpusmi v pomere týchto sloviess štatisticky významný ( $p < 0,00001$ ).

Diskurzívne slovesá sú v oboch korpusoch zastúpené podobne, no kým v slovenskom korpuse je počet výskumných a kognitívnych slovíes takmer rovnaký, v anglickom korpuse markantne prevládajú výskumné slovesá. Toto zistenie považujeme za ďalší znak snahy o objektivizáciu anglického textu a priblíženie sa citačným zvyklostiam v prírodných vedách a technike. Vysoký počet výskumných slovíes v anglických textoch zdôrazňuje výskumný proces, ktorý je oddeliteľný od jeho pôvodcu; naopak, vyššia miera kognitívnych slovíes v slovenských textoch zdôrazňuje ľudského agensa a jeho tvorivú intelektuálnu činnosť ako nevyhnutnú súčasť výskumu.

druh uvádzacích slovíes	Slov. korpus		Ang. korpus	
	počet	%	počet	%
diskurzívne	306	55,6	427	57,6
výskumné	120	21,8	267	36,0
kognitívne	124	22,5	48	6,5
<b>spolu</b>	<b>550</b>	<b>±100 %</b>	<b>742</b>	<b>±100 %</b>

Tabuľka 7. Zastúpenie diskurzívnych, výskumných a kognitívnych slovíes v slovenskom a anglickom korpuse.



Obrázok 2. Zastúpenie diskurzívnych, výskumných a kognitívnych slovíes v slovenskom (vľavo) a anglickom (vpravo) korpuse.

Ďalej sme všetky uvádzacie slovesá roztriedili podľa ich evaluačnej hodnoty. V slovenskom korpuse je postoj citujúceho autora zväčša nevyjadrený (91 %). Citujúci autor prezentuje informáciu ako pravdivú menej často (8 %), napr. slovesami *upozorniť, poukázať, potvrdiť, dokazovať, mať pravdu, zistiť*. Slovesá, ktorými citujúci autor prezentuje informáciu ako nepravdivú, sú ojedinelé (0,7 %), napr. *nerozlišovať, podsúvať*. Tieto slovesá môžu byť zmierňované kontextom:

(24) Túto problematiku si autori **takmer nevšímajú**. (SR8)

(25) Pravda, Montaigne čitateľa **trochu zavádza**, keď **hneď** v úvode... (JČ6)

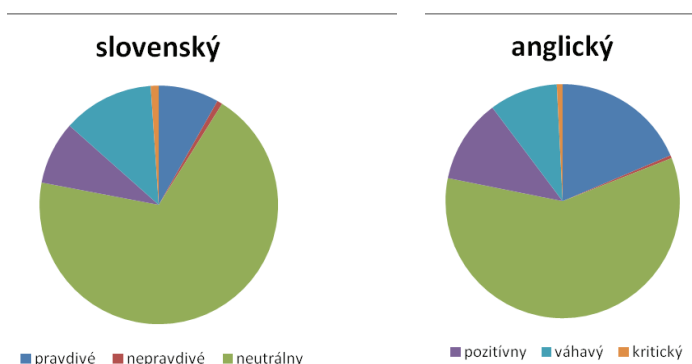
Vráťme sa k slovesám, ktoré tvoria väčšinu uvádzacích slovies v slovenskom korpuse. Keď sa citujúci autor svoj postoj rozhodne nevyjadriť, môže postoj prisúdiť citovanému autorovi. Vo väčšine prípadov je tento postoj neutrálny (76 %), napr. *zovšeobecniť, poznamenať, označiť, hodnotiť, skúmať*. V menšej miere je postoj citovaného autora váhavý (14 %), napr. *domnievať sa, chápať, navrhovať, naznačiť, pokúsiť sa, ponúkať, považovať, pripúšťať*, alebo pozitívny (9 %), t. j. text vyzdvihuje presvedčenie citovaného autora o pravdivosti svojho tvrdenia, resp. uvádza, čím citovaný autor obhajuje svoje tvrdenie, napr. *argumentovať, odvolávať sa, presadzovať, prízvukovať, trvať, tvrdiť, vychádzať z, zdôrazniť*. Kritický postoj citovaného autora je vyjadrený ojedinele (1 %), napr. *odmietat', vylúčiť*.

V anglickom korpuse takisto prevládajú slovesá bez hodnotiaceho postoja citujúceho autora (81 %). Citujúci autor uvádzacími slovesami niekedy prezentuje citované informácie ako pravdivé (19 %), napr. *discover* [‘objaviť’], *find* [‘zistiť’], *confirm* [‘potvrdiť’], *point out* [‘poukázať’], a len zriedka ako nepravdivé (0,4 %), napr. *not realize* [‘neuvedomovať si’], *denigrate* [‘očierniť’]. Postoj citovaného autora je zväčša neutrálny (73 %), napr. *state a report* [‘uvádzať’], *observe* [‘pozorovať’], *describe* [‘opisovať’], menej často býva pozitívny (14 %), napr. *argue a claim* [‘tvrdiť’], *recommend* [‘odporúčať’], alebo váhavý (12 %), napr. *suggest a propose* [‘navrhovať’], *offer* [‘ponúkať’], *speculate* [‘domýšľať sa’], a len ojedinele kritický (1 %), napr. *question* [‘spochybňovať’], *object* [‘namietat’], *critique* [‘kritizovať’].

Porovnanie zastúpenia uvádzacích slovies podľa ich evaluačnej hodnoty v oboch korpusoch uvádzame v Tabuľke 8 a na Obrázku 3. V anglickom korpuse je vyšší počet slovies, ktorými citujúci autori prezentujú informáciu ako pravdivú. Toto zistenie je štatisticky významné ( $p < 0.00001$ ). Pri slovesách, kde citujúci autor svoj postoj nevyjadruje, je v anglickom korpuse v porovnaní so slovenským korpusom mierne vyšší počet slovies, kde je postoj citovaného autora prezentovaný ako pozitívny. Táto tendencia však nie je štatisticky významná ( $p = 0.082241$ ), a preto môžeme povedať, že prezentovaný postoj citovaných autorov sa v korpusoch nelíši.

Uvádzacie slovesá podľa evaluačnej hodnoty		Slov. korpus		Ang. korpus	
		počet	%	počet	%
citujúci autor prezentuje informácie ako	pravdivé	45	8,2 %	138	18,6 %
	nepravdivé	4	0,7 %	3	0,4 %
	neutrálne	501	91,1 %	601	81,0 %
postoj citovaného autora je	<i>neutrálny</i>	380	75,9 %	439	73,0 %
	<i>pozitívny</i>	47	9,4 %	86	14,3 %
	<i>váhavý</i>	68	13,5 %	70	11,7 %
	<i>kritický</i>	6	1,2 %	6	1,0 %

**Tabuľka 8.** Zastúpenie uvádzacích slovies podľa ich evaluačnej hodnoty v slovenskom a anglickom korpuse.



**Obrázok 3.** Zastúpenie uvádzacích slovies podľa ich evaluačnej hodnoty v slovenskom (vľavo) a anglickom (vpravo) korpuse. Citujúci autor prezentuje citované informácie ako pravdivé, nepravdivé alebo neutrálne – v tom prípade môže prisudzovať citovanému autorovi neutrálny, pozitívny, váhavý alebo kritický postoj.

#### 4.4 Implikácie výskumu

V tejto časti by sme chceli poukázať na to, čo z nášho výskumu môže vyplývať pre ďalší výskum a pre prax. Pri ďalšom výskume problematiky navrhujeme prehodnotiť delenie citácií podľa formálnych kritérií. Delenie citácií podľa K. Hylanda (1999) na štyri skupiny (citáty, ktoré sú súčasťou uvádzacej vety, citáty odsadené v bloku, parafrázy a sumarizácie, zovšeobecnenia) nepokladáme za presné. Po prvé, ako sme už uviedli, rozdelenie doslovných citátov je podmienené zvyklosťami jednotlivých odborných časopisov, čo sme pri výskume zohľadnili. Po druhé, domnievame sa, že vymedzenie zovšeobecnenia ako osobitnej kategórie nie je odôvodnené. Postavenie citácie je totiž v tomto vymedzení závislé od výskytu zovšeobecnenia spolu s inými citáciami, pričom pri parafrázach/sumarizáciách ani citátoch nie je relevantný ich výskyt spolu s inými citáciami. Preto odporúčame delenie citácií podľa miery, do akej autor sprostredkúva obsahovú stránku citovanej práce, na doslovné citáty (uvedenie presnej formulácie citovaného autora), parafrázy/sumarizácie (stručné a zhutnené preformulovanie téz vlastnými slovami) a odkazy na literatúru, ktoré sa obmedzujú len na kľúčové slová či slúžia ako odkazy pre štúdium ďalšej literatúry. Posledný typ citácií sa od zovšeobecnení líši tým, že môže obsahovať aj jediný bibliografický odkaz.

Výsledky nášho výskumu možno ponúknuť aj ako odporúčania slovenským autorom vedeckých textov píšucim pre zahraničné publikum. Je totiž vhodné, aby sa autor pri písaní štúdie v angličtine pridržiaval konvencií odborného štýlu anglofónnej kultúry, aby tak zvýšil svoje vyhliadky na prijatie svetovou vedeckou obcou. Slovenskí autori by sa teda pri písaní vedeckých štúdií v angličtine mohli inšpirovať anglofónnymi textami a mohli by uvádzať menej doslovných citátov – približne len 1 citát na 1 000 slov textu, každý doslovný citát včleniť do svojho vlastného diskurzu a častejšie odka-

zovať na kombináciu viacerých zdrojov (t. j. používať viac zovšeobecnení). Navyše by v texte mohli používať viac uvádzacích slovies, ktoré opisujú proces výskumu, napr. *observe* [‘pozorovať’], *collect data* [‘zbierať dáta’], *analyze* [‘analyzovať’], *identify* [‘identifikovať’], *discover* [‘objaviť’], *find* [‘zistiť’], *show* [‘ukázať’].

## 5. ZÁVER

Táto štúdia porovnávala citačné zvyklosti v slovenskej a anglofónnej kultúre na príklade jazykovedných textov. Zistili sme, že anglofónni autori sa svoje texty snažia objektivizovať jednak prostredníctvom častejšieho používania zovšeobecnení a jednak vyššou mierou uvádzacích slovies, ktorých denotačný význam označuje proces výskumu. Výsledkom je priblíženie sa textom exaktných vied. Naopak, slovenskí autori viac zvýrazňujú prítomnosť citovaných autorov prostredníctvom vyššieho počtu integrálnych citácií a uvádzacích slovies, ktoré označujú mentálne stavy a procesy citovaných autorov. K ich dielam prejavujú citujúci autori rešpekt častejším uvádzaním doslovných citátov vrátane citátov nevčlenených do textu citujúceho autora. Záverom možno zhrnúť, že kým v anglofónnom odbornom štýle pozorujeme tendenciu zameriavať sa na prezentovaný informačný obsah, slovenský odborný štýl má tendenciu klásť väčší dôraz na človeka ako pôvodcu prezentovanej informácie. Vo všeobecnosti výsledky tejto štúdie naznačujú, ako slovenský odborný text odkazuje na citovaného autora ako na neúčastníka komunikácie.

## Bibliografia

### Primárne zdroje

*Jazyk a kultúra (JaK):*

BOČÁK, Michal: Chut’ previazanosti: diskurzy sociálnej a environmentálnej zodpovednosti v českých kulinárskych časopisoch. In: *Jazyk a kultúra*, 2016, roč. 7, s. 1 – 8.

CINGEROVÁ, Nina: Diskurzívne stratégie modelovania obrazu druhého (na príklade týždenníka *Argumenty i fakty*). In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 4 – 11.

DZANOVÁ, Martina: Charakteristické módy a kódy česko-slovenských *fashion blogov*. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, 202 – 214.

FEDORKO, Marián: Pojem kultúry v translitológii. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 27 – 32.

GOGOVIČ, Lenka: Etnický humor v kontexte socio-kultúrnych zmien. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 221 – 227.

KLINGOVÁ, Jana: Dialogickosť ako spôsob verbálneho správania sa v rozhlasovom spravodajstve o počasí. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 258 – 271.

KRAJŇÁKOVÁ, Diana: Abstrakt: Čo? Prečo? Ako? In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 272 – 278.

OBORNÍK, Peter: Prílev migrantov a rómski agresori – pohľad na tendencie diskurzu televízneho spravodajstva v súvislosti s možným vplyvom posilňovania radikalizácie na Slovensku. In: *Jazyk a kultúra*, 2016, roč. 7, s. 104 – 121.

RONČÁKOVÁ, Terézia: Fenomén ako (nový) lifestylový žáner. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, s. 333 – 343.

RUSNÁK, Juraj: Kin-dza-dza!: jeden z obrazov komunikácie moci vo filmovej fantastike. In: Jazyk a kultúra, 2016, roč. 7, s. 136 – 142.

*Jazykovedný časopis (JČ):*

DOLNÍK, Juraj: Interpretácia ako konštituent človeka, komunikácie a porozumenia. In: Jazykovedný časopis, 2013, roč. 64, s. 93 – 108.

JAROŠOVÁ, Alexandra: Prítomnosť češtiny na Slovensku a aspekt spisovnosti. In: Jazykovedný časopis, 2016, roč. 67, s. 5 – 30.

KESSELOVÁ, Jana: Ontogenéza datívu vo svetle prirodzenej morfológie a kognitívnej lingvistiky. In: Jazykovedný časopis, 2015, roč. 66, s. 101 – 126.

KOVÁČOVÁ, Viera: K niektorým aspektom termínu „archaizmus“. In: Jazykovedný časopis, 2015, roč. 66, s. 41 – 52.

KYSELOVÁ, Miroslava: Sémantický a syntaktický status posesívneho datívu v štruktúrach s procesnými slovesami s významom atmosférického diania v slovenčine. In: Jazykovedný časopis, 2012, roč. 63, s. 131 – 152.

MIKUŠIAK, Marek: Esej. In: Jazykovedný časopis, 2014, roč. 65, s. 37 – 50.

ORGOŇOVÁ, Oľga – BOHUNICKÁ, Alena: Medzi štylistikou a diskurznom analýzou. In: Jazykovedný časopis, 2013, roč. 64, s. 49 – 66.

PAVLÍK, Radoslav: Akustické a auditívne vlastnosti slovenských laterálnych konsonantov III: Analýza spektrálnych parametrov laterál v domácich a prevzatých slovách. In: Jazykovedný časopis, 2012, roč. 63, s. 109 – 129.

SABOL, Ján – IVANČOVÁ, Lena: Slabičné rozhrania v modeloch trojčlenných konsonantických skupín v slovenčine. In: Jazykovedný časopis, 2014, roč. 65, s. 105 – 121.

SLANČOVÁ, Daniela: Osvojovanie slovesnej lexiky v ranej ontogenéze reči. In: Jazykovedný časopis, 2013, roč. 64, s. 109 – 132.

*Slovenská reč (SR):*

BODNÁROVÁ, Martina: Svedectvo ako žáner náboženskej komunikácie. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, s. 194 – 209.

BRESTOVIČOVÁ, Alexandra: Partikuly v reči matiek orientovanej na dieťa. In: Slovenská reč, 2014, roč. 79, s. 19 – 31.

FARAGULOVÁ, Alena: Xenologický pohľad na vnímanie cudzosti v rámci firemných kultúr zahraničných korporácií na Slovensku. In: Slovenská reč, 2013, roč. 78, s. 259 – 273.

GURIČANOVÁ, Dana – KÁLMÁNOVÁ, Katarína: Dynamické tendencie feminín vzoru gazdiná v deklinácii a pri vyjadrovaní privlastňovacieho vzťahu. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, s. 307 – 324.

KOVÁČOVÁ, Michaela: Motivácia v slovenčine a nemčine na príklade vybraných pojmov z dejín architektúry. In: Slovenská reč, 2012, roč. 77, s. 275 – 295.

MAGALOVÁ, Gabriela: Jazykové povedomie študentov mediálnych odborov a ich schopnosť využitia programov na korigovanie textu. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, s. 325 – 342.

PALKOVÁ, Lenka: O univerbizácii z hľadiska teórie lexikálnej motivácie. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, s. 177 – 193.

PAVLOVIČ, Jozef: O jednom druhu syntaktických konštrukcií so zloženým vetným členom. In: Slovenská reč, 2016, roč. 81, s. 30 – 38.

SOKOLOVÁ, Jana: Komunikačný aspekt nominálnych tautológií typu *obchod je obchod*. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, s. 157 – 176.

ŽIGO, Pavol: Veľkomoravský hlaholský nápis na plakete z Bojnej. In: Slovenská reč, 2014, roč. 79, s. 5 – 18.



*English for Specific Purposes (ESP):*

BRUCE, Ian: Constructing critical stance in university essays in English literature and sociology. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 42, s. 13 – 25.

DURRANT, Philip: To what extent is the Academic Vocabulary List relevant to university student writing? In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 43, s. 49 – 61.

HARTIG, Alissa J.: Conceptual blending in legal writing: Linking definitions to facts. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 42, s. 66 – 75.

McGRATH, Lisa: Open-access writing: An investigation into the online drafting and revision of a research article in pure mathematics. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 43, s. 25 – 36.

NATHAN, Philip: Analysing options in pedagogical business case reports: Genre, process and language. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 44, s. 1 – 15.

SAMRAJ, Betty: Discourse structure and variation in manuscript reviews: Implications for genre categorization. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 42, s. 76 – 88.

SERAFINI, Ellen J. – LAKE, Julie B. – LONG, Michael H.: Needs analysis for specialized learner populations: Essential methodological improvements. In: *English for Specific Purposes*, 2015, roč. 40, s. 11 – 26.

SWALES, John M.: Configuring image and context: Writing ‘about’ pictures. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 41, s. 22 – 35.

WETTE, Rosemary – HAWKEN, Susan J.: Measuring gains in an EMP course and the perspectives of language and medical educators as assessors. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 42, 38 – 49.

YATES, Lynda – DAHM, Maria R. – ROGER, Peter – CARTMILL, John: Developing rapport in inter-professional communication: Insights for international medical graduates. In: *English for Specific Purposes*, 2016, roč. 42, 104 – 116.

*Journal of English Linguistics (JEL):*

BIBER, Douglas – EGBERT, Jesse: Register variation on the searchable web: A multi-dimensional analysis. In: *Journal of English Linguistics*, 2016, roč. 44, s. 95 – 137.

BRINTON, Laurel J.: The extremes of insubordination exclamatory *as if!* In: *Journal of English Linguistics*, 2014, roč. 42, s. 93 – 113.

CAMPBELL-KIBLER, Kathryn – BAUER, M. Kathryn: Competing reflexive models of regional speech in Northern Ohio. In: *Journal of English Linguistics*, 2015, roč. 43, s. 95 – 117.

COLLINS, Peter: Quasi-modals and modals in Australian English fiction 1800-1999, with comparisons across British and American English. In: *Journal of English Linguistics*, 2014, roč. 42, s. 7 – 30.

DINKIN, Aaron J.: Phonological transfer as a forerunner of merger in Upstate New York. In: *Journal of English Linguistics*, 2016, roč. 44, s. 162 – 188.

LEVON, Erez – FOX, Sue: Social salience and the sociolinguistic monitor: A case study of ING and TH-fronting in Britain. In: *Journal of English Linguistics*, 2014, roč. 42, s. 185 – 217.

MURPHY, M. Lynne – JONES, Steven – KOSKELA, Anu: Signals of contrastiveness: *But*, oppositeness, and formal similarity in parallel contexts. In: *Journal of English Linguistics*, 2015, roč. 43, s. 227 – 249.

SHARMA, Devyani – RAMPTON, Ben: Lectal focusing in interaction: A new methodology for the study of style variation. In: *Journal of English Linguistics*, 2015, roč. 43, s. 3 – 35.

SQUIRES, Lauren: Processing, evaluation, knowledge: Testing the perception of English subject-verb agreement variation. In: *Journal of English Linguistics*, 2014, roč. 42, s. 144 – 172.

WILKERSON, Miranda E. – LIVENGOOD, Mark – SALMONS, Joe: The sociohistorical context of imposition in substrate effects: German-sourced features in Wisconsin English. In: *Journal of English Linguistics*, 2014, roč. 42, s. 284 – 306.

*TESL Canada Journal (TCJ):*

ABBOTT, Marilyn L. – ROSSITER, Marian J. – HATAMI, Sarvenaz: Promoting engagement with peer-reviewed journal articles in adult ESL programs. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 33, s. 80 – 105.

CAMPBELL, Chris – MacPHERSON, Seonaigh – SAWKINS, Tanis: Preparing students for education, work, and community: Activity theory in task-based curriculum design. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 31, s. 68 – 92.

COLLINS, Laura – WHITE, Joanna: The quantity and quality of language practice in typical interactive pair/group tasks. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 31, 47 – 67.

DOUGLAS, Scott Roy – KIM, Marcia: Task-based language teaching and English for Academic Purposes: An investigation into instructor perceptions and practice in the Canadian context. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 31, s. 1 – 22.

FOX, Janna – CHENG, Liying: Walk a mile in my shoes: Stakeholder Accounts of testing experience with a computer-administered test. In: *TESL Canada Journal*, 2016, roč. 32, s. 65 – 86.

LEE, Kent – RANTA, Leila: Facebook: Facilitating social access and language acquisition for international students? In: *TESL Canada Journal*, 2014, roč. 31, s. 22 – 50.

LEOPOLD, Lisa: Request strategies in professional e-mail correspondence: Insights from the United States workplace. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 32, s. 1 – 29.

McNAUGHTON, Stephanie – McDONOUGH, Kim: Switches to English during French service encounters: Relationships with L2 French speakers' willingness to communicate and motivation. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 33, s. 22 – 40.

SHIN, Ji Hye – ALBERS, Peggy: An analysis of the effect of a cyber home learning system on Korean secondary school students' English language achievement and attitude. In: *TESL Canada Journal*, 2015, roč. 32, s. 45 – 66.

WILLIAMS, Julia – CONDON, Frankie: Translingualism in composition studies and second language writing: An uneasy alliance. In: *TESL Canada Journal*, 2016, roč. 33, s. 1 – 18.

## **Sekundárne zdroje**

ANTHONY, Laurence: AntFileConverter. Verzia 1.2.0. Tokyo: Waseda University, 2015. Softvér dostupný na: <http://www.laurenceanthony.net>.

DANČIŠINOVÁ, Lucia: Citácia ako intertextuálny znak v akademickom diskurze. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2016. 69 s.

DANČIŠINOVÁ, Lucia: Citačné praktiky v bakalárskych a diplomových prácach študentov anglistiky Prešovskej univerzity v Prešove. In: *Jazyk a kultúra*, 2015, roč. 6, č. 23 – 24, s. 194 – 201.

DANČIŠINOVÁ, Lucia – ANTOLIKOVÁ, Sandra – BENKOVÁ, Eva – MAŤKOVÁ, Svetlana: Citačné praktiky v interdisciplinárnych súvislostiach. In: *K vybraným aspektom technologického vzdelávania na začiatku tretieho tisícročia: zborník recenzovaných vedeckých prác s medzinárodnou účasťou*. Prešov: Fakulta výrobných technológií TU Košice so sídlom v Prešove 2015, s. 52 – 56.

GraphPad Quick Calcs. La Jolla, California, s. a. Dostupné na: <http://www.graphpad.com/quickcalcs/>

HYLAND, Ken: Academic attribution: Citation and the construction of disciplinary knowledge. In: *Applied linguistics*, 1999, roč. 20, č. 3, s. 341 – 367.

KAPLAN, Robert B.: Cultural thought patterns in inter-cultural education. In: *Language learning*, 1966, roč. 16, č. 1 – 2, s. 1 – 20.

KATUŠČÁK, Dušan: *Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce*. Bratislava: Stimul 1998. 121 s.

KHOUTYZ, Irina: Engagement in written academic discourse: A cross-cultural study of Russian and English research articles. In: *International Journal of Russian Studies*, 2015, roč. 4, č. 2, s. 135 – 160.

KIRSZNER, Laurie G. – MANDELL, Stephan R: The Wadsworth Handbook. Boston: Thomson Wadsworth 2005. 1086 s.

KOLB, David A.: Learning Styles and disciplinary differences. In: The Modern American College. Ed. A. W. Chickering. San Francisco/London: Jossey-Bass Inc. 1981, s. 232 – 255.

Pokyny pre prispievateľov. In: Jazyk a kultúra. Prešov: Lingvokulturologické a prekladateľsko-tlmočnicke centrum excelentnosti pri FF PU, 2016. Dostupné na: [http://www.ff.unipo.sk/jak/Pokyny%20pre%20prispievate%C4%BEov\\_2016\\_27\\_28.pdf](http://www.ff.unipo.sk/jak/Pokyny%20pre%20prispievate%C4%BEov_2016_27_28.pdf).

SHAW, Philip: Reasons for the correlation of voice, tense, and sentence function in reporting verbs. In: Applied linguistics, 1992, roč. 13, č. 3, s. 302 – 319.

SLANČOVÁ, Dana: Praktická štylistika (Štylistická príručka). Prešov: Slovacontact 1996. 178 s.

Social Science Statistics. S. l., s. a. Dostupné na: <http://www.socscistatistics.com/>

STAROŇOVÁ, Katarína: Vedecké písanie. Ako písať akademické a vedecké texty. Martin: Osveta 2011. 248 s.

SWALES, John M.: Genre analysis: English in academic and research settings. New York: Cambridge University Press 1990. 260 s.

THOMAS, Sarah – HAWES, Thomas P.: Reporting verbs in medical journal articles. In: English for specific purposes, 1994, roč. 13, č. 2, s. 129 – 148.

THOMPSON, Geoff – YIYUN, Ye: Evaluation in the reporting verbs used in academic papers. In: Applied linguistics, 1991, roč. 12, č. 4, s. 365 – 382.

Všeobecné pokyny pre autorov. In: Slovenská reč, 2016, roč. 81, č. 1 – 2, s. 125.

WALKOVÁ, Milada: Rozdiely medzi slovenským a angloamerickým odborným štýlom na príklade jazykovedných textov. In: Jazyk a kultúra, 2014, roč. 5, č. 19 – 20, s. p.

Wordy word count tool. S. l., S. a. Dostupné na: <https://wordy.com/word-count-tool/>

ZACHARSKI, Ron: Online NGram Analyzer. S. l., s. a. Softvér dostupný na: <http://guidetodata-mining.com/ngramAnalyzer/analyze.php>

# FREKVENČNÝ SLOVNÍK SLOVENČINY NA BÁZE SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO KORPUSU

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV – Slovenský národný korpus

Hlavná redakcia: Radovan Garabík, Mária Šimková

Autori: Radovan Garabík, Beáta Kmeťová, Mária Šimková, Miroslav Zumrík

Spolupracovníci: Radoslav Brída, Katarína Gajdošová,

Michaela Majerčíková, Adriána Žáková

Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV 2017. 562 s. ISBN: 9788022416306

Frekvenčný slovník slovenčiny vychádza po takmer 50 rokoch od prvého vydania slovníka tohto typu na Slovensku (Jozef Mistřík: Frekvencia slov v slovenčine. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1969).

Nový frekvenčný slovník obsahuje takmer 30 000 najfrekventovanejších slov a zachytáva slovnú zásobu súčasnej slovenčiny, ako sa používala v rozpätí 25 rokov z prelomu 20. a 21. storočia. Slovník je založený na textových a jazykových zdrojoch Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV:

- na korpuse prim-7.0-frk v rozsahu vyše 250 miliónov slovných a iných jednotiek nachádzajúcich sa v textoch z r. 1991 – 2015, ktorých zloženie je vyvážené – umelecký, náučný a publicistický štýl sú zastúpené rovnako jednou tretinou textov;
- na morfolologickej databáze – slovníku tvarov Slovenského národného korpusu.

## OBSAH

1. Úvod
2. Frekvenčné slovníky a frekvenčné zoznamy
3. Typ, obsah a cieľ Frekvenčného slovníka slovenčiny na báze písaných textov Slovenského národného korpusu (FSS-SNK)
4. Výber textov – korpus prim-7.0-frk
5. Výber slov – možnosti a obmedzenia lingvistických riešení
6. Štruktúra FSS-SNK

### **Popis štatistického spracovania**

#### **Literatúra**

#### **Slovník lem podľa absolútnej frekvencie**

#### **Slovník lem podľa priemernej redukovanej frekvencie**

#### **Slovník lem podľa abecedy s rozšírenými frekvenčnými údajmi**

#### **Frekvenčné zoznamy**

Frekvenčný zoznam interpunkčných znamienok

Frekvenčný zoznam grafických symbolov a čísl

Frekvenčný zoznam grafém

Frekvenčný zoznam grafém stojacich na začiatku slov

Frekvenčný zoznam slovných druhov

## BIBLICKÁ FRAZEOLÓGIA V INTRA-/INTERJAZYKOVOM SLOVENSKOM A ČESKOM KONTEXTE I<sup>1</sup>

DANA BALÁKOVÁ

Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

BALÁKOVÁ, Dana: Biblical phraseology in intra-/interlinguistic Slovak and Czech context I. *Journal of Linguistics*, 2017, Vol. 68, No 3, pp. 459 – 472.

**Abstract:** This paper outlines theoretical and methodological starting points as well as the research methodology of biblical phraseology. Our aim was to identify principal tendencies in the awareness/consciousness of the users of two closely related cultural and linguistic communities (Slovaks and Czechs) from both the intralinguistic point of view (in the context of the young – middle – senior generations, marking intergenerational similarities and differences, as well as outline the generational continuum), and the point of view of mutual interlinguistic comparison with respect to the discussed sample of specific phraseological units. Attention has been paid to the cultural/phraseological competency of the respondents' groups in the two successive papers entitled "Biblical Phraseology in Intra/Interlinguistic Slovak and Czech Context I" (presentation of the results related to the ability to identify the source text), "Biblical Phraseology in the Intra/Interlinguistic Slovak and Czech Context II" (presentation of the level of phraseological competency – the knowledge and usage of the expressions in question).

**Keywords:** biblical competency, phraseological competency, cultural competency, inter-/intralinguistic comparison

### 1. Z PROLÓGU SOCIOLINGVISTICKÉHO VÝSKUMU POZNANIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE

Biblia ako kultúrne dedičstvo európskych národov bola odjakživa nielen zdrojom inšpirácie umeleckých diel (vrátane literárnych), ale aj objektom či predmetom rozličných interdisciplinárnych výskumov, nevynímajúc výskumy lingvistického charakteru. Po zmene spoločensko-politických pomerov v tzv. východnom bloku upriamili pozornosť na Bibliu aj slovenskí či slovanskí lingvisti, ktorí ju skúmali z frazeologického aspektu, a zistili, že mnohé z frazém inšpirovaných Bibliou či v Biblii priamo sa nachádzajúcich pretrvali nielen v hovorenom úze, ale aj v písaných komunikátoch – napriek ich nežiaducemu „náboženskému puncu“ – kontinuálne aj v časoch pre toto výrazivo ideologicky nepriaznivých. Spolu s týmto poznaním sa však vynorila aj otázka odborného charakteru súvisiaca s definičným vymedzením

---

<sup>1</sup> Príspevok vychádza v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0480/15 *Biblická frazeológia v interkultúrnom a interjazykovom kontexte*.

pojmu biblická frazeológia, ktorá ani v súčasnosti nie je jednoznačne zodpovedaná, resp. vo vedeckej obci existujú v tejto súvislosti dosiaľ rôzne názory.<sup>2</sup> Naše chápanie biblickej frazeológie vychádza z prác Harryho Waltera a Valerija M. Mokijenka, ktoré sme uplatnili aj v našom kolektívnom diele medzinárodného charakteru *Nasleduje Bibliu vo frazeológii* (Baláková – Kováčová – Mokijenko, 2013), t. j. preferovali sme jej širšie vymedzenie (nielen priame, ale i nepriame biblizmy – pozri časť 4 našej state), a na ktoré v podstate nadväzujeme aj v tomto príspevku. Spomínaná kolektívna monografia je v súčasnej frazeológii ojedinelým pragmaticky orientovaným počínom – cieľom autorov bolo totiž zistiť frazeologickú kompetenciu respondentov (natívnych používateľov ruského, slovenského a nemeckého jazyka) v oblasti biblickej frazeológie v sociolingvistických medzinárodných reláciách: interjazykový výskum – na identickej vzorke z hľadiska veku (mladá generácia<sup>3</sup>), počtu respondentov (130 z každej skupiny probandov), ako aj súboru (80 posudzovaných jednotiek ekvivalentných v sledovaných jazykoch) – bol špecifický tým, že biblické frazémy predložené v dotazníku boli posudzované nielen z hľadiska aktívnej či pasívnej znalosti (i neznalosti) – frazeologickej kompetencie v širšom zmysle (odpovede *poznám, používam – poznám, nepoužívam – nepoznám*), ale aj z hľadiska frazeosémantickej kompetencie – frazeologickej kompetencie v užšom zmysle [odpovede *viem vysvetliť* (vrátane prezentácie schopnosti frazeosémantickej interpretácie) – *neviem vysvetliť*].<sup>4</sup> Bádateľská pozornosť na úroveň poznania biblickej frazeológie u predstaviteľov mladej generácie troch kultúrno-jazykových spoločností sa pritom sústreďovala nielen na spomenuté hľadisko frazeologickej kompetencie v jeho trojčlennej tvárnosti (znalosť, porozumenie, používanie), ale i na aspekt čerpajúci z istej poznatkovej bázy či širšej kultúrnej rozhladenosti našich respondentov. Tento aspekt, ktorý – ako paralelu k pomenovaniu frazeologická kompetencia – môžeme vo vzťahu

<sup>2</sup> V slovenskej lingvistike otázku vymedzenia a kategorizácie biblickej frazeológie reflektujú napr. práce J. Skladanej (2003), E. Krošlákovej (2003), J. Mlacka (2013) a v rámci hesla biblická frazeológia ju v stručnosti charakterizuje aj *Frazeologická terminológia* (Mlacek – Ďurčo a kol., 1995). V medzinárodných lingvistických reláciách daná otázka nachádza svoje zastúpenie napr. v prácach L. Stěpanovej (2004, 2009), H. Waltera a P. Fojtů (2012), D. Balákovéj, H. Waltera a V. M. Mokijenka (2015).

<sup>3</sup> Predstaviteľov mladej generácie okrem vekovej príslušnosti spájala aj ich prebiehajúca vysokoškolská filologická a pedagogická profilácia (budúci učelia: slovenská strana – študenti slovakistiky, ruská strana – študenti rusistiky, nemecká strana – študenti germanistiky). Takéto zacielenie bolo bádateľsky intencné: respondenti reprezentujú totiž budúcich sprostredkovateľov a rozvíjateľov poznania v oblasti skúmaných jazykov a kultúr.

<sup>4</sup> Úlohou respondentov bolo pomocou indexov 1A/1B/2A/2B/3 posúdiť dané jednotky z hľadiska znalosti/neznalosti či používania/nepoužívania vo svojom úze, a to na základe odpovedi vzťahujúcich sa na:

- *aktívnu znalosť*: 1A – poznám, používam, viem vysvetliť; 1B – poznám, používam, neviem vysvetliť;
- *pasívnu znalosť*: 2A – poznám, nepoužívam, viem vysvetliť; 2B – poznám, nepoužívam, neviem vysvetliť;
- *neznalosť*: 3 – nepoznám.

k nášmu výskumu označiť ako aspekt kultúrnej kompetencie, sa prejavuje schopnosťou usúvzťažniť skúmané frazémy s biblickými textami (súčasťou dotazníka bola úloha označiť tie jednotky, ktoré respondenti považovali za biblické), čiže sledovali sme aj respondentskú schopnosť identifikácie biblického pôvodu frazém, mieru po-  
citovania či uvedomovania si ich biblických filiací.

Výsledky konfrontačného výskumu generačne špecifikovaného na predstaviteľov mladej generácie nám celkom prirodzene roztvorili otázku poznania biblickej frazeológie na jednej strane v jej širších generačných a na druhej strane v užších, resp. bližších či špecifickejších kultúrno-jazykových súvislostiach, t. j. v medzigeneračnom (mladá generácia – stredná generácia – seniori) a cezgeneračnom rozmere a so zacielením na predstaviteľov dvoch blízokpríbuzných kultúrno-jazykových spo-  
ločenstiev – slovenského a českého.

## 2. K VÝSKUMU POZNANIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE V SLOVENSKO- ČESKOM POROVNÁVACOM RÁMCI

V nadväznosti na predchádzajúci trojjazyčný interjazykový výskum (identické teoreticko-metodologické východiská i metodický postup) v tomto príspevku prezentujeme výsledky interjazykového slovensko-českého výskumu, ktorý zároveň subsu-  
muje intrajazykové kontinuum (slovenské i české), t. j. cezgeneračný výskum troch slovenských a troch českých<sup>5</sup> respondentských vzoriek: mladú generáciu (ďalej MG) predstavujú slovenskí vysokoškoláci z predchádzajúceho interjazykového výskumu a českí vysokoškoláci,<sup>6</sup> strednú generáciu (ďalej SG) reprezentujú na oboch stranách 40 – 60-roční probandi<sup>7</sup> a staršiu generáciu seniori<sup>8</sup> vo veku 65 – 87 rokov (ďalej SN).

Každá respondentská vzorka rovnako ako v predchádzajúcom interjazykovom výskume pozostávala zo 130 probandov (celkovo tak na slovensko-českom výskume participovalo 780 respondentov), ktorí posudzovali súbor 80 vybraných frazém<sup>9</sup> pat-

---

<sup>5</sup> Vrelá vďaka za pomoc pri výskume na českej strane patrí Jaromíre Šindelářovej, ktorá nám zabezpečila všetky tri respondentské vzorky i návratnosť dotazníkov. Uvedená lingvistka sa v rámci svojej vedeckovýskumnej činnosti venuje aj problematike frazeologickej kompetencie u českých používateľov jazyka (2016).

<sup>6</sup> Zástupcovia mladej českej a slovenskej generácie sú zjednotení generačne i svojou profesionálnou profiláciou (porov. i poznámku č. 3 pod čiarou): vysokoškolskí študenti bohemistiky (budúci učitelia českého jazyka) – vysokoškolskí študenti slovakistiky (budúci učitelia slovenského jazyka).

<sup>7</sup> Charakteristika vzorky SG z hľadiska pohlavia // dosiahnutého vzdelania (Slováci: 75 žien, 55 mužov // stredoškolské vzdelanie 80 %, vysokoškolské vzdelanie 20 %; Česi: 103 žien, 27 mužov // základné vzdelanie 20 %, stredoškolské vzdelanie 65 %, vysokoškolské vzdelanie 15 %).

<sup>8</sup> Charakteristika vzorky SN z hľadiska pohlavia // dosiahnutého vzdelania (Slováci: 86 žien, 44 mužov // základné vzdelanie 44 %, stredoškolské vzdelanie 48 %, vysokoškolské vzdelanie 8 %; Česi: 79 žien, 51 mužov // základné vzdelanie 33 %, stredoškolské vzdelanie 54 %, vysokoškolské vzdelanie 13 %).

<sup>9</sup> Skúmaný inventár frazém v slovenskej jazykovej mutácii je komplexne predstavený v diele *Nasleduje Biblii vo frazeológii* (Baláková – Kováčová – Mokijenko, 2013).

riacich do fondu biblických frazém slovenského a českého jazyka. Spracovanie dotazníkov bolo vzhľadom na jeho štruktúru (sledovanie dvoch parciálnych cieľov: prvý vzťahujúci sa na frazeologickú kompetenciu v širšom i užšom zmysle, druhý na schopnosť identifikácie prameňa) časovo náročné. Každá z respondent-ských vzoriek (spolu šesť) vyžadovala spracovanie 10 400 odpovedí (80 x 130) len vo vzťahu k prvej úlohe [jeden údaj z piatich možných (1A/1B/2A/2B/3) pri každej frazéme].<sup>10</sup> Sledujúc len prvý cieľ – frazeologickú kompetenciu, sme teda museli celkovo vyhodnotiť 62 400 údajov (prezentácii výsledkov výskumu z tohto aspektu sa venuje v nasledujúcom príspevku V. Kováčová). Rovnaký počet odpovedí – i keď menej náročnejší na spracovanie (alternatíva pôvod biblický/nebiblický) – sa týkal aj druhej úlohy: reflexie biblickej filiácie, resp. kultúrnej kompetencie. V kontexte respondentskej schopnosti usúvzťažniť okruh vybraných frazém s Bibliou možno odkazujúco spomenúť dvojväzkové slovníkové dielo internacionálneho charakteru *Lepta biblejskej mudrosti* (Ivanov – Mokijenko, 2017) lexikograficky spracúvajúce 130 vybraných frazém pochádzajúcich či vychádzajúcich z Biblie, a to celkovo v 19 jazykoch vrátane slovenského a českého jazyka. Súčasťou slovníka sú totiž i jednotky patriace do nami sledovaného okruhu frazém, a tak spomenuté dielo identifikačne a dokumentačne (citátovo) poskytuje dôležité informácie vypovedajúce o ich pramennej zviazanosti (a svedčiace o mnohorakosti týchto vzťahov) s biblickými textami.

### 3. ASPEKT RESPONDENTSKEJ ZNÁMOSTI – NEZNÁMOSTI BIBLICKÝCH FILIÁCIÍ FRAZÉM

Prezentáciu výsledkov nášho inter-/intrajazykového výskumu začíname pohľadom do kultúrnej kompetencie našich respondentov zameranej na ich schopnosť identifikácie biblického východiska posudzovaného okruhu frazém. Pri mapovaní diferencovanej miery respondentskej reflexie biblických filiácií osobitnú pozornosť venujeme najmä tým frazémam, pri ktorých používatelia slovenského a českého jazyka biblické filiácie zreteľne pociťujú, uvedomujú si ich a, vice versa, pri ktorých ich biblické východisko ostáva našim respondentom v prevažujúcej miere neznáme, neuvedomované.

Graf č. 1 zachytáva celkové výsledky úspešnosti jednotlivých respondent-ských vzoriek (mladá generácia – stredná generácia – seniori) v komparácii inter-jazykovej – zľava doprava (SMG – slovenská mladá generácia, ČMG – česká mladá generácia; SSG – slovenská stredná generácia, ČSG – česká stredná generácia; SSN – slovenskí seniori, ČSN – českí seniori), ako aj intrajazykovej: SMG/SSG/

<sup>10</sup> Navyše, vzhľadom na odpovede viažuce sa k frazeosémantickej kompetencii, ktorú však bude-mo prezentovať v inom príspevku, bolo nevyhnutné posúdiť aj správnosť archisémy a v prípade inkompetencie korigovať údaj, teda preradiť ho z kategórie odpovedí 1A či 2A (viem vysvetliť) k odpovediam 1B alebo 2B (nie som schopný vysvetliť).



SSN – prvý, tretí a piaty stĺpec; ČMG/ČSG/ČSN – druhý, štvrtý a šiesty stĺpec. Je zrejmé, že percentuálny priemer slovenského generačného kontinua (38 %) v poradí úspešnosti respondentských vzoriek seniori, mladá a stredná generácia (43 % – 37 % – 35 %) je zreteľne vyšší v porovnaní s českým kontinuum (29 %). Z poradia českej intrajazykovej generačnej úspešnosti mladá, stredná, staršia generácia (38 % – 26 % – 22 %) vyplýva, že horší cezgeneračný priemer ide na vrub starších generácií (strednej a seniorov). Ako vidieť, generačne vyrovnanjšie výsledky sú u Slovákov v prípade mladej a strednej generácie, na strane Čechov zas strednej generácie a seniorov. Ak sa pozrieme na údaje krajných pólův cezgeneračného kontinua (mladí verus seniori), tak na strane českých respondentov možno badať z aspektu kultúrneho (po)vedomia dedičstva Biblie pozitívny trend (výrazne vyššia úspešnosť) a u slovenských respondentov opačnú tendenciu (nižšia úspešnosť v porovnaní so seniormi). Zároveň možno konštatovať, že výsledky mladej špecifickej vzorky (ako sme už spomenuli, išlo o vysokoškolákov – budúcich učiteľov slovenského/českého jazyka) na oboch stranách sú vzácné vyrovnané, čo zrejme odzrkadľuje súčasnú spoločenskú klímu/realitu oboch jazykových spoločenstiev (i v rámci vzdelávacieho systému).

Graf č. 1: Správnosť určenia pôvodu (%) posudzovaných frazém (BP – biblický pôvod) jednotlivými respondentskými vzorkami



V nasledujúcej porovnávačej prezentácii (tabuľka č. 1) sú percentuálne kvantifikované jednotlivé pásma (zvolili sme 4 škály) a pri každej jazykovej vzorke je zvlášť uvedený počet frazém vyskytujúc sa v tom-ktorom pásme. Na ľahšiu orientáciu v rámci nášho ďalšieho textu využívame aj symbolové označenie vizualizujúce príslušnosť frazém k istému pásmu respondentského pocitovania biblických filiácií, a to konkrétne: frazémy, ktoré spája s motivačným prameňom minimum opýtaných ○○○ (pásma 0 – 25 %), viac ako štvrtina ●○○ (pásma 26 – 50 %), viac ako polovica ●●○ (pásma 51 – 75 %), viac ako tri štvrtiny ●●● (pásma 76 – 100 %) respondentov.

Tab. č. 1: Štatistický prehľad úrovne kultúrnej kompetencie (KK) respondentských vzoriek (SR – slovenskí respondenti, ČR – českí respondenti) z hľadiska uvedomovania/neuvedomovania si biblických filiácií frazém

KK	mladá generácia		stredná generácia		seniori	
	SR	ČR	SR	ČR	SR	ČR
●●●	7	10	5	1	9	3
●●○	16	15	18	7	21	6
●○○	27	24	29	23	25	18
○○○	30	31	28	49	25	53

Ak sa pozrieme na výsledky uvedené v tabuľke, tak rozdiel v počte frazém, ktoré aspoň nadpolovičná väčšina respondentov (●●●+●●○) spájala s pramenným biblickým textom, je výrazne v prospech slovenských generačných vzoriek. Najnižší počet je u českej strednej generácie – 8 FJ, českí seniiori uviedli 9 FJ a najvyšší počet sme zaznamenali u českej mladej generácie – 25 FJ. U Slovákov sú výsledky z tohto hľadiska odlišné: identický počet – 23 FJ bol preukázaný tak u mladej, ako i strednej generácie, najvyšší počet 30 FJ väčšinou uviedli seniiori.

Ako sme pri vstupe do tejto podčasti spomenuli, v našom príspevku sa sústreďime na FJ dvoch okrajových pásem, t. j. najskôr na pásmo FJ, ktoré viac ako tri štvrtiny respondentov správne identifikovali ako biblické (●●● pásmo 76 – 100 %), a potom na frazémy, ktoré spájalo s motivačným prameňom minimum opýtaných (○○○ pásmo 0 – 25 %), a to v intrajazykovej, ale aj interjazykovej komparácii. Naším zámerom je:

a) identifikovať cezgeneračný prienik zhody jednotlivých respondentských vzoriek pri prvom pásme ●●● – zvlášť českej a zvlášť slovenskej (intrajazyková komparácia);

b) vymedziť súbor jednotiek, ktoré sa nachádzajú v medzijazykovom prieniku pásma ●●● (interjazyková komparácia);

c) vyselektovať frazémy, ktoré sú na opačnom póle (○○○ pásmo 0 – 25 %), t. j. upriamiť pozornosť na jednotky respondentmi minimálne spájané s prameňom, a to cezgeneračne (v trojgeneračnom prieniku) u českých i slovenských respondentov, ako aj medzijazykovo (intraazykové a interjazykové kontinuum).

### A) Intrajazyková komparácia pásma ●●●

Pokiaľ ide o konkrétne frazémy, v našom príspevku si všimneme aspoň tie, ktoré spadajú do prvého pásma ●●●, teda k FJ jednoznačne spájaných s Bibliou. V jednotlivých respondentských vzorkách figurujú v zostupnom poradí (v zátvorke uvádzame percentuálny rozsah).

- slovenskí respondenti (SR)

MG (89 – 78 %): *Miluj svojho bližneho ako seba samého; návrat márnотratného (strateného) syna; neveriaci T(t)omáš; na veky vekov; jest' zo stromu poznania; nieš' svoj kríž; v Adamovom (Evinom) rúchu* [7 FJ]

SG (92 – 78 %): *Miluj svojho bližneho ako seba samého; návrat márnотratného (strateného) syna; S(s)odoma (a) G(g)omora; na veky vekov; neveriaci T(t)omáš* [5 FJ]

SN (90 – 76 %): *Miluj svojho bližneho ako seba samého; neveriaci T(t)omáš; návrat márnотratného (strateného) syna; S(s)odoma (a) G(g)omora; na veky vekov; niest' svoj kríž; jest' zo stromu poznania; z(a)blúdená (stratená) ovca (ovečka); posie-lat' niekoho (chodiť) od Pont(c)ia k Pilátovi* [9 FJ]

V trojgeneračnom prieniku sa u slovenských respondentov ocitli štyri frazémy: *Miluj svojho bližneho ako seba samého; na veky vekov; návrat márnотratného (strateného) syna; neveriaci T(t)omáš*. V dvojgeneračnom prieniku sme zaznamenali tri frazémy – u mladej generácie a seniorov to boli FJ *jest' zo stromu poznania; niest' svoj kríž*, u strednej generácie a seniorov frazéma *S(s)odoma (a) G(g)omora*. K ďalším trom jednotkám, ktoré na základe výsledkov zaznamenaných u predstaviteľov aspoň jednej generácie možno začleniť do pásma ●●●, patrila u mladej generácie frazéma v *Adamovom (Evinom) rúchu* a u seniorov dve FJ – *z(a)blúdená (stratená) ovca (ovečka); posie-lat' niekoho (chodiť) od Ponc(t)ia k Pilátovi*. Spolu ide teda o 10 frazém, ktoré výrazne (nad 76 %) minimálne jedna generácia vníma ako späté s motivačným prameňom.

- českí respondenti (ČR)

MG (99 – 77 %): *Miluj svého bližního jako sebe samého; v Adamově (Evině) rouše (rouchu); jíst zo stromu poznání; na věky věků; návrat marnотratného (ztraceného) syna; prst B(b)oží; nevěřící T(t)omáš; Víra hory přenáší; S(s)odoma (a) G(g)omora; nést svůj kříž* [10 FJ]

SG (79 %): *Miluj svého bližního jako sebe samého* [1 FJ]

SN (85 – 77 %): *Miluj svého bližního jako sebe samého; od Adama; v Adamově (Evině) rouše (rouchu)* [3 FJ]

V trojgeneračnom spoločnom prieniku motivačne najpriezračnejších FJ z pohľadu českých respondentov sa ocitla jediná FJ *Miluj svého bližního jako sebe samého* s percentuálnymi hodnotami 99/79/85, teda s najvyššou hodnotou u mladej generácie (99 %). Aspoň v dvojgeneračnom súlade (MG/SN) figurovala opäť len jedna frazéma – v *Adamově (Evině) rouše (rouchu)*. Z ďalších jednotiek, ktoré aspoň jedna generácia zaradila do tohto pásma, možno uviesť 8 FJ: u MG – *jíst ze stromu poznání; na věky věků; návrat marnотratného (ztraceného) syna; prst B(b)oží; nevěřící T(t)omáš; Víra hory přenáší; S(s)odoma (a) G(g)omora; nést svůj kříž* – a jednu FJ identifikovanú seniormi – *od Adama*. Spolu ide teda o 11 FJ, ktoré v tomto pásme aspoň jedna respondentská vzorka identifikovala jednoznačne (nad 76 % a viac) správne.

Ako z vyššie uvedených údajov vyplýva, pri ČR je s týmto pásmom ●●● (76 – 100 % opýtaných) spätých 11 FJ a pri SR 10 FJ, ktoré minimálne jedna respondentská vzorka identifikovala jednoznačne, cezgeneračné kontinuum je však rozsiahlejšie u Slovákov (4 FJ verzus 1 FJ na českej strane): *Miluj svojho bližneho ako seba samého; na veky vekov; návrat márnотratného (strateného) syna; neveriaci T(t)omáš* – *Miluj svého bližního jako sebe samého*.

## B) Interjazyková komparácia pásma ●●●

Ak sa pozrieme na vyššie uvedené jednotky (11 na českej strane a 10 na strane slovenskej) v interjazykovej komparácii, tak o medzijazykovej zhode [pri FJ, ktoré boli aspoň jednou generačnou vzorkou (slovenskou i českou zároveň) v rámci výskumu označené v tomto pásme ●●●] možno hovoriť v prípade 8 biblických frazém. Uvádzame ich abecedne podľa slovenskej podoby s konkrétnymi percentuálnymi údajmi pri každej slovenskej i českej respondentskej vzorke zvlášť v hranatých zátvorkách v nasledujúcom poradí: MG/SG/SN.

- *jest' zo stromu poznania* [82/74/81] – *jíst ze stromu poznání* [86/69/71]
- *Miluj svojho bližneho ako seba samého* [89/92/90] – *Miluj svého bližního jako sebe samého* [99/79/85]
- *na veky vekov* [82/82/84] – *na věky věků* [83/35/33]
- *návrat márnotrátneho (strateného) syna* [85/85/86] – *návrat marnotrátneho (ztraceného) syna* [83/35/35]
- *neveriaci T(t)omáš* [85/78/88] – *nevěřící T(t)omáš* [83/55/49]
- *nieť svoj kríž* [80/75/82] – *nést svůj kříž* [77/65/64]
- *S(s)odoma (a) G(g)omora* [75/79/85] – *S(s)odoma (a) G(g)omora* [79/66/63]
- *v Adamovom (Evinom) rúchu* [78/68/71] – *v Adamově (Evině) rouše (rouchu)* [92/69/77]

Pri pozornejšom sledovaní dosiahnutých percentuálnych výsledkov je zrejmé, že na medzijazykovej zhode z tohto aspektu mala najväčší podiel generačná vzorka mladých českých respondentov a slovenských seniorov. Pokiaľ si všimneme ďalšie údaje pri jednotlivých respondentských vzorkách, tak pri SR percentuálna hodnota klesla v medzigeneračnom porovnaní maximálne na 68 % [FJ v *Adamovom (Evinom) rúchu*], t. j. v medzigeneračnom kontinuu ide o stabilný vývoj – čiže väčšinové a jednoznačné správne identifikovanie prameňa. Neplatí to však na strane českých respondentov: divergentné tendencie v tomto ohľade sa týkajú dvoch frazém s výraznými diferenciáciami dosiahnutých hodnôt mladá generácia verzus ostatné dve vzorky, a to FJ *na veky věků* [83 % verzus 35/33 %] a FJ *návrat marnotrátneho (ztraceného) syna* [83 % verzus 35/35 %].

## C) Intrajazykové a interjazykové kontinuum pásma ○○○

V tejto časti vzhľadom na výrazný počet jednotiek (25 – 53 FJ, diferencované v závislosti od tej-ktorej generačnej vzorky – pozri tabuľku č. 1) prináležiacich do tohto pásma budeme v rámci interjazykovej komparácie venovať pozornosť len tým frazémam, ktoré respondenti cezgeneračne považovali za nebiblické (na slovenskej či na českej strane), ide teda pri oboch národných vzorkách o intrajazykové kontinuum (SR – 25 FJ, ČR – 29 FJ).

Predtým však uvedieme aspoň štatistické údaje týkajúce sa aj medzigeneračných prienikov:

- slovenskí respondenti sa v cezgeneračnom kontinuu zhodli na počte 25 FJ, dvojgeneračný prienik sa vzťahoval na 1 FJ a dve vzorky z troch vymedzili ďalších 6 FJ (MG – 4 FJ, SG – 2 FJ);
- v českom trojgeneračnom prieniku sme zaznamenali 29 FJ, v dvojgeneračnej zhode 19 FJ a jednotlivými vzorkami bolo vyselektovaných ďalších 8 FJ (MG – 2 FJ, SG – 1 FJ, SN – 5 FJ).

Z vyššie uvedených dôvodov (rozsah materiálu ako limitujúci faktor nášho príspevku) sústreďujeme pozornosť len na interjazykový (slovensko-český) prienik dvoch intrajazykových cezgeneračných prienikov, teda na 21 frazém, ktoré na porovnanie predkladáme spolu s percentuálnymi hodnotami zaznamenanými pri každej (slovenskej i českej) generačnej vzorke. Ide o nasledujúce jednotky [zvlášť uvádzame frazeotextémy (6 FJ) a zvlášť frazeolexémy (15 FJ)] v abecednom poradí podľa slovenskej podoby.

- frazeotextémy
  - *Bel'mo (šupiny) spadlo (spadli) z očí niekomu* [10/9/15] – *Šupiny spadly z očí někomu* [9/12/7]
  - *Kto druhému jamu kope, sám do nej (s)padne* [12/5/20] – *Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá* [0/13/9]
  - *Kto nie je s nami, je proti nám* [18/9/17] – *Kdo není s námi, je proti nám* [25/5/5]
  - *Kto seje vietor, zožne búrku* [15/15/23] – *Kdo seje vítr, sklídí bouři* [19/15/4]
  - *Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlave]* [1/0/5] – *Vlasy [někomu] hrůzou vstávaly [na hlavě]* [2/8/4]
  - *Všetko má (chce) svoj čas* [10/11/14] – *Všechno má (chce) svůj čas* [20/8/4]
- frazeolexémy
  - *ako jeden muž (človek)* [10/2/5] – *jako jeden muž (člověk)* [7/9/5]
  - *ani čiarka (písmen(k)o)* [2/4/5] – *ani čárka (písmen(n)ko)* [2/8/1]
  - *dvojsečný meč (dvojsečná zbraň)* [15/6/12] – *dvojsečný meč (dvojsečná zbraň)* [10/12/14]
  - *chrániť niekoho, niečo ako zrenicu oka (oko v hlave)* [15/9/19] – *chránit někoho, něco jako zřítelnicu oka (oko v hlavě)* [20/21/12]
  - *chytit' (lapit') do [svojich] sietí niekoho* [9/11/14] – *chytat (lapat) do [svých] sítí někoho* [8/12/5]
  - *kolos (obr) na hlinených nohách* [15/19/19] – *kolos (obor) na hlinených nohách* [7/2/5]
  - *krívať na obe nohy* [2/2/3] – *kulhat na obě nohy* [2/5/2]
  - *(ako) kvapka v mori* [22/15/24] – *(jako) kapka v moři* [12/15/8]
  - *otvoriť niekomu oči* [9/5/12] – *otevřít oči někomu* [7/12/2]
  - *prispiet' svojou hrivnou* [10/16/19] – *přispět svou hřivnou* [14/21/10]
  - *škřípat' zubami* [20/19/21] – *skřípat zuby (zubama)* [19/5/0]
  - *trhať si vlasy* [1/1/2] – *rvát (trhat) si vlasy* [0/5/2]

- *tvárou v tvár* [7/5/17] – *tváří v tvář* [4/12/4]
- *z celého srdca (z celej duše) robiť niečo* [23/14/25] – *z celého srdce (z celé duše) dělat něco* [18/16/12]
- *zmiest' z povrchu zemského niekoho, niečo* [9/8/14] – *smést z povrchu zemského někoho, něco* [8/24/14]

Pri pohľade na uvedené percentá v zátvorkách je zrejmé, že aj medzi týmito jednotkami je z hľadiska percentuálneho rozptylu viac či menej výrazný rozdiel – jednak v rámci pásma ○○○ (od 0 – 25%), jednak v intrajazykovej medzigeneračnej diferenciacii či v interjazykovej komparácii – zoradili sme ich preto vzhľadom na difúznosť percentuálnych hodnôt podľa abecedy v slovenskej podobe v oboch skupinách. Predsa len možno vyzdvihnúť niektoré frazémy: u slovenských respondentov to bola napr. frazeotextéma *Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlave]* [1/0/5], pri ktorej sme dokonca pri jednej vzorke (stredná generácia) zaznamenali nulovú hodnotu pri odkaze na prameň, u českej mladej generácie opýtaných to boli FJ *Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá* [0/13/9], *rvát (trhat) si vlasy* [0/5/2] a FJ *skřípat zuby (zubama)* [19/5/0] u českých seniorov (pripomíname, že poradie generácií v hranatých zátvorkách je MG/SG/SN).

K frazémam, ktoré v interjazykovom a zároveň intrajazykovom kontinuu nepresiahli hranicu 10 %, patrí nasledujúcich päť jednotiek – vyrátali sme pri nich cezgeneračný priemer a uvádzame ho za dvojitou lomkou: *ako jeden muž (človek)* [10/2/5//5,6] – *jako jeden muž (člověk)* [7/9/5//7]; *ani čiarka (písmen(k)o)* [2/4/5//3,6] – *ani čárka (písmen(k)o)* [2/8/1//3,6]; *krívať na obe nohy* [2/2/3//2,3] – *kulhat na obě nohy* [2/5/2//3]; *trhať si vlasy* [1/1/2//1,3] – *rvát (trhat) si vlasy* [0/5/2//2,3]; *Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlave]* [1/0/5//2] – *Vlasy [někomu] hrůzou vstávaly [na hlavě]* [2/8/4//4,6].

Je zrejmé, že práve tieto jednotky sú v jazykovom (po)vedomí probandov motivačne nepriezračné vo vzťahu k pramenným textom. Ale týka sa to v podstate aj ostatných frazém z tohto pásma, keďže schopnosť identifikovať ich pôvod dokázala maximálne štvrtina respondentov, čo nás viedlo k detailnejšiemu pohľadu na ne v reláciách súčasná podoba frazémy – pretext/architext (Biblia) [v súlade s terminologickým vymedzením T. Žilku (2015, s. 17)]. Ak usúvzťažníme frazeotextémy s biblickými textami (demonštrujeme to na slovenských FJ a slovenskom preklade Biblie), zistíme, že všetky sa vo viac-menej rovnakej podobe v nich nachádzajú – prvé štyri pochádzajú zo Starého zákona (ďalej SZ) [*Kto druhému jámu kope, sám do nej (s)padne; Kto seje vietor, zožne búrku; Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlave]; Všetko má (chce) svoj čas*], dve sú z Nového zákona (ďalej NZ) [*Kto nie je s nami, je proti nám; Bel'mo (šupiny) spadlo (spadli) z očí niekomu*]:

- *Kto kope jámu (druhému), sám do nej padne*, a kto gúľa kameň (na iného), privalí jeho samého. (Prís 26, 27)

- *Lebo vietor sejú a budú žat' víchricu; nemá stebľa, neurodí múku výhonok, a ak urodí, zjedia ju cudzinci.* (Oz 8, 7)
- A potom mi vietor zavial kolo tváre, *na hlave mi vlasy dupkom vstávali.* (Jób 4, 15)
- *Všetko má svoj čas a svoju chvíľu každé úsilie pod nebom.* (Kaz 3,1)
- *Kto nie je so mnou, je proti mne, a kto nezhrmažd'uje so mnou, rozhadzuje.* (Mt 12, 30; Lk 11, 23)
- Ananiáš teda šiel a vošiel do domu, vložil naň ruky a povedal: „Brat Šavol, poslal ma Pán Ježiš, ktorý sa ti zjavil na ceste, keď si šiel sem, aby si zasa videl a aby ťa naplnil Duch Svätý.“ Hneď *mu spadli z očí akoby lupiny* a vrátil sa mu zrak. Tu vstal a dal sa pokrstiť. (Sk 9, 17-18)

V prípade frazeolexém konštatácia, že sa všetky (hoc aj nie v identickej podobe) nachádzajú v Biblii, však už neplatí. Aj v tejto skupine skúmaných jednotiek však možno nájsť spojenia ustálené už v Biblii: zo starozákonných textov<sup>11</sup> napr. pochádzajú FJ *chrániť ako zrenicu oka (oko v hlave), ako jeden muž (človek), trhať si vlasy, škripať zubami*, ale aj prirôvanie (*ako kvapka v mori*); z novozákonných kníh<sup>12</sup> FJ *ani čiarka (písmen(k)o), otvoriť oči niekomu*, ale aj frazéma *krívať na obe nohy*, hoci v pozmenenej podobe oproti pôvodnému obraznému vyjadreniu – *kuľhať na dve strany*; v oboch zákonných textoch Biblie<sup>13</sup> nachádzame spojenia, s ktorými

<sup>11</sup> Našiel ho na pustej zemi, na mieste divokom, v revúcej pustine. Ujal sa ho a dával naň pozor, striehol ho *ako zrenicu oka.* (Dt 32, 10) // Chráň ma *ako zrenicu oka*, skry ma v tóni svojich perutí pred bezbožnými, čo ma sužujú. (Ž 17, 8-9)

Tu vytiahli všetci Izraeliti od Dana až po Bersabu, aj krajina Galaád, a zástup sa zhromaždil *ako jeden muž* k Pánovi do Masfy. (Sdc 20, 1) // Nato povstal všetok ľud *ako jeden muž* a volal: „Nik z nás nepôjde do svojho stanu. Nik z nás sa neodoberie do svojho domu.“ (Sdc 20, 8)

Keď som to počul, roztrhol som si rúcho a plášť, *trhal som si vlasy* z hlavy a brady a sedel som veľmi rozrušený. (Ezd 9, 3)

Hriešnik to uvidí a zanevrie, *zubami bude škripať* a hynúť závisťou. Želanie hriešnikov vyjde nazmar. (Ž 112, 10)

Počet ľudských dní je najvyšš sto rokov, oproti vodám mora treba ich pokladať *za kvapku*: a ako zrno piesku – také malé sú jeho roky oproti dňu večnosti. (Sir 18, 8)

<sup>12</sup> Veru, hovorím vám: Kým sa nepominie nebo a zem, nepominie sa *ani jediné písmeno, ani jediná čiarka* zo Zákona, kým sa všetko nesplní. (Mt 5, 18)

Ten človek im odpovedal: „Práve to je čudné, že vy neviete, odkiaľ je, a *mne otvoril oči.*“ (Jn 9, 30)

Vtedy Eliáš pristúpil ku všetkému ľudu a hovoril: „Dokedy budete *kuľhať na dve strany*? Ak je Pán Bohom, choďte za ním, ak Bál, choďte za tým!“ Ľud mu nič neodpovedal. (1 Kr 18, 21)

<sup>13</sup> Oslavu Boha nech majú na perách a v rukách *meč dvojsečný* ... (Ž 149, 6; ale aj Hebr 4, 12; Zjv 1, 16)

Odtiaľ budeš hľadať Pána, svojho Boha, a nájdeš ho, keď ho budeš hľadať *z celého srdca a z celej duše.* (Dt 4, 29) // Filip mu povedal: „Ak veríš *z celého srdca*, slobodno.“ A on odpovedal: „Verím, že Ježiš Kristus je Boží Syn.“ (Sk 8, 37)

*Z tváre do tváre* k vám Pán hovoril z ohňa na vrchu. (Dt 5, 4) // Teraz vidíme len nejasne, akoby v zrkadle; no potom *z tváre do tváre*... (1 Kor 13, 12)

súvisia ďalšie súčasné FJ, ako *dvojsečný meč (dvojsečná zbraň), z celého srdca (z celej duše) robiť niečo, tvárou v tvár* (v architektúre v podobe *z tváre do tváre*).

Ako sme vyššie uviedli, nie všetky frazeolexémy v našom zornom poli sa vyskytujú v architektúre – či už ako ustálené spojenia, alebo obrazné vyjadrenia. Tri z posledných sledovaných prípadov sú toho príkladom. Motivačnou pasážou z Knihy proroka Daniela (SZ) sa pre vznik FJ *kolos (obor) na hlinených nohách* stal sen kráľa Nabuchodonozora (ktorý predznamenal koniec Babylonskej ríše).<sup>14</sup> Frazéma *zmiest' z povrchu zemského niekoho, niečo* má pôvod<sup>15</sup> v starozákonnom spise Genézis<sup>16</sup> a FJ *prispieť svojou hrivnou* súvisí s obetou chudobnej vdovy, ktorá je vyzdvihovaná v porovnaní s darmi bohatých v evanjeliách<sup>17</sup> (podrobnejšie pozri Baláková – Walter – Mokijenko, 2015).

#### 4. ZÁVER

Od prezentovanej porovnávajúcej relácie architekt – súčasná podoba frazémy sa tak opätovne dostávame k problematike definičného vymedzenia pojmu biblická frazeológia (ako sme uviedli už v úvode nášho príspevku), ktorá rezonuje v odbornej obci frazeológov doposiaľ. Na jej pretrvávajúcu aktuálnosť dlhodobejšie poukazujú členovia Medzinárodnej komisie pre výskum frazeológie slovanských jazykov pri Medzinárodnom komitáte slavistov, ako napr. W. Chlebda, J. Mlacek, V. M. Mokijenko, J. Skladaná, L. Stěpanova či H. Walter – najmä vo vzťahu k prácam lexicografického charakteru. Ako zdôrazňuje J. Mlacek, extenzia pojmu biblická frazeológia totiž okrem rozlišovania medzi výrazmi v Biblii sa nachádzajúcimi (ustálenými či opakovane sa vyskytujúcimi a obraznými) a tými, ktoré v nej nie sú (ale boli ňou motivované), v sebe subsumuje aj otázku, ako chápať výrazy v Biblii sa síce (aj ako frazémy) nachádzajúce, avšak prameniace zo starších textov (2013, s. 139). Na-

<sup>14</sup> Ty, kráľu, díval si sa a hľa, akási mohutná socha! Táto socha bola veľká a jej lesk silný; stála pred tebou a jej výzor bol hrozný. Hlava tejto sochy bola z jemného zlata, jej prsia a ramená zo striebra, jej brucho a boky z kovu, jej stehná zo železa, jej nohy čiastočne zo železa, čiastočne z hlíny. Takto si sa díval, až sa bez zásahu rúk odlúpil kameň, zasiahol sochu do železných a hlinených nôh a rozdrúžgal ich. Nato sa odrazu rozdrúžgali železo, hlina, kov, striebro i zlato a boli ako pleva z letnej holohumnice, uchytli ich vietor a nenašlo sa po nich stopy. Kameň však, ktorý zasiahol sochu, stal sa veľkým vrchom a zaplnil celú zem. (Dan 2, 31-35)

<sup>15</sup> O medzijazykových rozdieloch tejto pasáže z Biblie pozri bližšie v diele *Iz biblejskej mudrosti* (2015, s. 280).

<sup>16</sup> Pán povedal: „Čo si to urobil?! Hlas krvi tvojho brata hlasno volá zo zeme ku mne. Buď teraz prekliaty zo zeme, ktorá otvorila ústa, aby pila krv tvojho brata z tvojich rúk! Keď budeš obrábať pôdu, neprinesie ti nijakú úrodu. Budeš nestáły a túlavý na zemi.“ Kain povedal Pánovi: „Môj zločin je väčší, než aby mi bol odpustený. Hľa, ty ma dnes odháňaš od zeme a budem sa skrývať pred tvojou tvárou; nestáły a túlavý budem na zemi. A ktokoľvek ma nájde, zabije ma.“ (Gn 4, 10-14)

<sup>17</sup> Potom si sadol oproti chrámovej pokladnici a pozeral sa, ako ľud hádže peniaze do pokladnice. Viacerí boháčci hádzali mnoho. Prišla aj istá chudobná vdova a vhodila dve drobné mince, čo je kvadrans. (Mk 12, 41-42; Lk 21, 1-3)



priek terminologickej nejednotnosti sa však viacerí autori zhodujú v názore, že biblickú frazeológiu je možné chápať v širšom vymedzení pojmu, t. j. zahrnúť do nej nielen FJ *citátové*, ale aj *aktualizované* (Skladaná, 2003, s. 55), okrem *jadra* si všímať aj ich *perifériu* (Stěpanova, 2004, s. 65 ), resp. uvažovať o diferenciacii na *priame* a – podľa H. Waltera – *nepriame* biblické frazémy (Walter – Fojtů, 2012, s. 4). K širšiemu vymedzeniu sme sa preto priklonili aj pri zostavovaní súboru posudzovaných jednotiek v rámci nášho dotazníkového výskumu: v súvislosti s vyššie uvedeným sa nám ukázalo, že naozaj môže ísť jednak o ustálené jednotky tak v Biblii, ako aj v literárnych textoch či úze – vďaka Biblii v jazykovom spoločenstve rozšírené, ako aj o jednotky Bibliou motivované – vznikajúce vo viacerých jazykoch európskych národov (Baláková – Walter – Mokijenko, 2015, s. 276 – 278).

V tejto súvislosti pri pohľade na našu perifériu – perifériu kultúrnej kompetencie probandov (21 FJ v prieniku intra-/interjazykovom z aspektu určenia pôvodu) – je zrejmé, že bez patričného „poznatkového pozadia“ (Mlacek, 2013, s. 140) či bez „kognitívnej kompetencie“ (Dolník, 2009, s. 191) mnohé z nich nie je možné jednoznačne identifikovať, keďže v nich nefiguruje ani žiadna známa postava z Biblie, ani priamy odkaz na náboženské reálie. V každom prípade sme však mohli v rámci nášho výskumu identifikovať konvergentné tendencie našich respondentov v reláciách kontinuum intra-/interkultúrnej kompetencie či inkompetencie, t. j. z jedného aspektu nášho výskumu poznania biblickej frazeológie. Druhý aspekt, aspekt frazeologickej kompetencie je pertraktovaný v nadväzujúcom príspevku V. Kováčovej.

## Bibliografia

BALÁKOVÁ, Dana – KOVÁČOVÁ, Viera – MOKIJENKO, Valerij M.: Nasledije Biblii vo frazeologii. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2013. 308 s.

BALÁKOVÁ, Dana – WALTER, Harry – MOKIJENKO, Valerij M.: Iz biblejskoj mudrosti. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2015. 344 s.

DOLNÍK, Juraj: Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2009. 375 s.

CHLEBDA, Wojciech: K poľsko-russkomu slovarju bibleizmov. In: Phraseologische Studien. Frazeologičeskije issledovanija. Dynamische Tendenzen in der slawischen Phraseologie. Dynamičeskije tendencii v slavjanskoj frazeologii. Eds. D. Baláková – H. Walter. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2010, s. 166 – 174.

IVANOV, Jevgenij Je. – MOKIJENKO, Valerij M. (eds.): Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyražnij i aforizmov s sootvetstvijami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. A – O. Tom 1]. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova 2017. 316 s.

IVANOV, Jevgenij Je. – MOKIJENKO, Valerij M. (eds.): Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyražnij i aforizmov s sootvetstvijami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. P – Ja. [Tom 2]. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova 2017. 336 s.

KROŠLÁKOVÁ, Ema: Kapitoly z frazeológie a veľkomoravskej problematiky. Výber z prác. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Filozofická fakulta 2003. 180 s.

MLACEK, Jozef: Cez poznávanie k používaniu biblických frazém v súčasnej komunikácii. In: Die slawische Phraseologie und die Bibel. Eds. H. Walter – V. M. Mokijenko – D. Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2013, s. 138 – 144.

MLACEK, Jozef – BALÁKOVÁ, Dana – KOVÁČOVÁ, Viera: Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia. Ružomberok: Katolícka univerzita – Filozofická fakulta 2009. 221 s.

MLACEK, Jozef – ĎURČO, Peter a kol.: Frazeologická terminológia. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK 1995. 162 s.

SKLADANÁ, Jana: Textotvorné potencie frazeologických internacionalizmov. Jazykovedný časopis, 2003, roč. 54, č. 1 – 2, s. 53 – 58.

STĚPANOVA, Ludmila: Česká a ruská frazeologie. Diachronní aspekty. Olomouc: Univerzita Palackého – Filozofická fakulta 2004. 300 s.

STĚPANOVA, Ludmila: Frazémy biblického pôvodu (na materiále slovenštiny, češtiny a ruštiny). In: Aspekty literárnovedné a jazykovedné II. Eds. V. Kováčová – D. Baláková – J. Šindelářová. Ružomberok: Katolícka univerzita – Filozofická fakulta 2009, s. 107 – 119.

Sväté písmo. Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1996. 2623 s.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra: Srovnání jak frazeologičeskaja kompetencija studentov pedagogičeskogo profil'a načal'nogo etapa obučeniija (rezul'taty issledovaniija). In: Ustojčivije srovnaniija v sisteme frazeologii. Ed. V. M. Mokijenko. Sankt-Peterburg – Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2016, s. 266 – 272.

WALTER, Harry – FOJTŮ, Petra: Schwarzes Schaf, falscher Prophet, barmherziger Samariter. Deutsch-tschechisches Wörterbuch biblischer Phraseologismen mit historisch-etymologischen Kommentaren. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2012. 176 s.

ŽILKA, Tibor: Dobrodružstvo teórie tvorby. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2015. 254 s.

#### Skratky biblických spisov použité v príspevku

SZ: Dan (Kniha proroka Daniela), Dt (Kniha Deuteronomium), Ezd (Kniha Ezdrášova), Gn (Kniha Genezis), Jób (Kniha Jób), Kaz (Kniha Kazateľ), Oz (Kniha proroka Ozeáša), Prís (Kniha prisloví), Sdc (Kniha sudcov), Sir (Kniha Sirachovcova), Ž (Kniha žalmov)

NZ: Hebr (List Hebrejom), Jn (Evanjelium podľa Jána), 1 Kor (Prvý list Korint'anom), Mk (Evanjelium podľa Marka), Mt (Evanjelium podľa Matúša), Lk (Evanjelium podľa Lukáša), Sk (Skutky apoštolov), Zjv (Kniha zjavenia)

## BIBLICKÁ FRAZEOLÓGIA V INTRA-/INTERJAZYKOVOM SLOVENSKOM A ČESKOM KONTEXTE II<sup>1</sup>

VIERA KOVÁČOVÁ

Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

KOVÁČOVÁ, Viera: Biblical phraseology in intra-/interlinguistic Slovak and Czech Context II. *Journal of Linguistics*, 2017, Vol. 68, No 3, pp. 473 – 490.

**Abstract:** This paper presents the results of the conducted sociolinguistic research of the knowledge of biblical phraseology in the Slovak-Czech context. On the sample of 80 phrasemes of the biblical origin (their equivalents in Slovak and Czech languages) we reflect on the level of their knowledge and communicative usage by the representatives of the contemporary generationally diversified (seniors – middle generation – young generation) users of Slovak and Czech languages. The comparative Slovak-Czech dimension enables to register the convergent as well as divergent reactions of the users of two culturally and linguistically closely related communities which come to the forefront in both the intragenerational and crossgenerational aspect. In the last part of the paper, the results of the respondents' phraseological competency in the field of biblical phraseology (knowledge and usage) are confronted with the results of the respondents' cultural competency exemplified (based on their background knowledge and broader cultural understanding) by their ability to identify the biblical origins of the discussed phrasemes.

**Keywords:** biblical phraseology, generationally differentiated users of Slovak and Czech languages, phraseological competency

### 1. SOCIOLINGVISTICKÝ VÝSKUM POZNANIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE: OD KULTÚRNEJ KOMPETENCIE KU KOMPETENCII FRAZEOLÓGICKEJ

Rímska dvojka v názve príspevku vypovedá o spätosti tohto článku so štúdiou Dany Baláckovej. V nadväznosti na ňu pokračujeme prezentáciou ďalšieho okruhu výsledkov vyplývajúcich z uskutočneného sociolingvistického výskumu poznania biblickej frazeológie v slovensko-českom porovnávacom rámci. Od respondentského pociťovania či uvedomovania si biblických filiácií vybraných biblických frazém, prejavujúceho sa schopnosťou respondentov identifikovať ich biblické východisko (ako súčasť kultúrnej kompetencie našich respondentov v reláciách ich poznatkového podložia a širšej kultúrnej rozhladenosti), prechádzame k druhému aspektu nášho výskumu: k aspektu frazeologickej kompetencie.

---

<sup>1</sup> Príspevok vychádza v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0480/15 *Biblická frazeológia v interkultúrnom a interjazykovom kontexte*.

Dotazníkový výskum frazeologickej kompetencie používateľov slovenského a českého jazyka vzťahujúci sa na súbor 80 biblických frazém (ekvivalentov v slovenskom a českom jazyku) smeroval do troch oblastí: do oblastí poznania (úroveň *poznám – nepoznám*), používania (odpovede *poznám, používam – poznám, nepoužívam*) i porozumenia [*viem vysvetliť* (vrátane frazeosémantickej interpretácie) – *neviem vysvetliť*]. V tejto súvislosti pripomeňme, že v našom prístupe k frazeologickej kompetencii diferencujeme medzi frazeologickou kompetenciou v širšom a užšom zmysle (porov. Mlaček – Baláková – Kováčová, 2009, s. 81 – 82, 179 – 180). Kým v širšom chápaní sa akcentuje poznanie a používanie frazém, užšie chápanie je prepojené so sémantikou frazém a u používateľov príslušného jazyka sa prejavuje práve primeraným porozumením ich sémantike, schopnosťou frazeosémantickej interpretácie (frazeologickú kompetenciu v užšom zmysle tak vlastne možno charakterizovať ako frazeosémantickú kompetenciu). V tomto príspevku sústredíme pozornosť na frazeologickú kompetenciu v širšom zmysle – výsledky výskumu frazeologickej kompetencie v užšom zmysle nie sú v tejto štúdií zakomponované zámerné, keďže problematika frazeosémantickej interpretácie si vyžaduje osobitný priestor a samostatnú výkladovú pozornosť.

## 2. K ZÁKLADNÝM ASPEKTOM POZNANIA A POUŽÍVANIA BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE V SLOVENSKO-ČESKOM POROVNÁVACOM RÁMCI

Pohľad do frazeologickej kompetencie súčasných, generačne diferencovaných (seniori – stredná generácia – mladá generácia) používateľov slovenského a českého jazyka premietajúcej sa v úrovni ich poznania a používania biblických frazém vychádza (tak ako aj v prípade predstavenia výsledkov miery znalosti ich pôvodu v príspevku D. Balákovovej) z kvantitatívnych údajov získaných z výskumu (základný štatistický prehľad prinášajú tabuľky č. 1 až 3). Z tohto materiálového východiska sa odvíjajú komentáre a úvahy o miere známosti skúmaného okruhu frazém (ďalej v texte aj skr. FJ).

Tab. č. 1: Celkové výsledky frazeologickej kompetencie v cezgeneračnom interjazykovom porovnaní

cezgeneračný pohľad	frazeologická kompetencia (celková úroveň poznania)	poznám		nepoznám
		používam	nepoužívam	
Slováci	82 %	33 %	49 %	18 %
Česi	79 %	30 %	49 %	21 %

Ako v tabuľke č. 1 zachytené údaje dosvedčujú, slovenskí i českí respondenti vykazujú celkovo vysokú mieru známosti posudzovaného súboru frazém: na slovenskej strane viac než 4/5 (82 %), na českej strane takmer 4/5 (79 %) všetkých získaných odpovedí tvorili odpovede reflektujúce známosť daných frazeologických jednotiek

[odpovede *poznám (používam, nepoužívam)*, t. j. len cca 1/5 odpovedí na oboch stranách predstavovali odpovede dokumentujúce, že istá časť predloženého súboru je respondentom neznáma. Zároveň však dáta viažuce sa k diferenciacii odpovedí typu *poznám z hľadiska aktívneho uplatňovania/neuplatňovania (poznám, používam verzus poznám, nepoužívam)* posudzovaného súboru frazém v rečovom úze respondentov (ide o respondentské hodnotenie vlastného jazykového správania) zreteľne naznačujú, že signalizáciu komunikačného uplatňovania či neuplatňovania je potrebné pri hodnotení úrovne frazeologickej kompetencie odrážajúcej sa v miere známosti frazém<sup>2</sup> špecificky zohľadniť.<sup>3</sup> Uvedené konštatovanie sa vzťahuje predovšetkým na frazémy centra, teda na frazémy vyznačujúce sa u respondentov vysokou mierou známosti – na jej vytváraní sa totiž aktívna exponovanosť a pasívna zložka frazeologickej kompetencie podieľajú nie vždy v rovnakej miere (frazémy s vysokou mierou známosti s vysokým podielom signalizácie aktívnej exponovanosti; frazémy s vysokou mierou známosti s nízkym podielom signalizácie aktívnej exponovanosti). Dostávame sa tak vlastne k základným otázkam, ktoré smerujú [slovami M. Ološtiaka (2011, s. 181)] k indikácii ‚kondície‘ frazém, resp. ktoré podľa Jozefa Mlacka (1996, s. 57 – 58) patria do súboru otázok osvetľujúcich Burgerov pojem *Lebendigkeit*, živosť frazémy. Ide najmä o otázky: Ktoré z frazém súčasní používatelia jazyka poznajú a ktoré nepoznajú? A ktoré z frazém nielen poznajú, ale aj bežne používajú?

Na tieto otázky umožňujú výsledky nášho výskumu nazerať hneď z niekoľkých aspektov:

1) Nadnárodný rámec nášho výskumu (slovenské a české kultúrno-jazykové spoločenstvo), ktorý zvyrazňuje tá skutočnosť, že predmetom výskumu sa stali jednotky internacionálneho charakteru, biblické frazémy ekvivalentné v slovenskom i českom jazyku, poskytuje možnosť predstaviť jeho výsledky (a teda i odpovedať na vyššie položené otázky) v konfrontačnej slovensko-českej optike: sledovaním konvergentných alebo divergentných znalostných i používateľských reakcií súčas-

---

<sup>2</sup> Pri škálovaní úrovne frazeologickej kompetencie využívame tri znalostné pásma: centrum (rozpätie poznania 100 – 76 %) – postcentrum (75 – 51 %) – periféria (50 – 0 %). Triáda *centrum, centrálny – postcentrum, postcentrálny – periféria, periférny* má v slovenskej lingvistike v klasifikačnom triedení jazykových javov (v intenciách vnútornej dynamiky príslušného systému) svoje uplatnenie, výberovo spomeňme kategorizácie vzťahujúce sa na hláskoslovné i morfológické javy uplatnené napr. v prácach L. Navrátila (2002a, s. 29; 2002b), L. Gianitsovej (2005, s. 108 – 109), K. Kálmánovej (2017, s. 258). V označení *postcentrum* v rámci prefixu *post-* prihliadame na jeho miestny (a teda lokalizačne umiestňujúci), nie časový význam (pozri i heslo *post-* v Slovníku cudzích slov, 2005), porov. napr. lekárske výrazy *posteaorticus, postaxialis, postacavalis, postcentralis, postcerebralis* a i. – nachádzajúci sa za aortou, za osou, za dolnou dutou žilou, za stredom, za mozgom. Vychádzajúc zo signalizácie lokálnej situovanosti, v označení *postcentrum, postcentrálny* tak využívame jeho potenciál na vyjadrenie klasifikačného umiestnenia, klasifikačnej situovanosti, ktorá plynie z diferencovanej úrovne poznania biblických frazém a v ktorej sa odráža lokalizačná následnosť vo vzťahu k centrálnym jednotkám.

<sup>3</sup> Pri frazeologickej kompetencii sa z tohto hľadiska ako účelné javí rozlišovať jej aktívnu a pasívnu zložku. Takýto prístup cielené uplatňujeme v časti 2.2 tejto štúdie.

ných používateľov slovenského a českého jazyka na repertoár biblických frazém, ktorý je súčasťou frazeologického fondu tak slovenského, ako aj českého jazyka. Zaujímá nás teda identickosť/odlišnosť znalostného a používateľského statusu ekvivalentných biblických frazém z pohľadu reprezentantov dvoch blízkopríbuzných kultúrno-jazykových spoločenstiev. Na tomto konfrontačnom základe tak možno uvažovať aj o spoločnom centre a spoločnej periférii, vytváraných frazémami na oboch respondentských stranách s korelujúcimi hodnotami buď vysokej (frazémy centra), alebo nízkej (frazémy periférie) frazeologickej kompetencie.

2) Vytvorenie takéhoto obrazu však nevyhnutne predpokladá hľadať odpoveď na položené otázky najskôr z aspektu jednotlivých kultúrno-jazykových spoločenstiev, reprezentovaných vybranými predstaviteľmi, účastníkmi dotazníkového výskumu. Ide o osobitnú reflexiu výsledkov na úrovni zástupcov slovenského a českého kolektívu, v rámci ktorej sa v jednom aj v druhom prípade zohľadňuje registrovaná interindividuálna platnosť v miere poznania posudzovaného súboru, ktorá pre príslušnú kultúrno-jazykovú respondentскую skupinu umožňuje aj jej kolektívne zovšeobecnenie (frazémy centra a periférie z pohľadu slovenských respondentov, frazémy centra a periférie z pohľadu českých respondentov).

3) A v nadväznosti na (v predchádzajúcich riadkoch) uvedené opätovne pripomeňme už v tomto i predchádzajúcom príspevku spomenuté: v našom výskume sme pracovali s generačne diferencovaným slovenským i českým kolektívom, a tak práve aspekt poznania biblickej frazeológie v generačnej diferencovanosti vytvára vhodný základ na registráciu toho, čo preukazuje svoju živosť, resp. ústup v cezgeneračnom kontinuu (porov. bod č. 2: frazémy centra a periférie v národných pohľadoch), a čo, naopak, vypovedá o istých posunoch v známosti a používaní biblických frazém, t. j. o istom obmieňaní toho, čo je súčasnému používateľovi (slovenského, českého) jazyka z hľadiska jeho generačnej príslušnosti známe a neznáme.

Keďže v tomto príspevku kladieme zreteľ predovšetkým na internacionalitu výskumu a na ňu sa viažuci konfrontačný prístup, pohybujeme sa primárne na vyhodnocovacej platforme predstavenej v bode č. 1, tá však v sebe prirodzene inkluduje vyhodnotenie aspektov predstavených v bode č. 2 a 3 – v prípade potreby (registrácia výraznejších slovensko-českých, príp. generačných odlišností) na dané aspekty osobitne upozorňujeme.

## **2.1 Centrum verzus periféria poznania biblických frazém z pohľadu používateľov slovenského a českého jazyka**

Porovnanie miery poznania dosiahnutej pri jednotlivých slovenských a českých ekvivalentných biblických frazémach ukazuje (porov. tab. č. 2), že z pohľadu súčasných používateľov slovenského a českého jazyka sa obojstrannou vysokou úrovňou poznania (100 – 76 %; t. j. ich poznanie signalizujú viac než tri štvrtiny respondentov) vyznačuje 39 frazém z celkového počtu 80 skúmaných frazém, čiže takmer polovica posudzovaného súboru (49 %).

Tab. č. 2: Porovnávací prehľad výsledkov v rozčlenení na spoločné jednotky centra, postcentra a periférie v intrajazykovom (slovenskí respondenti; českí respondenti) pohľade a interjazykovom (slovensko-český prenik) pohľade

	spoločné centrum		spoločné postcentrum		spoločná periféria	
	počet FJ	%	počet FJ	%	počet FJ	%
<b>Slováci</b>	44 FJ	55 %	5 FJ	6 %	3 FJ	4 %
<b>Česi</b>	50 FJ	63 %	4 FJ	5 %	7 FJ	9 %
<b>Slováci a Česi</b>	39 FJ	49 %	39 FJ	49 %	2 FJ	2 %

K frazémam spoločného centra, k frazémam, ktoré sú v cezgeneračnom prieniku známe v slovenskom i českom kultúrno-jazykovom spoločenstve, patria nasledujúce jednotky: *alfa a omega – alfa a omega; Ako kto seje, tak žne – Co člověk (jak kdo) zaseje, to také sklídí; chytit' (lapit') do [svojich] sietí niekoho – chytat (lapat) do [svých] sítí někoho; Dni niekoho (niečie) sú spočítané (zrátané) – Dny někoho (něčí) jsou sečtené (spočítané); Kto druhému jamu kope, sám do nej (s)padne – Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá; Kto hľadá, nájde – Kdo hledá, najde; Kto nie je s nami, je proti nám – Kdo není s námi, je proti nám; (ako) kvapka v mori – (jako) kapka v moři; Ľudia dobrej vôle – lidé dobré vůle; medzi nebom a zemou – mezi nebem a zemí; Miluj svojho bližneho ako seba samého – Miluj svého bližního jako sebe samého; na veky vekov – na věky věků; návrat márnотratného (strateného) syna – návrat marnотratného (ztraceného) syna; nemať kde hlavu skloniť – nemá kde hlavu složit; neveriaci T(t)omáš – nevěřící T(t)omáš; niešť svoj kríž – nést svůj kříž; Nezostane kameň na kameni – Nežůstane kámen na kameni; Oko za oko, zub za zub – Oko za oko, zub za zub; otvorit' oči niekomu – otevřít oči někomu; Čaša (kalich, pohár, miera) utrpenia (trpezlivosti) sa preliat/a (prekypel/a, pretiekol/kla) – Pohár (kalich, míra) utrpení (trpělivosti) přetekl/a (se přelil/a, překypěl/a); S(s)odoma (a) G(g)omora – S(s)odoma (a) G(g)omora; stáť ako solný stĺp – stáť jako solný sloup; sypať si popol na hlavu – sypat si popel (prach) na hlavu; šalamúnske rozhodnutie (riešenie) – šalamúnské rozhodnutí (řešení); škriepať zubami – škřípat zuby (zubama); (ako) v siedmom nebi (byť, cítiť sa) – (jako) v sedmém nebi (být, cítit se); trhať si vlasy – rvát (trhat) si vlasy; tvárou v tvár – tváří v tvář; v Adamovom (v Evinom) rúchu – v Adamově (Evině) rouše (rouchu); Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlavě] – Vlasy [někomu] hrůzou vstávaly [na hlavě]; Všetko má (chce) svoj čas – Všechno má (chce) svůj čas; vyliat' si dušu (srdce) pred niekým, niekomu – vylít si duši (srdce) před někým, někomu; vypit' čašu (kalich, pohár) horkosti [(až) do dna] – vypít kalich (pohár) hořkosti [(až) do dna]; vypustiť dušu – vypustit duši; Zakázané ovocie najviac chutí – Zakázané ovoce nejvíc chutná; zaspať (usnúť) večným spánkom – usnout večným spánkem; z(a)blúdená (stratená) ovca (ovečka) – zbloudilá (ztracená) ovce (ovečka); z celého srdca (z celej duše) robiť niečo – z celého srdce*

(z celé duše) *dělat něco*; *zmiest' z povrchu zemského niekoho, niečo – smést z povrchu zemského někoho, něčo*.

Štatistické výsledky predstavené v tabuľke č. 2 zároveň vypovedajú, že k týmto všeobecne známym jednotkám sa v národných pohľadoch pridružujú i ďalšie frazémy, ktoré spoluvytvárajú centrum známosti biblickej frazeológie v intrajazykovo-kultúrnom pohľade (cezgeneračné centrum iba z pohľadu slovenských respondentov; cezgeneračné centrum iba z pohľadu českých, respondentov). V takýchto prípadoch sa pre nás aktuálnou stáva otázka, aká je pozícia týchto frazém v náprotivnom kultúrno-jazykovom spoločenstve (úroveň ich poznania na slovenskej/českej strane), rozšírená aj o medzigeneračný porovnávací otázkový dodatok, t. j. o otázku, či v týchto prípadoch môžeme v náprotivnom kultúrno-jazykovom spoločenstve registrovať aj isté obmeny toho, čo je známe a neznáme, isté posuny v miere známosti, ktoré do popredia vystupujú práve cez prizmu generačnej príslušnosti respondentov.

Podľa odpovedí českých účastníkov sociolingvistického výskumu k frazémam, ktoré v českom jazykovom spoločenstve vykazujú vysokú mieru známosti v cezgeneračnej kontinuite (frazémy spoločného centra z pohľadu používateľov českého jazyka), patria okrem už vyššie uvedených frazém aj ďalšie frazeologické jednotky: *ani čárka (písmen(k)o)*; *Kdo mečem bojuje, mečem zahyne*; *hodit kámen (kamenem) po někom*; *jako jeden muž (člověk)*; *jíst ze stromu poznání*; *Levá ruka neví, co dělá pravá*; *od Adama*; *sloužit dvěma pánům*; *chránit někoho, něčo jako zřítelnicí oka (oko v hlavě)*; *Víra hory přenáší*; *zakopat (zahrabat) svůj talent*. Slovenské ekvivalenty týchto 11 frazém sa takouto cezgeneračnou znalostnou kompaktnosťou nevyznačujú: cez optiku generačnej príslušnosti používateľov slovenského jazyka na ne možno nahliadať ako na centrálné, prechodné (postcentrálné), ba i periférne prípady. Väčšinu spomenutých jednotiek (10 FJ) pritom možno zaradiť aj medzi jednotky s vysokou úrovňou známosti – vysoká miera frazeologickej kompetencie však nemá (tak ako v prípade českých respondentov) integrujúci celokolektívny charakter, ale vzťahuje sa na vekovo diferencované skupiny používateľov slovenského jazyka (dvojgeneračné, príp. jednogeneračné centrum známosti; pozri poznámku pod čiarou).<sup>4</sup> Výrazne kontrastná úroveň známosti v slovensko-českom porovnaní je badaateľná pri frazéme *ako jeden muž (človek) – jako jeden muž (člověk)*: kým na českej

---

<sup>4</sup> Zreteľnejšiu koreláciu preukazujú najmä výsledky slovenských zástupcov vekovo starších generácií – seniorov a strednej generácie: z ich pohľadu frazémy *hodit kameň (kameňom) po niekom*; *chránit niekoho, niečo ako zrenicu oka (oko v hlavě)*; *jest' zo stromu poznania*; *Kto mečem bojuje, mečem zahynie*; *Levá ruka neví, čo robí pravá*; *od Adama*; *Viera hory přenáša*; *slúžit dvom pánom* patria medzi frazémy im v prevažujúcej miere známe (FJ centra), kým z pohľadu slovenskej mladej generácie pri týchto frazémach miera známosti vyказuje miernu ústupovú tendenciu (FJ postcentra).

K FJ centra z dvojgeneračného pohľadu seniori a mladá generácia patrí aj frazéma *ani čárka (písmen(k)o)* (stredná generácia – FJ postcentra).

Z pohľadu iba jednej generácie (stredná generácia) patrí k FJ centra frazéma *zakopat' (zahrabat) [si] svoj talent* (seniori, stredná generácia – FJ postcentra).



strane disponuje statusom centrálnej jednotky, slovenská strana pri tejto frazéme vykazuje opozitný typ znalostnej reakcie – úroveň jej známosti má zreteľne regresívnu tendenciu (seniori: FJ postcentra; stredná a mladá generácia: FJ periférie),<sup>5</sup> pričom v odpovediach zástupcov strednej a mladej generácie sa v prevažujúcej miere uplatňovali odpovede typu *nepoznám*, umožňujúce hodnotiť túto jednotku už ako súčasť periférie ich frazeologickej kompetencie v oblasti biblickej frazeológie.

Divergentný typ reakcií, vypovedajúci o odlišnom statuse istých frazeologických jednotiek v pohľade dvoch príbuzných kultúrno-jazykových spoločenstiev, možno registrovať aj na príklade frazém vyznačujúcich sa cezgeneračnou vysokou úrovňou známosti iba v rámci slovenskej komunity. Ako na to číselne odkazuje tabuľka č. 2, k spoločnému (slovensko-českému) centru známosti biblických frazém sa na slovenskej strane (frazémy spoločného centra z pohľadu používateľov slovenského jazyka) pripája ďalších 5 jednotiek, konkrétne: *biť sa do prs*; *Kto nepracuje, nech neje*; *padnúť na úrodnú pôdu*; *stavať (postaviť) na piesku niečo*; *vidieť smietku v cudzom oku [a nevidieť brvno vo svojom]*. Najvýraznejšiu mieru kontrastu v medzijazykovom porovnaní (na osi centrum – periféria) pritom vykazuje posledná vymenovaná frazéma: vysoká miera cezgeneračnej známosti na slovenskej strane sa dostáva do opozície s cezgeneračne zreteľne klesajúcou známostou na českej strane, dosahujúcou svoju najnižšiu mieru u predstaviteľov českej mladej generácie (29 %).<sup>6</sup> V ďalších spomenutých prípadoch možno badať aj istú mieru korelácií v úrovni poznania na slovenskej a českej strane – tieto slovensko-české korelácie sa však u českých respondentov prejavujú na úrovni výsledkov dosiahnutých len v rámci istých generačných zoskupení (dvojgeneračné, príp. jednogeneračné centrum známosti; pozri poznámku pod čiarou).<sup>7</sup>

Už skoršie sme v príspevku spomenuli, že odpovede signalizujúce neznalosť časti posudzovaného súboru tvorili približne 1/5 zo všetkých odpovedí slovenských

<sup>5</sup> Na porovnanie pripájame prehľad dosiahnutých hodnôt frazeologickej kompetencie českých a slovenských respondentov (odpovede typu *poznám*) pri tejto frazéme: českí respondenti: seniiori 89 %, stredná generácia 85 %, mladá generácia 81 %; slovenskí respondenti: seniiori 52 %, stredná generácia 48 %, mladá generácia 43 %.

<sup>6</sup> Aj v tomto prípade na porovnanie uvádzame percentuálne hodnoty frazeologickej kompetencie slovenských a českých respondentov: *vidieť smietku v cudzom oku [a nevidieť brvno vo svojom]*: seniiori 93 %, stredná generácia 89 %, mladá generácia 83 %; *vidieť smietku (trásku) v cudzom oku [a nevidieť brvno (trám) ve svém]*: seniiori 69 %, stredná generácia 50 %, mladá generácia 29 %.

<sup>7</sup> V prípade českých respondentov k frazémam centra v dvojgeneračnom prieniku patria aj frazémy: *Kdo nepracuje, ať nejí* (FJ centra z pohľadu seniorov a strednej generácie; FJ postcentra z pohľadu mladej generácie); *padnout na úrodnou půdu* (FJ centra z pohľadu mladej a strednej generácie; FJ postcentra z pohľadu seniorov).

K frazémam centra iba z jednogeneračného pohľadu patria frazémy: *bít se do prsou* (FJ centra z pohľadu mladej generácie; FJ postcentra z pohľadu seniorov a strednej generácie); *stavět (postaviť) na písku [něco]* (FJ centra z pohľadu mladej generácie – 76 %; FJ postcentra z pohľadu strednej generácie – 59 %; FJ periférie z pohľadu seniorov – 38 %).

i českých respondentov. Aj táto približná sumujúca kvantifikácia (1/5 odpovedí *nepoznám*, 4/5 odpovedí *poznám, používam/nepoužívam*) zreteľne vypovedá o tom, že v rámci skúmaného súboru perifériu poznania biblickej frazeológie netvorí kvantitatívne rozsiahla množina frazém: v nadnárodnom slovensko-českom rámci (spoločná slovensko-česká periféria) sa dokonca pohybujeme len na úrovni cca 2 % (2 FJ) z celkového súboru posudzovaných 80 frazém. Tak u používateľov slovenského, ako i českého jazyka (bez ohľadu na generačnú príslušnosť respondentov) sa signalizácia nepoznania frazémy dominantne uplatňovala v dvoch prípadoch: pri FJ *kolos (obor) na hlinených nohách – kolos (obr) na hlinených nohách* a FJ *krívať na obe nohy – kulhat na obě nohy*. Pravda, v národných pohľadoch (frazémy periférie z pohľadu slovenských respondentov, frazémy periférie z pohľadu českých respondentov) je inventár frazém s nízkou úrovňou známosti roztvorenejší a zahŕňa i ďalšie jednotky, ani na slovenskej, ani na českej strane však nejde o kvantitatívne rozsiahly súbor (slovenská periféria 4 %, česká periféria 9 % posudzovaného súboru, pozri tabuľku č. 2) a porovnanie miery známosti nielen v interjazykovom, ale i intrajazykovom aspekte (so zacielením na generačné porovnanie úrovne frazeologickej kompetencie) v istých prípadoch prináša i poznanie generačných osobitostí, t. j. určitých rozdielností v miere známosti niektorých frazém ako prejav synchronne registrovateľných zmien zviazaných s istými vekovo vyčleniteľnými skupinami. Vejár cezgeneračného nepoznania (resp. nízkej miery poznania) frazém sa pritom viac roztvára u českých respondentov: k frazémam periférie sa radí celkovo 7 jednotiek.<sup>8</sup> Okrem už vyššie uvedených frazém, ktoré patria medzi frazémy s nízkou úrovňou známosti na slovenskej i českej strane, k frazémam periférie z pohľadu českých respondentov bez ohľadu na ich generačnú príslušnosť náležia frazémy: [*kost z kostí*] *tělo z těla někoho; přispět svou hřivnou; setřást prach ze svých nohou; Šupiny spadly z očí někomu; jerišská trouba*. Ak sa pri týchto frazémach pozrieme na dosiahnutú úroveň frazeologickej kompetencie slovenskej respondenskej vzorky, ukazuje sa ako potrebné zohľadniť faktor generačnej príslušnosti. Špecificky treba spomenúť predstaviteľov slovenskej najstaršej generácie: u slovenských seniorov totiž v tomto okruhu frazém nad úrovňou ich neznámosti stále prevažuje úroveň ich známosti [frazeologická kompetencia seniorov sa pri týchto frazémach pohybuje v rozpätí 73 % [*Bel'mo (šupiny)*

---

<sup>8</sup> U slovenských respondentov je inventár spoločnej cezgeneračnej periférie tvorený 3 frazémami. K FJ *kolos (obor) na hlinených nohách, krívať na obe nohy* pristupuje FJ *duch a (i) litera niečoho (napr. zákona)*. Zaujímavá je ambivalentnosť hodnotenia tejto FJ na českej strane (seniori, stredná generácia: periféria – mladá generácia: centrum) a v generačnom porovnaní i zreteľne stúpajúca úroveň jej poznania (prejavujúca sa predovšetkým na úrovni pasívnej zložky frazeologickej kompetencie respondentov), ktorá kulminuje u predstaviteľov mladej českej generácie (seniori: 39 %, stredná generácia: 49 %, mladá generácia 76 %). Predstavitelia slovenskej mladej generácie takýto rast úrovne poznania tejto frazémy nevykazujú (FJ periférie), a tak odišnú úroveň v poznaní tejto frazémy možno predstaviť aj ako jeden z ostrých kontrastov frazeologickej kompetencie generačných súptníkov (slovenská mladá generácia: 27 %; česká mladá generácia: 76 %).

*spadlo (spadli) z očí niekomu*]) až 51 % [*krv z krvi [kost' z kosti]niekoho*], a to s dominantným podielom pasívnej zložky, aktívna exponovanosť týchto frazém v rečovom úze je výrazne redukovaná)], čo umožňuje tieto frazémy z aspektu seniorskej respondentskej vzorky považovať za postcentrálne jednotky. Ústup poznania týchto frazém je v slovenskom generačnom porovnaní badateľný najmä u predstaviteľov slovenskej mladej generácie:<sup>9</sup> frazémy *Bel'mo (šupiny) spadlo (spadli) z očí niekomu; krv z krvi [kost' z kosti] niekoho*;<sup>10</sup> *prispieť svojou hrivnou, striasť prach zo svojich nôh* sú pre nich frazémami, ktoré poznajú len v minimálnej miere, a tak z pohľadu slovenskej mladej generácie sa už jednoznačne zaraďujú medzi jednotky periférie.<sup>11</sup> Prehľad diferencovanosti rozsahu centra, postcentra a periférie vo vzťahu k vekovým kategóriám respondentov štatisticky zachytáva tabuľka č. 3.<sup>12</sup>

Tab. č. 3: Generačný porovnávací prehľad výsledkov poznania biblickej frazeológie používateľov slovenského a českého jazyka v kvantitatívnom rozčlenení posudzovaného súboru na jednotky centra, postcentra a periférie

Frazeologická kompetencia	seniori				stredná generácia				mladá generácia			
	Česi		Slováci		Česi		Slováci		Česi		Slováci	
	počet FJ	%	počet FJ	%	počet FJ	%	počet FJ	%	počet FJ	%	počet FJ	%
<b>Centrum</b>	53	66	63	79	56	70	60	75	58	72	45	56
<b>Postcentrum</b>	12	15	14	17	11	14	25	19	12	15	24	30
<b>Periféria</b>	15	19	3	4	13	16	5	6	10	13	11	14

Poznanie cezgeneračne nízkej miery známosti istých biblických frazém, resp. zaznamenanie ústupovej tendencie v miere ich známosti z hľadiska generačnej prí-

<sup>9</sup> Aspoň ilustračne regresívnu tendenciu poznania týchto frazém u predstaviteľov slovenskej mladej generácie konkretizujeme na dvoch príkladoch, ktoré sme uplatnili u slovenských seniorov na predstavenie rozmedzia nimi dosiahnutých hodnôt: *Bel'mo (šupiny) spadlo (spadli) z očí niekomu* – frazeologická kompetencia seniorov: 73 %, frazeologická kompetencia mladej generácie: 34 %; *krv z krvi [kost' z kosti] niekoho* – frazeologická kompetencia seniorov: 51 %, frazeologická kompetencia mladej generácie: 39 %.

<sup>10</sup> V tomto prípade ide o frazému s nízkou úrovňou poznania aj u predstaviteľov slovenskej strednej generácie (FJ spoločnej periférie mladej a strednej generácie).

<sup>11</sup> Frazému *jerichovská trúba (trúba jerichova)* možno považovať za FJ postcentra v slovenskom cezgeneračnom aspekte.

<sup>12</sup> Vzhľadom na rozsahové možnosti tohto príspevku jednotlivé položky tabuľky č. 3 osobitne nevyhodnocujeme a nepredstavujeme ani konkrétny inventár frazém zodpovedajúci číslam uvedeným v tabuľke: otázka porovnania slovenských a českých výsledkov z generačného (inter- i intrajazykového) aspektu bude predmetom osobitnej analýzy. Pre potreby tejto štúdie tabuľkové zhrnutie výsledkov v generačnom porovnaní má za cieľ poskytnúť čitateľovi rámcovú predstavu o zistených rozdielnostiach v úrovni poznania biblických frazém prostredníctvom prehľadu základných kvantitatívnych údajov.

slušnosti používateľov jazyka reflektuje jednu stránku života či živosti týchto frazém, nevyčerpáva však všetky aspekty ich fungovania v súčasnom jazyku.<sup>13</sup> To, že istá frazéma nedisponuje širším známostno-používateľským zázemím v hovorenej komunikácii, automaticky limitujúco neobmedzuje jej výskyt v písaných textoch istého typu. Dostávame sa tak vlastne i k tomu, že frazémy biblického pôvodu, ako to napokon atribút biblický/-á/-é naznačuje, majú v zásade knižný pôvod (s diferencovanými, resp. mnohotvárnymi väzbami na pramenný materiál, čo sa ďalej odráža jednak v rôzniaciach sa lingvistických prístupoch ku kategorizácii frazém s označením biblické, jednak v odlišných schopnostných reakciách používateľov jazyka identifikovať ich väzbu na pramenný text, ako o tom svedčí predchádzajúci príspevok D. Balákovej) a vo všeobecnosti sa predstavujú ako knižné frazémy.<sup>14</sup> Práve atribútom knižnosti sa zvykne špecificky odkazovať aj na ich predpokladaný rozsiahlejší výskyt v písomnej komunikácii. A tak ďalšou stránkou reflektujúcou život či živosť biblických frazém v súčasnom jazyku je zreteľ na ich uplatňovanie v písaných textových jednotkách. Perspektívne možnosti na tento typ výskumu poskytuje korpusová analýza<sup>15</sup> – osobitne bádateľsky zaujímavá je najmä v tých prípadoch, v ktorých empirický výskum frazeologickej kompetencie u používateľov súčasného jazyka umožňuje situovať isté biblické frazémy na perifériu ich frazeologickej kompetencie, resp. prináša registráciu výraznejšieho známostno-používateľského ústupu.

Ilustračne tieto dva pohľady na živosť frazém predstavíme na jednom príklade z fondu biblických frazém slovenského jazyka – na príklade frazémy *kolos (obor) na*

---

<sup>13</sup> Problematike biblických frazém z didaktického aspektu sa venuje napr. J. Šindelářová (2013).

<sup>14</sup> Otázke, ako chápať knižnosť vo frazeológii, osobitnú bádateľskú pozornosť venoval J. Mlacek. Vo svojej štúdií *Knižná frazeológia v slovenčine* (publikovanej v roku 2007 ako súčasť autorovej knižnej práce *Štúdie a state o frazeológii*) východiskovo vychádza z konfrontácie chápania knižnosti ako takej v stylistických teóriách, odkazujúc na opozície knižnosť – ústnosť (staršia stylistická teória), knižnosť – hovorovosť ako špecifický odraz nadštýlovej opozície písaných a ústnych (hovorených) jazykových prejavov (J. Chloupek), kultúrnosť – expresívnosť (F. Miko). Nadväzujúc na príznaky knižnosti vymedzené J. Mistríkom v rámci charakteristiky knižných slov v diele *Štylistika* (1985), J. Mlacek poukazuje na to, že povaha frazeológie umožňuje súbor príznakov knižnosti rozšíriť. K spisovnosti, patetickosti a exkluzívnosti pripája i oslabenú pragmatickosť (s odkazom na to, že ústupom klasického vzdelania časť knižných frazém ustupuje, príp. sa na ne úplne zabúda; príznak zníženej pragmatickosti sa pritom chápe ako príznak determinujúci exkluzívnosť i patetickosť), výskyt knižných a abstraktných komponentov, knižný pôvod a expresívnosť (chápanú ako nápadnosť výrazu). Knižnosť autor predstavuje ako vlastnosť nie celkom homogénnu (ako uvádza, možno pri nej vymedziť minimálne dva typy, výraznú a oslabenú knižnosť, a tak možno uvažovať o výrazne knižných frazémach a frazémach s oslabenou, tlmenou knižnosťou), viacstupeňovú i dynamickú.

<sup>15</sup> V tejto súvislosti spomeňme napr. názor P. Ďurča (napr. 2005, 2007), ktorý pri výskume živosti slovenských prísloví a s cieľom stanoviť paremiologické optimum poukázal na potrebu usúvzťažnenia známosti, živosti parémii medzi nositeľmi jazyka v hovorenej reči a ich výskytu v písanom jazyku prostredníctvom korpusovej analýzy: „*Paremiologické optimum má teda zahŕňať najznámejšie a najfrekvencovanejšie jednotky, ale aj tie, ktoré sú veľmi frekvencované v hovorenom jazyku, alebo majú vysoký výskyt v písanom jazyku aj pri relatívne nízkom výskyte v druhej z foriem jazyka*“ (Ďurčo, 2007, s. 173 – 174).

*hlinených nohách*. Už sme spomenuli, že z pohľadu generačne diferencovaných používateľov súčasného slovenského jazyka ide o frazému so statusom periférnej jednotky – miera jej súčasného poznania v generačných pohľadoch dosiahla maximálnu hranicu 37 %, pričom najnižšiu úroveň poznania (iba 19 %) vykazuje súčasná slovenská mladá generácia. Na všeobecne nízkych hodnotách frazeologickej kompetencie má minimálny, resp. zanedbateľný podiel aktívna exponovanosť tejto frazémy v rečovom úze respondentov [pohybujúca sa v rozpätí 12 % (stredná generácia) – 6 % (seniori) – 1 % (mladá generácia)]. Iný obraz o živosti tejto frazémy v súčasnom písanom jazyku načrtáva databáza textov Slovenského národného korpusu (prim-7.0-public-all): najmä v publicistických textoch sa obraz veľkosti či veľkoleposti bez pevných základov, a teda z toho plynúcej vratkosti, krehkosti, slabosti, pomerne frekventovane využíva pri reflexii hlavne politických, historických, hospodársko-ekonomických, kultúrnych, ba i športových reálií.<sup>16</sup> V nadväznosti na uvedené dodajme, že v aktuálnom *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (H – L, 2011) sa v rámci heslového slova *kolos* táto frazéma označuje štylistickými kvalifikátormi viazucimi sa na sféru používania ako knižná alebo publicistická.

<sup>16</sup> Na vytvorenie aspoň približného obrazu o fungovaní frazémy FJ *kolos (obor) na hlinených nohách* v písaných textoch na príklade textov nachádzajúcich sa v Slovenskom národnom korpuse [hlavný korpus – prim-7.0-public-all, ktorý je z hľadiska rozsahu tvorený publicistickými textami (65,1 %), umeleckými (15,1 %), odbornými (9,5 %), príp. i inými textami (10,3 %) – porov. charakteristiku korpusu na <http://korpus.juls.savba.sk/structure1.html>] – môžeme dopĺňujúco spomenúť, že celkovo sme v ponúknutom prehľade výskytov (typ hľadania CQL) vyselektovali 80 prípadov uplatnenia danej frazémy. Porov. na niekoľkých príkladoch:

- *Vrátil sa až do Jel'cinovho Ruska, ktoré už bolo „oškľbané“ o všetky umelé satelity, keď už nebolo svetovou mocnosťou, iba kolosom na hlinených nohách.* (Hospodárske noviny, 5. 8. 2008)
- *Azda práve možnosť zvaliť kolos na hlinených nohách, ako v nemeckých médiách provokujúco nazvali španielsky tím, trochu zviazala nohy hráčom Schalke 04.* (Denník Šport, 3. 4. 2008)
- *Nemecká kancelárka Angela Merkelová je po historickom debakli svojich kresťanských demokratov (CDU) v nedeľných krajských voľbách v Severnom Porýní – Vestfálsku kolosom na hlinených nohách, súdi v dnešnom komentári denník Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ).* (Hospodárske noviny, 14. 5. 2012)
- *Podľa vládneho uznesenia mal minister hospodárstva spolu s FNM SR vykonať reštrukturalizáciu tohto kolosa na hlinených nohách do 28. februára 2001.* (Profit, 2002, roč. 10, č. 23)
- *Téza o „kolose na hlinených nohách“, ktorý od smrti Dareia I. prechádzal neustálym úpadkom, sa dnes považuje za celkom mylnú.* (<http://sk.wikipedia.org>, Staroperzská risa)
- *Napísal to v denníku The Washington Times americký ekonóm James Picht, ktorý však Čínu nazval „obrom na hlinených nohách“.* (Hospodárske noviny, 20. 1. 2011)
- *Severokórejský režim vníma návrh Bieleho domu na stiahnutie tisícov vojakov z Južnej Kórey ako ďalšiu ukážku hlinených nôh zaoceánskeho obra.* (Nové slovo, 5. 6. 2008)
- *Najmä, ak dnes tento obor stojí na hlinených nohách, tvorených 36-miliardovou zadlženosťou, prezamestnanosťou, nízkou produktivitou, katastrofálnym technickým stavom a vnútorným odporom voči akýmkoľvek radikálnym zmenám.* (Profit, 2000, roč. 8, č. 21)
- *Ak krajina nemá silné kapacity pre inováciu a kreativitu, hoci je obrom, môže mať nohy z hlíny.* (Týždeň, 2011, roč. 8, č. 2)
- *Pamätám sa na osudné prešliapnutie obra na hlinených nohách, vydavateľstva Opus, ktoré kedysi koncom osemdesiatych rokov vydalo reedíciu Zvonkov na analógovom médiu.* (Sme, 23. 11. 1993)

## 2.2 Od známosti frazém k ich aktívnemu využívaniu v rečovom úze

Už v predchádzajúcej časti príspevku sme vo vzťahu k základným aspektom nášho výskumu spomenuli, že pri vyhodnocovaní výsledkov frazeologickej kompetencie respondentov v oblasti biblickej frazeológie si osobitne všímame, ako, resp. v akej miere dosiahnutú úroveň frazeologickej kompetencie spoluvytvára jej aktívna a pasívna zložka. Ide vlastne o hľadanie odpovede na otázku, ktoré z týchto frazém súčasní používatelia jazyka nielen poznajú, ale ktoré v ústnej komunikácii aj aktívne používajú.<sup>17</sup> Pripomeňme, že posudzovanie aktívnej komunikačnej exponovanosti frazém vychádza z respondentského autohodnotenia svojho jazykového správania, ktoré sa odráža v diferencovaných dotazníkových odpovediach typu *poznám, používam* verzus *poznám, nepoužívam*.

Ak sa znovu vrátíme k základným štatistickým prehľadom uvedeným v tabuľke č. 1, získavame rámcový pohľad na podiel aktívnej a pasívnej zložky frazeologickej kompetencie vzťahujúcej sa na posudzovaný súbor biblických frazém u slovenských a českých respondentov. Obe kultúrno-jazykové spoločenstvá v tomto smere zhodne vykazujú, že značná časť frazém centra je súčasťou pasívnej lexikálnej zásoby našich respondentov. Na slovenskej i českej strane celková hodnota odpovedí typu *poznám, nepoužívam* dosiahla takmer 50 % (49 %), čo v porovnaní s odpoveďami typu *poznám, používam* (Slováci 33 %, Česi 29 %) zovšeobecňujúco signalizuje na jednej strane prevahu pasívnej zložky frazeologickej kompetencie pri tomto type frazém, na druhej strane to, že najmä pri frazémach centra, frazémach s vysokou úrovňou známosti treba brať do úvahy možný odlišný status týchto jednotiek v ústnej komunikácii: frazémy komunikačne neexponované (FJ s vysokou úrovňou poznania, na ktorej sa dominantne uplatňuje pasívna zložka frazeologickej kompetencie, aktívna zložka je utlmená), frazémy komunikačne exponované (FJ s vysokou úrovňou poznania, na ktorej väčšinovým podielom participuje aktívna zložka frazeologickej kompetencie). Ako príklad na túto statusovú diferencovanosť prameniáciu v odlišnej miere aktívneho uplatňovania frazém centra v rečovom úze a v ich pasívnej ználosti uvedieme dve frazémy. Kým v prvom prípade na vysokej úrovni frazeologickej kompetencie má cezgeneračne ústredný podiel respondentská signalizácia aktívneho používania tejto frazémy, v druhom prípade ide o frazému s cezgeneračne prevládajúcou pasívnou známostou:<sup>18</sup>

---

<sup>17</sup> Napr. J. Skladaná vo svojom príspevku *Fenomén Biblie v slovenskej frazeológii* v súvislosti s otázkou využívania frazém tohto typu konštatuje: „Používame ich veľmi frekventovane, v bežnom hovorenom i písanom prejave, v spisovnom jazyku, hovorovom štýle i v nárečiach. Tieto frazémy sú neodmysliteľnou súčasťou aktívnej slovnej zásoby, pravda, nie každá frazéma v rovnakej miere, pretože niektoré sa obmedzili skôr na knižnú vrstvu slovnej zásoby“ (Skladaná, 2013, s. 180).

<sup>18</sup> Údaje pri slovenských i českých respondentoch uvádzame v poradí: [celková úroveň frazeologickej kompetencie (skratka FK)], aktívna zložka frazeologickej kompetencie (skratka A) // pasívna zložka frazeologickej kompetencie (skratka P)].

(1) *Všetko má (chce) svoj čas – Všechno má (chce) svůj čas*  
slovenskí respondenti

- seniari: [FK 99 %] A 76 % // P 23 %
- stredná generácia: [FK 96 %] A 75 % // P 21 %
- mladá generácia: [FK 98 %] A 85 % // P 13 %

českí respondenti

- seniari [FK 99 %] A 75 % // P 24 %
- stredná generácia: [FK 97 %] A 75 % // P 22 %
- mladá generácia [FK 100 %] A 80 % // P 20 %

(2) *vypit' čašu (kalich, pohár) horkosti [(až) do dna] – vypít kalich (pohár) hořkosti [(až) do dna]*

slovenskí respondenti

- seniari: [FK 87 %] A 19 % // P 68 %
- stredná generácia: [FK 89 %] A 23 % // P 66 %
- mladá generácia: [FK 82 %] A 15 % // P 67 %

českí respondenti

- seniari [FK 99 %] A 15 % // P 84 %
- stredná generácia: [FK 89 %] A 32 % // P 57 %
- mladá generácia [FK 89 %] A 11 % // P 78 %

Ktoré z frazém spoločného slovensko-českého cezgeneračného centra teda patria v ústnej komunikácii k frazémam komunikačne relevantným? Podľa výsledkov nášho výskumu ide predovšetkým o frazémy: *Kto druhému jamu kope, sám do nej (s)padne – Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá; Kto hľadá, nájde – Kdo hledá, najde; otvoriť oči niekomu – otevřít oči někomu; (ako) v siedmom nebi (byť, cítiť sa) – (jako) v sedmém nebi (být, cítit se); Vlasy [niekomu] dupkom vstávali [na hlave] – Vlasy [někomu] hrůzou vstávaly [na hlavě]; Všetko má (chce) svoj čas – Všechno má (chce) svůj čas; Zakázané ovocie najviac chutí – Zakázané ovoce nejmíc chutná.*

K frazémam centra, pri ktorých na vysokej úrovni frazeologickej kompetencie majoritne participuje pasívna zložka frazeologickej kompetencie, patria z pohľadu slovenských a českých respondentov najmä nasledujúce jednotky: *chytit' (lapit') do [svojich] sietí niekoho – chytat (lapat) do [svých]sítí někoho; Dni niekoho (niečie) sú spočítané (zrátané) – Dny někoho (něčí) jsou sečtené (spočítané); Kto nie je s nami, je proti nám – Kdo není s námi, je proti nám; ľudia dobrej vôle – lidé dobré vůle; návrat márnratného (strateného) syna – návrat marnotratného (ztraceného) syna; zaspat' (usnúť) večným spánkom – usnout večným spánkem; šalamúnske rozhodnutie (riešenie) – šalamounské rozhodnutí (řešení); vypit' čašu (kalich, pohár) horkosti [(až) do dna] – vypít kalich (pohár) hořkosti [(až) do dna]; z(a)blúdená (stratená) ovca (ovečka) – zbloudilá (ztracená) ovce (ovečka); zmiest' z povrchu zemského niekoho, niečo – smést z povrchu zemského někoho, něco.*

Popri korešpondujúcich slovensko-českých používateľských reakciách vytvára respondentské posúdenie svojho jazykového správania i obraz o určitej medzijazykovej odchylnosti v pasívnom/aktívnom komunikačnom statuse niektorých frazém, a teda i obraz o diferencovaných reakciách používateľov slovenského a českého jazyka prejavujúcich sa v rámci istého okruhu frazém. Táto odchylnosť je buď pozorovateľná na kolektívnej cezgeneračnej úrovni zástupcov dvoch kultúrno-jazykových spoločností, alebo výraznejšie vystupuje do popredia pri konfrontačnom pohľade na jednotlivé slovensko-české generačné pendanty. Aspoň výberovo spomedzi zaznamenaných divergentných používateľských reakcií spomeňme odlišnosť v slovensko-českom respondentskom hodnotení frazém *Miluj svojho bližneho ako seba samého* – *Miluj svého bližního jako sebe samého*; *niest' svoj kríž* – *nést svůj kříž*: kým v cezgeneračnom pohľade slovenských respondentov sa dané frazémy profilujú ako frazémy v ústnej komunikácii aktívne uplatňované, pre českých respondentov ide o frazémy patriace do pasívnej zložky ich lexikálnej zásoby.<sup>19</sup> Odlišnosť komunikačného statusu istých frazém z pohľadu slovensko-českých generačných náprotivkov selektívne predstavíme na príklade predstaviteľov mladej generácie. Kontrastnosť výsledkov aktívnej a pasívnej zložky frazeologickej kompetencie slovenských a českých vysokoškolákov zreteľne reprezentujú napr. nasledujúce prípady: a) *na veky vekov* ([99 % FK] A 62 %, P 37 %) – *na věky věků* ([100 % FK] A 21 %, P 79 %); *vyliat' si dušu (srdce) pred niekým, niekomu* ([98 % FK] A 65 %, P 33 %) – *vylít si duši (srdce) před někým, někomu* ([91 % FK] A 29 %, P 62 %); b) *Ako kto seje, tak žne* ([89 % FK] A 25 %, P 64 %); – *Co člověk (jak kdo) zaseje, to také sklídí* ([92 % FK] A 57 %, P 35 %). V prvom prípade ide o príklady na frazémy aktívne uplatňované v rečovom úze predstaviteľov slovenskej mladej generácie v protiklade k českej respondentskej vzorke (dominancia pasívnej znalosti), druhý prípad zastupuje signalizáciu aktívnej rečovej exponovanosti frazémy českými vysokoškolákmi v kontraste s jej hodnotením na slovenskej strane (dominancia pasívnej znalosti).

<sup>19</sup> Porov.:

- *Miluj svojho bližneho ako seba samého*: seniori [97 %] A 69 % // P 28 %; stredná generácia [97 %] A 58 % // P 39 %; mladá generácia [99 %] A 58 % // P 41 %
- *Miluj svého bližního jako sebe samého*: seniori 97 %] A 17 % // P 80 %; stredná generácia [95 %] A 36 % // P 59 %; mladá generácia [100 %] A 2 % // P 98 %
- *niest' svoj kríž*: seniori [96 %] A 72 % // P 24 %; stredná generácia [100 %] A 56 % // P 44 %; mladá generácia [100 %] A 55 % // 45 P %
- *nést svůj kříž*: seniori [89 %] A 12 % // P 77 %; stredná generácia [88 %] A 25 % // P 63 %; mladá generácia [99 %] A 15 % // P 84 %



### 3. NA ZÁVER K FRAZEOLOGICKEJ A KULTÚRNEJ KOMPETENCII POUŽÍVATEĽOV SLOVENSKEHO A ČESKÉHO JAZYKA V OBLASTI BIBLICKEJ FRAZEOLÓGIE

Záverečná časť tohto príspevku má symbiotický charakter, t. j. reflektuje obidva ústredné aspekty zahrnuté v našom výskume cezgeneračného a medzigeneračného poznania biblickej frazeológie – tak aspekt frazeologickej kompetencie (bližšie predstavený v tomto článku), ako aj aspekt kultúrnej kompetencie (bližšie predstavený v článku D. Baláckovej).

Čo teda z porovnania výsledkov výskumu biblickej frazeológie, výsledkov frazeologickej a kultúrnej kompetencie používateľov slovenského a českého jazyka vyplýva? Porovnávací slovensko-český rozmer výskumu umožňuje registrovať konvergentné a v istom rozsahu i divergentné znalostné i používateľské reakcie príslušníkov dvoch príbuzných kultúrno-jazykových spoločností, ktoré do popredia vystupujú v cezgeneračnom i medzigeneračnom aspekte. V prehľade sumujeme tie zistenia, ktorých výpovedná platnosť sa vzťahuje na obidve skúmané spoločnosti.

Výsledky vzorky tvorenej celkovo 780 respondentmi vytvárajú obraz, ktorý v slovensko-českých reláciách svedčí:

a) o vysokej úrovni poznania skúmaného okruhu biblických frazém (slovenská strana 82 %, česká strana 79 %);

b) o celkovej prevahe pasívneho poznania frazém (slovenská i česká strana: 49 %) nad ich aktívnym využívaním (slovenská strana: 33 %, česká strana: 30 %);

c) (a teda aj) o nerovnakej miere komunikačnej exponovanosti skúmaných biblických frazém v ústnych komunikátoch: pri časti z nich na celkovo vysokej úrovni poznania sa dominantne podieľa pasívna/aktívna zložka frazeologickej kompetencie predstavujúca príslušné frazémy preferenčne ako súčasť pasívnej/aktívnej lexikálnej zásoby respondentov;

d) o relatívne nízkej miere pocitovania/uedomovania spätosti týchto frazém s biblickými textami (priemerná úroveň identifikácie biblického pôvodu: slovenská strana 38 %, česká strana 29 %).

Spomedzi frazém vyznačujúcich sa vysokou úrovňou frazeologickej kompetencie na obidvoch stranách (39 FJ) len pri malej časti z nich slovenskí a českí respondenti cezgeneračne potvrdzujú vnímanie ich biblických filiacíí [ide predovšetkým o FJ, pri ktorých ich prepojenie s biblickými textami signalizuje buď propriálny prvok odkazujúci na isté biblické príbehy, výraz vystupujúci ako symbol kresťanstva a obrazovo odkazujúci na novozákonný príbeh prežitého utrpenia, alebo pri ktorých do popredia vystupuje ich zviazanosť so základnými morálnymi princípmi chápanými ako súčasť Božích zákonov: *Miluj svojho bližného ako seba samého* – *Miluj svého bližního jako sebe samého*; v *Adamovom (Evinom) rúchu* – v *Adamově (Evině) rouše (rouchu)*; *niest' svoj kríž* – *nést svůj kříž*; *S(s)odoma (a) G(g)omora* – *S(s)odoma (a) G(g)omora*]. Pri značnej časti frazém patriacich medzi jednotky spoločného

slovensko-českého centra (vysoká úroveň frazeologickej kompetencie) respondent-ské uvedomovanie biblických filiací je skôr fragmentárne, v niektorých prípadoch až okrajové či žiadne – napr. v prípade frazém centra cezgeneračne, a teda respondentsky celoplošne, sa vzťah k biblickým textom identifikačne manifestuje len v rozpätí 0 – 25 % v 12 prípadoch [a k týmto jednotkám sa pridružujú ďalšie frazémy, pri ktorých minimálna úroveň (0 – 25 %) poznania biblických relácií sa prejavuje najmä generačne]. Uvedené konštatovanie sa vzťahuje tak na frazémy v ústnej komunikácii aktívne využívané [napr. *Kto druhému jamu kope, sám do nej (s)padne* – *Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá*; *Všetko má (chce) svoj čas* – *Všetchno má (chce) svůj čas*; *otvoriť oči niekomu* – *otevřít oči někomu*], ako aj na frazémy s dominujúcou pasívnou zložkou respondentskej frazeologickej kompetencie [napr. *Kto nie je s nami, je proti nám* – *Kdo není s námi, je proti nám*; *zmiesť z povrchu zemského niekoho, niečo* – *smést z povrchu zemského někoho, něco*; *chytiť (lapit') do [svojich] sietí niekoho* – *chytat (lapat) do [svých] sítí někoho*].

Pravda, v týchto zdrojových súvislostiach treba opätovne pripomenúť tú širšie známu skutočnosť (akcentovanú aj v príspevku D. Balákovéj), že nie všetky frazémy s označením biblické sa východiskovo vzťahujú výlučne na biblické texty, časť z nich smeruje aj k iným prameňom (porov. napr. úvahy J. Mlacka o pojme biblická frazeológia, o jeho rozsahu – Mlacek, 2013, s. 139 – 140). A tak aj v prípade frazém, ktoré respondenti s Bibliou nespájajú, resp. spájajú len v minimálnej miere, figurujú jednak prípady patriace do prvej skupiny (FJ východiskovo zviazané výlučne s istým biblickým textom či biblickými textami, napr. *Kto nie je s nami, je proti nám* – *Kdo není s námi, je proti nám*:<sup>20</sup> jej biblické východisko sa viaže na Matúšovo i Lukášovo evanjelium<sup>21</sup>), jednak prípady zo skupiny druhej (FJ známe nielen z Biblie, ale aj z ďalších pramenných zdrojov [napr. *Kto druhému jamu kope, sám do nej (s)padne* – *Kdo druhému jámu kopá, sám do ní padá*: okrem starozákonných textov (napr. Kniha príslovií<sup>22</sup>, Kniha žalmov, Kniha Kazateľ) je daná jednotka známa z antických zdrojov (Ezop, Cicero a iní) a vyznačuje sa výrazným folklórnym charakterom; porov. Baláková – Walter – Mokijenko, 2015, s. 260 – 261]).

A hoci poznanie či nepoznanie pôvodu frazém nepredurčuje ich komunikačnú exponovanosť, ale demonštruje kultúrnu rozhl'adenosť príslušníkov istého kultúrno-jazykového spoločenstva v rámci istej oblasti, práve v súvislosti s poznávaním ich

---

<sup>20</sup> Táto FJ zaujme aj ako prezentácia istého typu ideologického paradoxu, keďže sa stala jedným z heslových symbolov socialistickej epochy, resp. ako sa konštatuje v medzinárodnom dvojzväzkovom lexikografickom diele *Lepta biblejskoj mudrosti* (Ivanov – Mokijenko, 2017, časť prvá, s. 205), sloganom triednej nenávisťi.

<sup>21</sup> Evanjelium podľa Matúša (12, 30), Evanjelium podľa Lukáša (11, 23): „*Kto nie je so mnou, je proti mne, a kto nezhrádzať so mnou, rozhadzuje*.“ – „*Kdo není se mnou, je proti mně, a kdo se mnou neshromažďuje, rozptyluje*.“

<sup>22</sup> Kniha príslovií (26, 27): „*Kto kope jamu (druhému, sám) do nej padne, a kto gúľa kameň (na iného), priválí jeho samého*.“ – „*Kdo kope jámu, padne do ní, a kdo valí balvan, na toho se zvrátí*.“

biblických relácií (mnohorakosti a diferencovanosti týchto vzťahov) možno súhlasiť s názorom „že hlbšie poznanie biblických frazém, ich východísk a kontextov (a vôbec kolokácií), poznanie kultúrnych konotácií je zaiste skutočnosťou, ktorá môže obohatiť ich využívanie nielen v reči tých používateľov, ktorí ich vôbec nepoznajú, ale aj v komunikácii rozhládenejších nositeľov jazyka. Ako všade inde, aj tu platí, že čerpanie poznatkov *ad fontes* dáva príležitosť na primeranejšie, pestrejšie a hádam aj tvorivejšie využívanie výraziva sledovaného typu“ (Mlacek, 2013, s. 140).

## P r a m e n e

Bible. Písmo sväté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Podle ekumenického vydání z roku 1985. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství 1991. 1007 s. (Starý zákon), 283 s. (Nový zákon).

Slovenský národný korpus. Verzia prim-7.0-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav I. Štúra SAV 2015. Dostupný na: <http://korpus.juls.savba.sk>.

Sväté písmo. Trnava: Spolok sv. Vojtecha 1996. 2623 s.

## B i b l i o g r a f i a

BALÁKOVÁ, Dana – WALTER, Harry – MOKIJENKO, Valerij M.: Iz biblejskoj mudrosti. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2015. 344 s.

BALÁŽOVÁ, Ľubica – BOSÁK, Ján (eds.): Slovník cudzích slov. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá 2005. 1054 s.

GIANITSOVÁ, Lucia: Pohľad na vývoj opisu deklinácie substantív ženského rodu v slovenských gramatických (Od Štúra po súčasnosť). In: *Varia* 12. Ed. M. Šimková. Bratislava. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 2005, s. 103 – 114.

ĎURČO, Peter: Paremiologické minimum slovenčiny. Výsledky a porovnanie. In: *Jazyky a jazykoveda. Sborník k 65. narodeninám prof. PhDr. Františka Čermáka, DrSc.* Eds. R. Blatná – V. Petkevič. Praha: FF UK – Ústav Českého národního korpusu 2005, s. 45 – 61.

ĎURČO, Peter: Paremiologické optimum slovenčiny. In: *Frazeologia a językowe obrazy świata przelomu wieków*. Red. W. Chlebda. Opole: Uniwersytet Opolski 2007, s. 171 – 177.

IVANOV, Jevgenij Je. – MOKIJENKO, Valerij M. (eds.): Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyraženiij i aforizmov s sootvetstviami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. A – O. Tom 1]. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova 2017. 316 s.

IVANOV, Jevgenij Je. – MOKIJENKO, Valerij M. (eds.): Lepta biblejskoj mudrosti. Russko-slavianskij slovar biblejskich krylatych vyraženiij i aforizmov s sootvetstviami v germanskich, romanskich, armianskom i gruzinskom jazykach. P – Ja. [Tom 2]. Mogilev: Mogilevskij gosudarstvennyj universitet imeni A. A. Kulešova 2017. 336 s.

JAROŠOVÁ, Alexandra – BUZÁSSYOVÁ, Klára (eds.): Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. [2. zv.]. Bratislava: Veda 2011. 1088 s.

KÁLMÁNOVÁ, Katarína: Pohyb substantív zaraďovaných k skloňovacím vzorom dlaň a kost' v historickom priereze po súčasnosť. In: *Kultúra slova*, 2017, roč. 51, č. 5, s. 257 – 269.

NAVRÁTIL, Ladislav: Nominálne slovné druhy. Nitra: Enigma 2002a. 147 s.

NAVRÁTIL, Ladislav: Genitív množného čísla podstatných mien. In: *Kultúra slova*, 2002b, roč. 36, č. 5, s. 262 – 270.

- MISTRÍK, Jozef: Štylistika. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1985. 584 s.
- MLACEK, Jozef: Slovenské frazeologické názvoslovie (poznámky k jeho vývinu aj súčasnému stavu). In: Frazeologické štúdie I. Eds. J. Mlacek – P. Ďurčo. Bratislava: Stimul 1996, s. 19 – 64.
- MLACEK, Jozef: Knižná frazeológia v slovenčine. In: Mlacek, Jozef: Štúdie a state o frazeológii. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku – Filozofická fakulta 2007, s. 261 – 282.
- MLACEK, Jozef: Cez poznávanie k používaniu biblických frazém v súčasnej komunikácii. In: Die slawische Phraseologie und die Bibel. Slavjanskaja frazeologija i Biblija. Slovanská frazeológia a Biblia. Eds. H. Walter – V. M. Mokijenko – D. Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2013, s. 138 – 144.
- MLACEK, Jozef – BALÁKOVÁ, Dana – KOVÁČOVÁ, Viera: Vývin súčasnej frazeológie: východiská, podoby, uplatňovanie, akceptácia. Ružomberok: Katolícka univerzita – Filozofická fakulta 2009. 221 s.
- OLOŠTIAK, Martin: Aspekty teórie lexikálnej motivácie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2011. 339 s.
- SKLADANÁ, Jana: Fenomén Biblie v slovenskej frazeológii. In: Die slawische Phraseologie und die Bibel. Slavjanskaja frazeologija i Biblija. Slovanská frazeológia a Biblia. Eds. H. Walter – V. M. Mokijenko – D. Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2013, s. 178 – 182.
- ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra: Frazeologičeskíe bibleizmy v češskej reči (rezultaty projektneho isledovanija). In: Die slawische Phraseologie und die Bibel. Slavjanskaja frazeologija i Biblija. Slovanská frazeológia a Biblia. Eds. H. Walter – V. M. Mokijenko – D. Baláková. Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald 2013, s. 171 – 178.

## RECENZIE A SPRÁVY

ČERMÁK, František et al. (2009, 2016): *SLOVNÍK ČESKÉ FRAZEOLOGIE A IDIOMATI-KY*. Sv. 1 – Přirovnání; Sv. 2 – Výrazy neslovesné; Sv. 3 – Výrazy slovesné; Sv. 4 – Výrazy větné; Sv. 5 – Onomaziologický slovník. Praha: Leda, 507 s.; 547 s.; 1247 s.; 1267 s.; 528 s. ISBN 978-80-7335-2165; ISBN 978-80-7335-2172; ISBN 978-80-7335-2189; ISBN 978-80-7335-2196; ISBN 978-80-7335-440-4.<sup>1</sup>

S ohledem na množství kvalitních publikací k frazeologii a solidní teoretickou i materiálovou bázi ke slovníkovému zpracování frazémů<sup>2</sup> je snad až s podivem, že se v evropských frazeologických i jiných pracích dodnes opakovaně – a oprávněně – konstatuje frazeografický deficit. Jednou z mála, ne-li jedinou výjimkou je zde frazeologie a frazeografie česká, zosobněná jednak profesorem Františkem Čermákem, jednak *Slovníkem české frazeologie a idiomatiky* (dále jen SČFI), vzniklým pod jeho vedením.

Od 60. let 20. století<sup>3</sup> se na půdě Univerzity Karlovy (v případě 2. dílu v Ústavu pro jazyk český AV) budovala jak materiálová základna, tak teoretická koncepce frazeologie, která zpětně ovlivňovala frazeografický model stojící na pozadí SČFI. A právě tato vzácná symbióza fundovaných obecnělingvistických vědomostí a teoreticky propracovaného konceptu frazému,<sup>4</sup> exaktní lexikografické metody a zkušeností jak z frazeografické, tak i pedagogické praxe, patrně stojí za jedinečností SČFI. Jeho autoři<sup>5</sup> se přitom nemohli opřít o kva-

<sup>1</sup> Martin Šemelík na této recenzi pracoval v rámci projektu Univerzity Karlovy Progres č. 4, *Jazyk v proměnách času, místa, kultury*.

<sup>2</sup> Viz například databanku publikací na stránkách organizace EUROPHRAS, <http://www.europhras.org/> (1. 9. 2017), nebo bibliografii Wolfganga Miedera (Mieder 2009).

<sup>3</sup> Česká frazeologie je součástí rukopisných i tištěných sbírek již po staletí. V této souvislosti zmiňme např. *Tripartius moralium* (1360) Konrada z Halberstadtu, *Dicteria seu proverbia Bohemica* (1582), *Moudrost starých Čechů* (1631) Jana Amose Komenského či *Lidová rčení* (1947) Jaroslava Zatorálka. Literárněvědné studie viz např. Mukařovský (1971). Podrobněji srov. Schindler (1993) a Henschel (1993, s. 23 – 35).

<sup>4</sup> Termín *frazém* zde užíváme s odkazem na terminologii užívanou již od 80. let Františkem Čermákem a v souladu s návrhem zavést jednotný terminologický úzus (viz např. Burger – Dobrovol'skij – Kühn – Norrick, 2007, s. 3). Naše pojetí frazému vychází z jeho definice u Františka Čermáka (viz např. Čermák, 2007, s. 32).

<sup>5</sup> Spolu s Františkem Čermákem, resp. Jiřím Hronkem a Jaroslavem Machačem jako dalšími hlavními editory pracovali na jednotlivých svazcích SČFI i OSČFI v různých etapách (abecedně) Renata Blatná, Vlasta Červená, Kamila Filipová, Jan Holub, Miloslav Churavý, Ladislav Janský, Marie Kopřivová, Libuše Kroupová, Jiřina Luttererová, Vladimír Mejstřík, Jiřina Sedláková, Milan Šára, Vlasta Šustalová, Zdeněk Švamberk, Alena Trnková, Emil Vejvoda, Jaroslav Zima. Cizojazyčné ekvivalenty vypracovali (abecedně) Ljubov N. Běloruss-Běloševská, Taťjana V. Danilovová, Oleg Fedosov, Madeleine Gasnierová, Marie-Line Jouannaux, Jürgen Ostmeier, Patrice Pognan, David Short, Ludmila Stěpanova.

litní zpracování frazémů ve všeobecných jednojazyčných slovnících češtiny ani ve slovnících překladových.<sup>6</sup>

První díl SČFI vyšel v roce 1983 v nakladatelství Academia, v následujících jedenácti letech přibýly další dva svazky. Uživatelům tak bylo předloženo relativně úplné zpracování nevětných frazémů (SČFI 1 – *Přirovnání* 1983, SČFI 2 – *Výrazy neslovesné* 1988, SČFI 3 – *Výrazy slovesné* 1994). Význam SČFI už tehdy spočíval nejen v množství zpracovaných hesel a rozsahu heslových statí, cizojazyčných ekvivalentů, odkazů a (sémantických) rejstříků, ale především v teoretické bázi, stojící za jejich zpracováním. Hlavní editor těchto svazků i dílů následujících, František Čermák, opatřil všechny slovníky podrobnou studií té které oblasti frazeologie, přičemž všechny svazky mají také obsáhlou předmluvu vysvětlující zásady zpracování a užívání daného dílu.<sup>7</sup>

V roce 2009 vydalo nakladatelství Leda čtvrtý svazek věnovaný frazémům propozičním (SČFI 4 – *Výrazy větné*), opět doplněný teoretickým výkladem. Zároveň s tímto slovníkem bylo uživatelům nabídnuto druhé vydání tří předchozích. Dle autorů bylo do nového vydání nově zařazeno cca 600 hesel. Předností této edice je, že se autoři mohli při doplňování hesel nebo ověřování úzu či příkladů opřít o *Český národní korpus*. Lze tedy konstatovat, že v těchto slovnících bylo dosaženo podrobného popisu víceslovných frazémů češtiny, a to pro zhruba 37 tisíc jednotek.<sup>8</sup>

V následující skice budeme SČFI charakterizovat a zároveň shrneme, čím je jeho přístup výjimečný.<sup>9</sup> Zvýšenou pozornost budeme věnovat nejnovějšímu svazku (SČFI 5 – *Onomaziologický slovník*) z roku 2016. Tato recenze, jež samozřejmě na daném prostoru nemůže veškeré aspekty zpracování obsáhnout vyčerpávajícím způsobem, je psána z perspektivy metalexikografické i uživatelské.

SČFI je slovník tištěný. Layout je zdařilý, snad kromě velikosti písma, jež by zejména pro starší uživatele a hlavně v případě doprovodných textů mohlo být na hraně čitelnosti. Na stránce najdeme dva textové sloupce a indikaci prvního a posledního lemmatu umístěnou na horním okraji. Užívání usnadňuje palcový rejstřík. Kvalita papíru je velmi dobrá.

SČFI lze charakterizovat jako slovník speciální, synchronní, primárně jednojazyčný a sémaziologický (SČFI 1 – 4), s formálním, abecedním řazením hesel. Slovník má dvojí přístupovou strukturu,<sup>10</sup> která je dána prezencí sémantického rejstříku na konci každého svazku,

---

<sup>6</sup> K tomu na příkladu přísloví ve *Slovníku spisovného jazyka českého, Příručním slovníku jazyka českého a Česko-německém slovníku* srov. Šichová – Šemelík (2016, s. 70 – 99). K německo-českému frazeologickému slovníku viz Šemelík (2010) a Šichová (2011).

<sup>7</sup> Své pojetí frazeologie představil František Čermák již na počátku 80. let (srov. Čermák, 1982), později v rámci spolupráce s Josefem Filipcem v kontextu lexikologickém (Filipec – Čermák, 1985). Výběr jeho prací, jehož jádro tvoří právě teoretické statě ze SČFI, vyšel pak v češtině s obsáhlými anglickými shrnutími na začátku tisíciletí (Čermák, 2007). Frazeografické zásady uplatněné i v SČFI jsou představeny mj. v *Manuálu lexikografie* (viz Čermák – Blatná, 1995).

<sup>8</sup> Slovník ve třech svazcích věnovaných jen kolokačním frazémům obsahuje téměř 17 tisíc hesel, k nimž však eviduje navíc na 10 tisíc kvazifrazémů verbálních. Frazémy propoziční lze odhadnout na dalších 10 tisíc hesel (viz Čermák, 2007, s. 621 a SČFI 1, s. 9).

<sup>9</sup> Starší recenze viz např. Petráčková (1985), Kučera (1995), nověji Jarošová (2011).

<sup>10</sup> Pod pojmem *přístupová struktura* rozumíme množinu prvků, jež uživateli slovníku slouží jako opěrné body k orientaci při vyhledávání heslových statí (viz Engelberg – Lemnitzer, 2009, s. 272n.).

umožňujícího hesla vyhledávat také podle principu onomaziologického (SČFI 1 – 4). Tato skutečnost rozšiřuje spektrum možných užití slovníku, neboť uživatelé v něm mohou najít mj. referenční příručku ke zjištění vhodného frazeologického výrazu k dané významové oblasti. Z těchto rejstříků pak vznikl onomaziologický svazek SČFI 5 s jednou přístupovou strukturou (podrobněji viz dále).

Součástí SČFI 1 – 4 je několik doprovodných textů, např. *Předmluva, Zásady zpracování a užívání slovníku*,<sup>11</sup> *Seznam zkratk a značek*, jakož i obsáhlá lingvistická studie k dané oblasti frazeologie.

Za zmínku stojí princip řazení hesel v SČFI 1 – 4, popsáný v jedné z úvodních kapitol. Oproti stěží uchopitelnému, ale např. v německé frazeografii zcela běžnému principu uspořádání hesel podle tzv. „hlavní komponenty“<sup>12</sup> rezignuje SČFI na určení (mnohdy neurčitelného) sémantického jádra frazému a na z toho plynoucí nutnost odkazů. Vytyčuje jednoznačná kritéria vycházející z kategoriálních a funkčních principů, resp. kombinace „čtyř hlavních slovních druhů, nesoucích ve slovníku většinu významů“ (SČFI 1, s. 7), tj. prvního substantiva, resp. adjektiva, resp. verba, resp. adverbia, s abecedou. V každém svazku je tento princip vysvětlen a ilustrován.

Dalším pozitivem je detailní výstavba heslové statě.<sup>13</sup> Konstituují ji záhlaví s invariantní podobou frazému a jeho variantami syntagmatickými i paradigmatickými a valencí, stylová charakteristika frazému,<sup>14</sup> gramatická charakteristika, resp. negativně vymezené kategorie,<sup>15</sup>

---

Většina slovníků má jednu přístupovou strukturu, což znamená, že se ke statí (resp. určité informaci) lze dostat jen tak, že ji uživatel nalistuje v hesláři. Dvojí (řídčeji i např. trojí atd.) přístupová cesta je k dispozici tehdy, pokud má slovník více rejstříků, ne jen jeden hlavní heslář.

<sup>11</sup> V této části čtenář najde podrobné a konkrétními příklady doplněné informace, rozdělené do následujících kapitol: *Cíl a povaha slovníku, Výběr hesel a jejich uspořádání, Typy hesel, Součásti výkladové heslové statě (Podoba záhlaví, Stylová charakteristika, Gramatická charakteristika a úzus, Transformace, Kontext a valence, Význam, Exemplifikace, Další údaje o úzu, etymologii, struktuře, variantách, transformacích výrazu a souvislosti s výrazy jinými, Synonymie a opozitnost užší a širší, funkční ekvivalence a kontrastnost přímá a nepřímá, Cizojazyčné ekvivalenty)*. Jejich bližší popis včetně příkladů viz Jarošová (2011).

<sup>12</sup> První slovo, nebo některé z „nejdůležitějších slov“ frazému nesoucí význam.

<sup>13</sup> Srov. i Jarošová (2011).

<sup>14</sup> SČFI „odhlíží“ od „hlediska spisovnosti jako příliš širokého a pro frazeologii a idiomatiku málo relevantního“ (SČFI 1, s. 18). To se projevuje v chápání pojmu *kolokviálnosti* jako běžně mluvené podoby jazyka. Jde zde tedy o výrazy hovorové spisovné i nespisovné, pokud nejsou lokálně omezené. Kritérium (ne)spisovnosti je uplatňováno, pokud se výrazy užívají „toliko v nespisovné podobě“ (SČFI 1, s. 15), např.: *je to (velký) jako bejk*. V tom případě jsou frazémy řazeny pouze pod nespisovnou podobou. Uvádění dublet však není důsledné, srov. například lokál plurálu *noha*: V invariantu frazému *být na nohou* by bylo vhodné uvést i formu *nohách*, která se v korpusu vyskytuje rovněž často. Též substandardní (obecněčeské) varianty typu *bejt* nebo *slabej* jsou ve slovníku uváděny nejednotně, srov. *být slabý/bejt slabej na prsa* vs. *být s nervama hotovej* vs. *být zadlužený až po uši* (bliže viz Šichová, 2013, s. 317 aj.).

<sup>15</sup> V tomto kontextu se nabízí otázka, zda negativní vymezení charakteristiky frazémů není do jisté míry problematické, neboť empirická data lze interpretovat pouze pozitivně. Negativní závěry možné de facto nejsou, protože nedoloženost jevu nemusí nutně znamenat jeho neexistenci. Vysvětlením může být i neúplnost korpusu (srov. Perkuhn – Belica, 2006, s. 4) či vlastních excerpcí. Metodologie, která by tyto dvě možné interpretace zcela jednoznačně desambiguovala, zdá se, k dispozici není. Také introspekce zde může, ale nemusí pomoci. Diskuzi pozitiv a negativ vymezení pozitivního ovšem nemůžeme vést na tomto místě.

ustálené transformace (např. nominalizace *horká hlava/krev* u slovesného frazému *mit horkou hlavu/krev*), sémantický oddíl s vymezením aktantů a jejich vzájemného vztahu, popisem významu frazému včetně naznačení jeho pragmatické složky či složky gestové, výběrová exemplifikace,<sup>16</sup> údaje o úzu nebo etymologii, synonyma, ekvivalenty a antonyma, a u frekventovaných frazémů i jejich anglický, německý, francouzský či ruský ekvivalent.<sup>17</sup> SČFI 4 s ohledem na to, že mezi stálé formální rysy inventarizovaného typu frazémů patří jejich intonace, uvádí i její charakteristiku.<sup>18</sup>

Základem jakéhokoli slovníku je mj. i vymezení objektu zájmu, v případě SČFI tedy frazému. František Čermák frazém<sup>19</sup> definuje prizmatem pravidelnosti a anomálie jako „takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)“ (Čermák, 2007, s. 32), a zohledňuje tak aspekty syntagmatické i paradigmatické. ( Díky tomuto přístupu nejsou z oblasti frazeologie vyloučeny jednotky jednoslovné či syntagmata s monokolokabilní komponentou, jak je tomu při užití jiných definic.<sup>20</sup> V SČFI jednoslovné jednotky kodifikované nejsou.) Klasifikace frazémů pak vychází ze strukturních hledisek, tj. příslušnosti komponent frazému do stejné roviny, přičemž výsledný frazém pak náleží do roviny vyšší než komponenty (srov. *ibid.*, s. 42 – 43). To se do jisté míry odráží i ve výstavbě slovníku. Slovníky začínají na jazykové rovině kolokací (SČFI 1 – 3), SČFI 4 zahrnuje různé typy frazémů propozičních a polypropozičních.

Význam slovníku uživatel docení nikoli při jeho zběžném prohlížení, ale až při řešení konkrétních problémů, resp. v konfrontaci s jinými lexikografickými produkty. To je případ

---

<sup>16</sup> Většina příkladů je autorských, u SČFI 4 již byly využity i autentické příklady z korpusu. Příklady význam frazému ilustrují povětšinou dobře, často i díky dialogické formě. Exemplifikace spolu s pečlivým popisem významu a kontextu užití i nabídkou synonym a antonym přispívá ke komplexnímu uchopení sémantické stránky frazému. Právě to bývá bolavým místem většiny slovníků.

<sup>17</sup> Mezijazyková ekvivalence je ve slovníku v samostatné kapitole krátce tematizována. SČFI formálně rozlišuje ekvivalenty strukturně shodné a neshodné. I přes to a přes nabídku cizojazyčných ekvivalentů nelze o SČFI mluvit jako o slovníku překladovém (takto viz např. Jarošová, 2011), už proto ne, že cizojazyčné frazémy jsou uváděny jen k „velkým a plně zpracovaným heslům“. Překlad je pouze jeho sekundární funkcí, kterou nabízí jako bonus navíc. Zpracování překladových ekvivalentů v SČFI by si zasloužilo samostatný publikační výstup (k internacionalizmům v SČFI viz Mokienko, 2014). Lze ovšem konstatovat, že například německojazyčné ekvivalenty jsou voleny ne vždy optimálně, srov. např. SČFI 3, s. 392: *K (moct) si o (b)llžnout všech deset/pět (prstů)* je uveden jako ekvivalent frazém *sich die Finger lecken (alle zehn Finger)*, kde se ale jedná spíše o význam frazému *mit na něco zálsk*.

<sup>18</sup> Tento fakt je (nejen např. z hlediska nerodilých mluvčích češtiny) nutné výslovně ocenit. K intonaci tzv. pragmatických frazémů u (ne)rodilých mluvčích na příkladě němčiny srov. Mackus (2011) a Lipinski (2011). Pro elektronickou verzi slovníku by se nabízely i nahrávky, jejichž absenci ale slovník vynahrazuje podrobným přehledem jednotlivých intonačních typů (srov. SČFI 4, s. 15nn.).

<sup>19</sup> Slovník užívá pojmy *frazém* a *idiom*. Čermák (2007, s. 33) zdůrazňuje, že s ohledem na rozdílné hledisko přístupu k dané jednotce (formální rysy vs. význam) je smysluplné zachovat i dvojí označení. Kriticky k tomu např. Šichová (2013, s. 35 – 36).

<sup>20</sup> Srov. např. Burger (2003, s. 32). Problém tohoto přístupu je zvláště např. v němčině zjevný u kompozit a jejich měněního se pravopisu (zvlášť vs. dohromady, tj. jedno vs. dvě, řidčeji více slov). Jako jeden z mála frazeologů z germanistických kruhů poukázal Hans Schemann v souvislosti s definicí frazému na fakt, že – jak říká František Čermák – „pravopis je špatný rádce“ (srov. Schemann 2011, s. 22).



i sémantického oddílu hesel, jehož propracovanost patří k jedné z největších předností SČFI. Připomeňme, že slovník nabízí nejen popis vlastního významu syntagmatu včetně pragmatické složky, ale též podrobný popis kontextu (a situace), tj. uvádí obvyklé účastníky děje, jejich úlohy a vztahy mezi nimi, popis valence a kolokability, okolnosti místní a časové. Právě díky tomuto důmyslnému a ve všech dílech důsledně uplatňovanému systému popisu sémantiky frazému je SČFI jedinečný.<sup>21</sup>

SČFI za dobu své existence získal status výjimečnosti,<sup>22</sup> a to především díky detailnosti, kterou se frazeologické slovníky jiných jazyků, a to ani těch mnohem větších než čeština, pochlubit nemohou.<sup>23</sup> Aureola „mistrovského díla české a světové frazeologie“ (Jarošová 2011, přel. K.Š. – M.Š.), která ho doprovází, je zasloužená a nic na tom nemění ani to, že některé aspekty zpracování mohou být předmětem diskuze. Jeho mnohá pozitiva v kontextu dnešní doby významněji relativizuje pouze chybějící elektronická verze.<sup>24</sup> Skutečnost, že nyní vychází SČFI 5 (*Onomaziologický slovník*), jež se od předchozích čtyř svazků liší postupem od významu k formě, a nabízí tak svým uživatelům méně běžný typ frazeologického slovníku, je proto mimořádná událost.

Doprovodné texty jsou v SČFI 5 oproti předchozím dílům velmi stručné, sestávají z pěti kapitol, vysvětlivek a bibliografie na celkových zhruba deseti stranách.<sup>25</sup> Kapitoly 1 (*Onomaziologické slovníky*) a 3 (*Český onomaziologický slovník OSČFI, jeho principy a struktura*) krátce charakterizují onomaziologické slovníky jako typ lexikografického výstupu, princip sjednocování frazémů do hesel podle významu, znaky užitého metajazyka apod. Právě tyto kapitoly by si ovšem zasloužily podrobnější zpracování již s ohledem na to, že tento typ zpracování ve frazeografii není obvyklý<sup>26</sup> a že se text dotýká několika zajímavých, pro českou frazeologii málo probádaných a přitom mnohdy diskutabilních témat (např. frazeologická synonymie a antonymie, metajazyk, utváření skeletonových definic). Ostatní kapitoly (kap. 2 *Frazeologie a idiomatika jako oblast a celek*, kap. 4 *Heslo onomaziologického slovníku – ukázka*, kap. 5 *SČFI jako celek – slovník abecední a onomaziologický a jejich poměr v přehledu*) rámuji tento díl do širšího kontextu celého slovníku a představují příklady konkrétních hesel. I tyto texty by mohly být obsažnější. Je ovšem pravděpodobné, že se autor s odkazem

<sup>21</sup> K tomu na příkladu otázek rodových restrikcí frazémů a ve srovnání s němčinou viz např. Šichová (2017).

<sup>22</sup> Srov. např. Kučera (1995, s. 98), Jarošová (2011, s. 51), Mokienko (2014, s. 124).

<sup>23</sup> Srov. např. k německojazyčné frazeografii, finštině a švédštině Korhonen (2011), ve srovnání s frazeografií českou srov. Šichová – Šemelík (2016a), na příkladu přísloví ve slovnících srov. Mieder (1999).

<sup>24</sup> Nutnost listování ve slovníku je obecně vnímána negativně (srov. Engelberg – Lemnitzer, 2009, s. 86). Uživatelé např. z řad tzv. generace Y (narození cca v letech 1980 – 2000) jsou navyklí na rychlejší přístup k informacím (v tomto smyslu viz Barnes – Marateo – Ferris, 2007, s. 3), než který jim tištěný SČFI může nabídnout.

<sup>25</sup> SČFI 5 např. neobsahuje žádné bližší informace k profilu zamýšlených adresátů, údaje typu „pro vytříbeného autora, autora učebnic a slovníků, překladatele, studenta, ale i lingvistu“ na zadním přebalu slovníku jsou – jak tomu bývá – spíše reklamního rázu. Těž údaje ke konkrétním slovníkovým funkcím, které SČFI 5 má plnit, chybí. Katalog kritérií k takovému popisu viz Tarp (1995).

<sup>26</sup> Srov. ale např. ruský onomaziologický frazeologický slovník novějšího data Baranov – Dobrovoľskij (2007). Zvláštním typem onomaziologického slovníku je slovník synonym. Zde můžeme v oblasti frazeografie odkázat např. na Schemanna (2012).

na příslušné ostatní díly nechtěl opakovat a uživatel najde podrobné informace v dílech 1 – 4 (odkazy jsou v kap. *Bibliografie*). Ke kap. *Bibliografie* na s. 16 poznamenejme, že jako bibliografie k české frazeologii a frazeologii jako také neposlouží (což je škoda), na to je příliš jednostranná, když obsahuje téměř jen texty Františka Čermáka z jednotlivých dílů SČFI. O příspěvky k problematice frazeografie a tezurů obecně ovšem také nejde, protože pak by v ní chyběly například příspěvky XVII. kapitoly ze svazku Burger et al. (2007) nebo tituly D. Dobrovoľského (např. 1995) aj.

Slovník má makrostrukturu s abecedním řazením v tom smyslu, že abecedně řazená záhlaví tvoří metajazykové definice („skeletonové definice“, s. 8), které zastřešují různé množství více či méně synonymních frazémů, srov. např.: „**VĚTNÉ on je tlustý** • Roste mu břicho. • Břicho se mu nevejde do kalhot. • Dveře mu nestačí. • Je jako/to koule. • Jen kyne. n. Všechno na něm jen kyne. • Podlaha se pod ním třese. • Prázdněj/prázdný pytel nestojí. • Zarůstá sádlem. • Hřeje ho sádlo. • Sotva se valí. • Ten je širší než delší.“ (s. 290).

SČFI 5 obsahuje – i podle námi provedených výpočtů – cca 11 tisíc hesel (11.166, s. 10).<sup>27</sup>

Každé heslo začíná označením obecné funkční platnosti jednotlivých frazémů (přirovnání, neslovesné, slovesné a větné výrazy), které zároveň udává, ve kterém z prvních čtyř svazků lze příslušný frazém nalézt, a výše zmíněnou skeletonovou definicí. Následují konkrétní frazémy. Součástí některých hesel jsou odkazy, opozita, resp. český ekvivalent u cizojazyčných frazémů. „Vše ostatní z významu a úzu uživatel však musí znát, aby si vybral vhodný výraz, anebo si informaci musí doplnit vyhledáním v abecedním slovníku, resp. v jednom ze čtyř abecedních slovníků“ (s. 11). To je vzhledem k typu slovníku na jednu stranu pochopitelné, na druhou stranu by doplnění např. základního kontextu a/nebo stylistických kvalifikátorů, jakkoli je s nimi spojeno mnoho problémů (srov. Vachková, 2013, inter alia) uživatelský komfort zvýšilo. Bez těchto informací hrozí reálné nebezpečí, že např. nerodilý mluvčí češtiny text *Internacionály (Již vzhůru, psanci této země, již vzhůru všichni, jež hlad zhnět...)* v heslové stati **pojďme!** (s. 327) interpretuje či použije chybně. Také z tohoto důvodu ne zcela sdílíme názor, že SČFI 5 „lze užívat nezávisle na čtyřech předchozích svazcích“ (Vašků, 2017, s. 140).

Alfou a omegou onomaziologického slovníku je zařazení heslářových položek do významových tříd. Skeletonovou definicí lze chápat jako kondenzát významu, pod nějž spadají jednotlivé frazémy s jejich významy. Sjednocením těchto významů do jediné třídy nutně dochází k určitému zjednodušení, neboť skeletonová definice je schopna vystihnout jen společné „obrysově sémantické jádro“ (s. 7n.) seskupených frazémů. Oceňujeme přitom otevřenost, se kterou autoři tyto problémy a s nimi související omezení tematizují (ibid.). Podobná reflexe nebývá v lexikografii pravidlem. Následující přehled, jenž není úplný, zkusíme tohoto typu ilustruje. Při vědomí toho, jak komplikované vystižení významu je, tyto řádky nechápeme nutně jako kritiku: (a) Zda uživatel bude frazémy typu *Strč prst skrz krk*. hledat zrovna pod **já hraju si** (s. 152), je sporné. Definice **jazykolam** by možná byla uživatelsky příhodnější. (b) Sémantika přísloví *Můj dům (je) můj hrad*. je komplikovaná v češtině i v jiných jazycích,<sup>28</sup>

<sup>27</sup> Výpočty byly provedeny podle Engelberg – Lemnitzer (2009, s. 193n.). Náhodně byla vybrána cca 2% stránek hesláře. Na těchto stránkách bylo spočítáno množství uvedených frazémů, jejich množství v celém slovníku bylo vypočítáno na základě přímé úměry.

<sup>28</sup> K tomuto přísloví v němčině a kontrastivnímu německo-českému pohledu srov. Šichová – Šemelík (2016b, s. 95n.).

jejím dominantním rysem ale není, že někdo upřednostňuje samotu (**já chci být sám**, s. 153), nýbrž že si člověk doma může dělat, co chce, resp. že člověk si svůj domov může zařídit podle svého. (c) Frazém *Za našich mladejch let bejval svět jako květ*. by se vzhledem k určitému nádechu melancholie, nostalgie či stesku spíš než pod **život je krásný** (s. 526) lépe hodil pod **život je těžký ted'** (ibid.) nebo **život byl krásný dřívě**.

Protože důvody jeho užití nemusejí být uživatelům zřejmé, zasloužil by si specifický slovosled skeletonových definic komentář v doprovodných textech. Formulace jako např. **já hodnotím to velmi** (s. 152), **mít pojetí něčeho dobré** (s. 209) aj. působí dosti anti-intuitivně.

Stejně tak se nabízí otázka výběru vhodné slovesné formy pro heslo. V některých případech najdeme první osobu singuláru nebo první osobu plurálu včetně osobních zájmen, jindy imperativy, v dalších zase infinitiv. To je pro uživatele matoucí. Dá se předpokládat, že – neboť mu není nabídnuto vysvětlení či konkrétní postup – patrně bude intuitivně nejprve hledat pod začátečním písmenem slovesa, nikoli (pro češtinu fakultativního) osobního zájmena. V tom případě může řazení hesla **my můžeme předpokládat** pod *my*, nikoli například pod **předpokládat**, **předpokládejme**, **předpoklad** nebo **já blahopřeju** pod *já*, nikoli pod (**blaho**) **přát** či (**blaho**)**přání** působit uživatelům potíže, než si na tento přístup a jeho vnitřní logiku zvyknou.<sup>29</sup>

Z různých dalších drobností zde upozorníme jen na tyto: (a) Každý slovník zastarává, resp. neubrání se kodifikování jednotek v úzu již méně frekventovaných. Např. frazém *Preskoč, přelez, jenom nepodlez*. (s. 24) je dle internetových dokladů (Google.cz, 1. 9. 2017) okrajový. Častější je neuvedené *Preskoč, přelez, ale nepodlez*. (7 vs. 1490 dokladů). (b) Překlad *Whisky on beer makes one/you queer*: jako *Whisky po pivu tě dělá divným*. (s. 494) je velmi kostrbatý. Poznámka v doprovodných textech, že se mnohdy jedná o doslovný překlad, nikoli funkční ekvivalent, by byla na místě.

SČFI 5 je zatím posledním svazkem lexikografického díla, o jehož vysokých kvalitách dnes pochybuje málokdo. Konstatování, že uživatel „má nyní možnost na 528 stranách jediného svazku OSČFI najít vše, co kdy chtěl vědět o české frazeologii“ (Vašků 2017, s. 142) je sice nadnesené, autorům páteho slovníku se ale sluší k jejich novému dílu pográtulovat. Řadu SČFI doplňuje důstojně.

Co říci závěrem? Kdyby nás někdo požádal o frazeologickou charakteristiku SČFI 1 – 5, odpověděli bychom *To nemá chybu!* SČFI samozřejmě zcela dokonalý není, jinak to ale ani nejde. *Chyby budou, dokud budou slovníky*. Na několik problematických aspektů, které by mohly být pro eventuelní další vydání zrevidovány (šikovně spolupracovníky jakož i dostatek finančních prostředků editorům ze srdce přejeme!), jsme zde upozornili. Celková koncepce lingvistická a lexikografická učinila ze SČFI již před desetiletími vlajkovou loď světové frazeografie. Nelze než autorům i uživatelům přát, aby jeho žádaná (a nakladatelstvím avizovaná) elektronická podoba vyšla, a aby to bylo co nejdříve.

## Literatura

BARANOV, Anatolij Nikolaevič – DOBROVOESKIJ, Dmitrij: Slovar'-tezaurus sovremennoj russkoj idiomatiki. Moskva: Mir enciklopedii Avanta 2007.

<sup>29</sup> K tomu kriticky též Vašků (2017, s. 142).

BARNES, Cassandra – MARAETO, Raymond C. – FERRIS, Pixy S.: Teaching and Learning with the Net Generation. In: *Innovate: Journal of Online Education*, 2007, roč. 3, č. 4. Dostupné na: <http://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1091&context=innovate> (1. 9. 2017).

BURGER, Harald – DOBROVOĽSKIJ, Dmitrij – KÜHN, Peter – NORRICK, Neal R. (eds.): *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Berlin – New York: Walter de Gruyter 2007.

ČERMÁK, František: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praha: Karolinum 2007.

ČERMÁK, František – FILIPEČ, Josef: *Česká lexikologie*. Praha: Academia 2007.

ČERMÁK, František – BLATNÁ, Renata (eds.): *Manuál lexikografie*. Jinočany: H&H 1995.

DOBROVOĽSKIJ, Dmitrij: *Kognitívne Aspekty der Idiom-Semantik. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome*. Tübingen: Gunter Narr 1995.

ENGELBERG, Stefan – LEMNITZER, Lothar: *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. 4. Aufl., Tübingen: Stauffenburg 2009.

HENSCHEL, Helgunde: *Die Phraseologie der tschechischen Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang 1993.

JAROŠOVÁ, Alexandra: *Majstrovské dielo českej a svetovej frazeológie (František Čermák a kol.: Slovník české frazeologie a idiomatiky)*. In: *Jazykovedný časopis*, 2011, roč. 62, č. 1, s. 51 – 64. Dostupné na: [http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2011/1/jc2011\\_01.pdf](http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2011/1/jc2011_01.pdf) (1. 9. 2017).

KORHONEN, Jarmo: *Phraseologie und Lexikografie. Phraseologismen in ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch*. Burlington/Vermont: The University of Vermont 2011.

KUČERA, Karel: *Recenze Slovník české frazeologie a idiomatiky*. In: *Naše řeč* 1995, č. 2/78, s. 96 – 99. Dostupné na: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7236> (1. 9. 2017).

LIPINSKI, Silke: *Zu Routineformeln im einsprachigen deutschen Lernerwörterbuch. Eine Untersuchung anhand von zwei Lernerwörterbüchern*. In: *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie*. Eds I. Hyvärinen – A. Liimatainen. Frankfurt am Main: Peter Lang 2011, s. 83 – 91.

MACKUS, Nicole: *Die Akzentuierung von Routineformeln. Eine Untersuchung anhand von Hörmustern*. In: *Beiträge zur pragmatischen Phraseologie*. Eds I. Hyvärinen – A. Liimatainen. Frankfurt am Main: Peter Lang 2011, s. 45 – 56.

MIEDER, Wolfgang: *Sprichwörter in den größeren allgemeinen und phraseologischen Wörterbüchern*. In: *Studien zur zweisprachigen Lexikographie mit Deutsch*. Eds H. E. Wiegand. *Germanistische Linguistik*, 1999, s. 1 – 40.

MIEDER, Wolfgang: *International Bibliography of Paremiology and Phraseology, Volume 1 & 2*. Berlin – New York: Walter de Gruyter 2009.

MOKIENKO, Valerij M.: *Evropskie jazykovye paraleli v „Slovníku české frazeologie a idiomatiky“*. In: *Radost z jazyků. Sborník příspěvků k 75. narozeninám prof. Františka Čermáka*. Eds V. Petkevič – A. Adamovičová – V. Cvrček. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Ústav českého národního korpusu 2014, s. 124 – 137.

MUKAŘOVSKÝ, Jan: *Příslolí jako součást kontextu*. In: *Cestami poetiky a estetiky*. Praha 1971, s. 277 – 359.

PERKUH, Rainer – BELICA, Cyril: *Korpuslinguistik – Das unbekannte Wesen oder Mythen über Korpora und Korpuslinguistik*. In: *Sprachreport*, 2006, roč. 22, č. 1, s. 2 – 8. Dostupné na: <http://pub.ids-mannheim.de/laufend/sprachreport/pdf/sr06-1a.pdf> (1. 9. 2017).

PETŘÁČKOVÁ, Věra: *Nad Slovníkem české frazeologie a idiomatiky*. In: *Naše řeč*, 1985, roč. 68, č. 5, s. 249 – 253. Dostupné na: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6582> (1. 9. 2017).

SCHEMANN, Hans: *Deutsche Idiomatik. Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext*. Berlin – New York: Walter de Gruyter 2011.

SCHEMANN, Hans: *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*. Berlin – New York: Walter de Gruyter 2012.

SCHINDLER, Franz: Das Sprichwort im heutigen Tschechischen. Empirische Untersuchung und semantische Beschreibung. München: Sagner 1993.

ŠEMELÍK, Martin: Recenze „Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen“. In: International Journal of Lexicography, 2010, roč. 23, č. 4, s. 486 – 491. Dostupné na: <http://ijl.oxfordjournals.org/content/23/4/486.full?keytype=ref&ijkey=WSe3LV4kSnJU4HI> (1. 9. 2017).

ŠICHOVÁ, Kateřina: Recenze „Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen“. In: Časopis pro moderní filologii, 2011, roč. 93, č. 2, s. 126 – 130.

ŠICHOVÁ, Kateřina: „Mit Händen und Füßen reden.“ Verbale Phraseme im deutsch-tschechischen Vergleich. Tübingen: Stauffenburg – Julius Groos Verlag 2013.

ŠICHOVÁ, Kateřina: „Tak dlouho na ni dělal oči, až ho požádala o ruku?“ K rodovým restrikcím a preferencím frazémů v češtině. In: Svět v obrazech a ve frazeologii I. Eds L. Janovec – R. Kvapilová-Brabcová – V. Skibina – Z. Wildová. Praha: PedF UK 2017, s. 457 – 476.

ŠICHOVÁ, Kateřina – ŠEMELÍK, Martin: Několik poznámek k současné německo-jazyčné frazeografii. In: Časopis pro moderní filologii 2016a, roč. 98, č. 2, s. 241 – 253. Dostupné na: [http://sites.ff.cuni.cz/casopispromodernifilologii/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/katerina\\_sichova\\_241-253-1.pdf](http://sites.ff.cuni.cz/casopispromodernifilologii/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/katerina_sichova_241-253-1.pdf) (1. 9. 2017).

ŠICHOVÁ, Kateřina – ŠEMELÍK, Martin: „Was nicht ist, kann noch werden.“ Zur Parämioididaktik im Tschechisch-als-Fremdsprache-Unterricht 2. In: Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung, 2016b, č. 57, s. 61 – 104. Dostupné na: [http://www.vep-landau.de/fileadmin/user\\_upload/bzf/Hefte/bzf\\_2016\\_57.pdf](http://www.vep-landau.de/fileadmin/user_upload/bzf/Hefte/bzf_2016_57.pdf) (1. 9. 2017).

TARP, Sven: Wörterbuchfunktionen: Utopische und realistische Vorschläge für die bilinguale Lexikographie. In: Studien zur bilingualen Lexikographie mit Deutsch II. Ed. H. E. Wiegand, Hinderheim – New York 1995, s. 17 – 62.

VACHKOVÁ, Marie: K historii a současné praxi stylistických markerů v německé lexikografii a vznikající Německo-české lexikální databázi. Jazykovědné aktuality, 2013, roč. 50, č. 3-4, s. 117 – 124. Dostupné na: [http://jazykovednesdruzeni.cz/JA\\_2013\\_3\\_4.pdf](http://jazykovednesdruzeni.cz/JA_2013_3_4.pdf) (1. 9. 2017).

VÁŠKŮ, Kateřina: Recenze Čermák, František – Holub, Jan (2016): Slovník české frazeologie a idiomaticky. Sv. 5 – Onomaziologický slovník, Leda, Praha; Časopis pro moderní filologii, 2017, roč. 99, č. 1, s. 140 – 143. Dostupné na: [https://sites.ff.cuni.cz/casopispromodernifilologii/wp-content/uploads/sites/9/2017/06/Kate%C5%99ina\\_Va%C5%A1k%C5%AF\\_140-143.pdf](https://sites.ff.cuni.cz/casopispromodernifilologii/wp-content/uploads/sites/9/2017/06/Kate%C5%99ina_Va%C5%A1k%C5%AF_140-143.pdf) (1. 9. 2017).

*Kateřina Šichová*  
Bohemicum Regensburg-Passau,  
Universität Regensburg, Německo

*Martin Šemelík*  
Ústav germánských studií, Filozofická fakulta  
Univerzity Karlovy, Česká republika

LAZAR, Jan: *À PROPOS DES PRATIQUES SCRIPTURALES DANS L'ESPACE VIRTUEL: ENTRE FACEBOOK ET TWITTER*. Ostrava: Ostravská univerzita 2017. 257 s. ISBN 978-80-7464-811-3.

Je nepochybné, že moderní komunikační technologie mají dopad na řadu domén lidského chování a jednání včetně jazykové praxe. Specifiky tohoto způsobu komunikace se zabývá řada prací soudobé lingvistiky – jeden z nejnovějších příspěvků k tomuto odbornému výzkumu představuje monografie Jana Lazara *À propos des pratiques scripturales dans l'espace virtuel: entre Facebook et Twitter*, vydaná v roce 2017. Za výzkumný cíl si autor stanovil postihnout pravopisné zvyklosti na těchto dvou sítích a ozřejmit jejich odlišnosti od dalších způsobů internetové komunikace; kniha tak vychází z Lazarova dlouhodobého badatelského zaměření a navazuje na jeho předchozí studie týkající se francouzštiny v různých sférách virtuálního prostoru.

Kniha je logicky strukturována, přičemž úvodní dvě kapitoly představují stručný exkurz do historie komunikace skrze internet a nastiňují jeho aktuální využívání; text je doplněn bázi dat, exaktně dokládající strmé rozšíření dostupnosti webu zejména v prvních letech třetího tisíciletí. Formou přehledných grafů je prezentováno věkové či sociální rozvrstvení přístupů k internetu, u některých údajů nechybí srovnání Francie s dalšími evropskými zeměmi. Za zásadnější lze považovat následující kapitolu věnovanou jednotlivým formám kyberkomunikace, jejich specifikům a odlišnostem od klasického komunikačního modelu. Lazar ve své práci vyčleňuje sedm typů asynchronní komunikace a dva typy synchronní. Zatímco některé kategorie jsou zcela jednoznačně rozlišitelné (e-mail, blog, on-line seznamka), u jiných se nabízí otázka, jakou metodologii autor zvolil – jde například o Facebook, jenž je (s výjimkou soukromé konverzace) řazen jako sociální síť, kdežto Twitter jako tzv. mikroblog (*micro-blogue*). Zde by bylo potřeba výrazněji postihnout rozdíly obou stránek, jelikož vykazují řadu podobností (chronologicky řazené textové či vizuální příspěvky, možnost jejich komentování, sdílení, lajkování); omezená délka textu v případě Twitteru se nejeví jako dostatečně signifikantní rozdíl. Na paralely s Facebookem je přítom i v samotném textu poukázáno (Lazar, 2017, s. 48 – 49) a ani pozdější upřesnění funkce Twitteru (Lazar, 2017, s. 105 – 106) tvrzení dostatečně neobjasňuje.

Čtvrtý oddíl stručně pojednává o vývoji francouzského pravopisu, sleduje rovněž genezi jednotlivých normativních příruček jazyka až po výraznější reformu pravopisu v roce 1990, která však začala být školským systémem výrazněji zohledňována teprve v roce 2016. Lazar (2017, s. 63) upozorňuje zejména na konzervativnost uživatelů jazyka přímo ve Francii: „Paradoxalement, une enquête effectuée en 2002 et 2003 auprès de 306 étudiants d'universités francophones belges, françaises, québécoises et suisses a révélé que seulement 10% des Français interrogés disent connaître plus ou moins la nouvelle orthographe.“ Kapitola také účelně pracuje s konceptem ortografické hloubky jazyka (*orthographic depth*, Katz – Frost, 1992), jejíž míra je dána vztahem fonetické a grafické podoby. Francouzština představuje jazyk s výrazně nízkou mírou pravopisné transparentnosti, což autor dokládá např. fonémem [s], který může být písemně realizován v podobě sedmi grafémů či skupin grafémů. K uchopení problematiky vztahu grafém – foném v současné francouzštině je metodologicky čerpáno zejména z teorií Jacquese Anise (*courant autonomiste*) a Niny C a t a c h (*courant phonographiste*).

Monografie dále shrnuje vybrané studie věnované pravopisným změnám internetové komunikace, jejich výběr a šíří můžeme považovat za reprezentativní – zastoupeny jsou práce českých (Eva J a n d o v á), slovenských (Katarína C h o v a n c o v á), francouzských (Jacques A n i s, Isabelle P i e r o z a k, Rachel P a n c k h u r s t), kanadských (Anaïs T a t o s s i a n) a belgických (Dan V a n R a e m d o n c k, Thylla N è v e d e M é v e r g n i e s) lingvistů. Jejich koncepty jsou rozebrány a podrobeny srovnání se zjištěními autora, ten zejména polemizuje s tvrzením dvou posledně zmíněných jazykovědců, že dominantní tendencí internetové komunikace je přiblížení se mluvenému jazyku (*tendance oralisante*); naopak zdůrazňuje funkci jazykové ekonomie vyplývající z nezbytné rychlosti tohoto typu psaní.

Jádro Lazarova výzkumu pak spočívá ve druhé polovině díla, kdy na základě excerponovaného korpusu ze sítí Facebook a Twitter sleduje proměny ortografie. Oba korpusy čítají celkem 18 tisíc slov a jsou rovnoměrně rozloženy mezi oba weby, zahrnuty jsou pouze veřejně dostupné příspěvky a komentáře, nikoliv soukromé zprávy, u nichž se dá předpokládat ještě větší spontánnost a odklon od norem pravopisu. Na základě těchto dat vyplývá jako nejtypičtější rys lexikální zkracování, s těmito nejčastěji se vyskytujícími dílčími kategoriemi: apokopa (*professeur > prof*), afereze (*Internet > net*), zkratky (*s'il vous plaît > svp*), konsonantické jádro (*beaucoup > bcp*), zjednodušení digramů/trigramů (*qui > ki*), logogram (*en plus > en +*), univerzální é (*j'avais > javé*) a vypuštění němého e uvnitř slova (*petit > pti*). Přestože autor zaměřil, jak jsme již zmiňovali, pozornost pouze na francouzštinu, jím vytvořená typologie ortografických změn užívaných v těchto médiích může mít univerzálnější platnost. U řady postupů vidíme obdobné rysy také v českém jazykovém prostředí, byť byl výzkum prováděn na odlišném jazykovém materiálu – korpusu internetového chatu (Jandová, 2006, s. 35 – 36; Svobodová, 2006, s. 101 – 158).

Mezi další spontánní úpravy pravopisu uživateli internetu patří náhrada grafémů, a to v případech odlišné výslovnosti, kdy je užitá zvuková podoba i v písmu (např. grafém c odpovídá fonému k, takže je nahrazen grafémem k). Třetí skupina změn zahrnuje využití homonymie (přesněji by se mělo jednat o homofonii), kdy jsou libovolně zaměňovány stejně se vyslovující tvary určitého slovesa, které však mají odlišný pravopis (*regardez, regarder*). Čtvrtou a poslední skupinu tvoří postupy expresivní. Kromě grafického prodloužení (libovolně opakovaného písmena či skupiny písmen), použití majuskulí a citoslovcí sem autor řadí emotikony, tedy prvek vyhrazený výlučně pro virtuální prostředí.

Emotikony, jak vyplývá z korpusových dat, jsou využívány výrazněji v prostředí Facebooku (75 % oproti 25 % na Twitteru). Také jejich jednotlivé typy mají lišící se frekvenci, zajímavým zjištěním je zřetelná dominance znaku ^^, základního emotikonu lineárního typu, který vychází z asijské kulturní tradice. Jeho užití představuje 41 % všech emotikonů, v pořadí následující se objevuje s frekvencí pouhých 13 procent. V této souvislosti by bylo vhodné posoudit (být zřejmě obtížně), zda výběr nemůže být ovlivněn vizuální (grafickou) nabídkou stránky, preferující určité typy emotikonů.

Po výše popisované lingvistické analýze je v konkluzi zařazeno srovnání reálného stavu pravopisu a lexikálních obměn s výsledky průzkumu o spisovnosti mezi uživateli. Z něj vyplývá, že sociální síť řadí respondenti až na šesté místo v pořadí důležitosti správného pravopisu (po e-mailu, debatních a diskuzních fórech, seznamkách a blozích), konkrétně 65 % lidí usuzuje, že je zde důležitý. Jak ovšem monografie dokládá, jazyková praxe se od tohoto výsledku liší – v případě Facebooku autor ve svém korpusu zachytil 89 % slov ve správné podo-

bě, u Twitteru byl počet korektních slov 85 %. Je tedy paradoxní, že přes obecné vnímání těchto stránek jakožto z hlediska jazykové správnosti méně prestižních, věnují komunikanti úroveň pravopisu při psaní poměrně značnou pozornost.

Závěry, k nimž monografie dochází, objasňují zásadní tendence ve vývoji francouzského jazyka ve virtuálním prostředí sítí Facebook a Twitter. Deskriptivní charakter práce v celistvé šíři mapuje ortografii této svébytné komunikace, stojící na pomezí psaného a mluveného projevu. Srovnáním obou korpusů je zjevné, že přes obdobné prostředí a typologii uživatelů nacházíme rozdíly – v případě Twitteru se jako klíčový ukazuje limit počtu znaků, vedoucí například k častějšímu užití konsonantického jádra či majuskulí. Lazarem vytvořenou typologií pravopisných odlišností můžeme považovat za přesnou a odrážející reálný stav; jistě bude podnětné ji sledovat a případně modifikovat také v budoucnu společně se změnami, kterými bude virtuální komunikace nepochybně procházet.

## Bibliografie

ANIS, Jacques: *L'écriture, théories et descriptions*. Bruxelles/Paris: DeBoeck/Éditions universitaires 1988.

CATACH, Nina – GRUAZ, Calude – DUPREZ, Daniel: *L'orthographe française: traité théorique et pratique*. Paris: Nathan, 1986.

JANDOVÁ, Eva: *Komunikace na WWW chatu*. In: *Čeština na WWW chatu*. Ed. E. Jandová. Ostrava: Ostravská univerzita 2006, s. 22 – 42.

KATZ, Leonard – FROST, Ram: *The reading process is different for different orthographies: The orthographic depth hypothesis*. In: *Orthography, Phonology, Morphology, and Meaning*. Eds. L. Katz – R. Frost. Amsterdam: Elsevier North Holland Press 1992, s. 67 – 84.

ROSENBERG, Scott: *Say Everything: How Blogging Began, What It's Becoming, and Why It Matters*. New York: Crown Publishers 2009.

SVOBODOVÁ, Diana: *Slovní zásoba na WWW chatu*. In: *Čeština na WWW chatu*. Ed. E. Jandová. Ostrava: Ostravská univerzita 2006, s. 101 – 158.

Van RAEMDONCK, Dan – NÈVE De MÉVERGNIES, Thylla: *Deffence et illustration du clavarage: Dis-moi où tu écris, je te dirai comment*. Bruxelles: E.M.E. 2012.

*Karel Střelec*

Centrum jazykové přípravy, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity

Katedra české literatury a literární vědy, Filozofická fakulta Ostravské univerzity



## SKETCH ENGINE: A TOOLBOX FOR LINGUISTIC DISCOVERY<sup>1</sup>

THOMAS, James: *DISCOVERING ENGLISH WITH SKETCH ENGINE: A CORPUS-BASED APPROACH TO LANGUAGE EXPLORATION*. 2nd ed. Brno: Versatile, 2016. 228 p. ISBN: 9788026083603

THOMAS, James: *DISCOVERING ENGLISH WITH SKETCH ENGINE: WORKBOOK AND GLOSSARY*. Brno: Versatile, 2016. 140 p. ISBN: 9788026095798

A new paradigm in linguistics, new language analysis tools along with easy access to a substantial amount of electronic texts have made researchers, lexicographers, terminologists, translators and language instructors increasingly interested in corpora. This has led to a higher demand for practical corpus knowledge and skills: which query tools and corpora are available, what they can do and how to use them. However, learning to use query tools requires a greater awareness of the linguistic theory within the neo-Firthian paradigm, which focuses on the interconnection of lexis and grammar. Operational knowledge is inseparable from the theoretical implications that guide research questions and help in the interpretation of corpus data. Indeed, using a corpus tool means understanding and accepting a certain amount of linguistic assumptions incorporated into it by the designers (Anthony, 2013).

In language teaching, the gap between scientific advances and the methodologies in use tends to be wide. There is a clear lack of instructional materials and theory-backed know-how in the field. In this context, the new comprehensive textbook on *Sketch Engine (SkE)* by James Thomas is especially timely. This book constitutes a practical hands-on introduction to corpus linguistics built around SkE and focused on English language teaching (ELT) and learning.

*SkE* is a set of software tools for corpus analysis developed by Lexical Computing Ltd. The system was created by a British lexicographer and corpus linguist, Adam Kilgarriff, and a Czech programmer, Pavel Rychlý. In 2004 this corpus query system was made available as a commercial product. Initially supplied with corpora in just three languages, Czech, Irish and English (Kilgarriff et al., 2004), the system was immediately appreciated by major dictionary projects. Today lexicographers from Cambridge University Press, Macmillan, Harper Collins, Oxford University Press use *SkE* as one of their corpus analysis tools of choice (Kilgarriff et al., 2014a, p. 15).

*SkE* is a leading online corpus analysis service with a range of highly flexible functions to build and analyze KWIC concordances for items ranging from lemmas to CQL query strings. It also offers common statistical methods to produce frequency statistics, calculate co-occurrence patterns, visualize contrasts and to explore user and multilingual corpora (Kilgarriff et al., 2014a). At the time of writing (May 2017), *SkE* contains 400 ready-to-use corpora in over 90 languages.<sup>2</sup>

The book is aimed at teachers and students of English, linguists and translators. It introduces corpus resources available through the *SkE* interface, and teaches *SkE* functionality.

---

<sup>1</sup> This work has been supported by the Russian Foundation for Basic Research within Project No. 17-06-00107.

<sup>2</sup> <https://www.sketchengine.co.uk>

The core system functions consist of the following tools (Herman, Kovář, 2013; Kilgarriff et al., 2014a; Kilgarriff et al., 2014b):

1. *Concordance* searches a corpus for a word form, a lemma, a phrase, a part of speech tag, etc. The system converts all queries into Corpus Query Language (CQL) which can be used directly.
2. *Word List* generates frequency lists of words, lemmas, n-grams or key words.
3. *Keywords and Terms* enables extraction of core lexis in a corpus using “keyness score”.
4. *Collocations* calculates words that are statistically associated with the query term. The system uses several measures to find collocation candidates: T-score, MI, log likelihood, logDice, etc.
5. *Word Sketch* generates summaries of a word’s grammatical and collocational behaviour using “sketch grammar”.
6. *Word Sketch Difference* offers a comparison of two words based on collocations.
7. *Thesaurus* creates a distributional thesaurus based on common collocation. The resulting list of words includes items in various semantic relationships.
8. *Trends* helps to conduct a diachronic analysis of word usage.
9. *WebBootCaT* is a set of programs to compile a user web corpus.

It would be a gross understatement to say that *DESKE* is limited to demonstrating the potential of *SkE*. It is actually an excellent guide to linguistic exploration. The author does not so much walk the reader through the tools as induces the reader to resort to them in search for solutions to the linguistic riddles he poses. He engages the reader in linguistic games that integrate accessible theory with guided practical activities leading towards a discovery. The author offers 354 contextualized questions that are in fact organized creative activities of progressing complexity and levels of independence. For example, in the beginning of the book, Thomas sets up an investigation into the origins and nature of the phrase ‘one swallow does not a summer make’ to demonstrate the difference between patterned and occasional language (Thomas, 2016a, p. 26). He instructs the reader on which corpus to use, how to build the concordance and how to read it. Without spelling out the answers, the task is full of leading questions that guide the reader in the process. This is also a good example of how intriguingly interconnected the book is: semantically the idiom relates to the basic principle of pattern hunting. Another entertainingly artistic example of the way the author chooses to set tasks is textbook question 215: “All question tags are contracted, are they not?” (p. 141). As the book progresses, the tasks get more sophisticated. Although they rely on prior knowledge and require more independence, the author does not fail to offer friendly tips, reminders and back-references where necessary. It is important that he motivates the reader to consider alternative solutions and notice seemingly insignificant by-products of the searches. This develops linguistic awareness and being able to find “something valuable unintentionally” (p. 63). The *DESKE* how-to instructions align conceptually with the ideas of data-driven learning (Johns, 1991; Boulton, 2010), a methodological approach in ELT which promotes learners’ autonomy, individual pace and inductive, self-directed language learning. Above all, it equips the learner with language learning skills that can be used independently.

To support his arguments the author refers to a broad variety of recognized authority from domains ranging from classical pedagogy (J. Piaget) to modern learner corpus research

(S. Hunston), from general linguistic theory (R. Jakobson) to up-to-date corpus linguistics (T. McEnery, P. Hanks). The extensive and versatile reference list makes this textbook theoretically well-grounded without turning it into a dry, overly scientific account. There is a selection of simple examples to illustrate concepts that might be challenging for a newcomer to the field. Without making any assumptions about students' prior linguistic knowledge, the author introduces concepts relating to many branches of linguistics, including corpus linguistics (e.g., *grammatization, word family, binominal, lexicogrammar, Idiom Principle, troponym, FASI, colligation, template, connotation, lemma, node, part-of-speech tagging, metacognitive strategies, association measures* like *(log)Dice* and *MI*, etc.). The terminology used in the book is explained in a glossary included with the workbook.

The linguistic aspect of *DESKE* is strengthened by links to external linguistic resources, e.g., P. Hank's *Pattern Dictionary of English Verbs*,<sup>3</sup> intended to enhance readers' language competence, to stimulate interest in research and to develop knowledge about language.

James Thomas points out that corpus approach is underestimated in language education. According to the British Council Annual Report (2010), a large proportion of the 15 million English teachers in the world do not know anything about corpora and do not realize how they can be used in learning and teaching language. However, modern ELT classrooms are usually well-equipped to incorporate corpus methods (pp. 17 – 19).

The author convincingly demonstrates the importance of corpus research skills for foreign language learners. Analyzing authentic data helps to reveal numerous cases of specific language use which are unlikely to be discussed in grammar books, dictionaries or traditional textbooks, but could make a learner's speech vivid and idiomatic. The meaningful use of corpora develops linguistic intuition and promotes understanding of language variation; for example, the author demonstrates that the sentence "*I was sat watching TV*" presents a grammar structure which is quite widespread in the UK (p. 109).

This book demystifies the corpus approach to language teaching and shows that corpus software is no magic wand, but a useful tool to obtain language information that was hitherto almost inaccessible. The availability of corpus data opens up opportunities for DIY linguistic discoveries for everyone. Obviously, learning to use corpus software requires some effort, but they are comparable to finding one's way with electronic devices, such as smart phones.

The workbook supplement to this edition contains the 354 questions from the book and allows some space for answers. Each chapter is followed by a set of quiz questions on language or linguistic issues touched upon in the chapter and a set of research and discussion questions, that also come in the provided in a photocopy-friendly format, which can be used to facilitate discussion in class. The questions help to establish important connections between linguistics, corpus linguistics and language education objectives, along with issues related to translation, terminology use and lexicography. The glossary includes reader-friendly term definitions devoid of academic formalism. The textbook carries extensive links to screen shots and other support illustrations stored on *SkE* servers and a companion-site, although many of them are unavailable for users without a commercial license to *SkE*. The latter is also a bar to completing some of the tasks based on commercially available corpora.

---

<sup>3</sup> <http://pdev.org.uk>

Although the questions included in *DESKE* are meant to be answered by querying English corpora (some unavailable), the ideas and methods can be adapted to other corpus managers and resources. One of the obvious and productive ways to practice these skills outside *SkE* and English is the family of comparable web corpora called *Aranea* (Benko, 2014). They are made available through an open-source project, *NoSketch Engine* (Rychlý, 2007), on the website of Comenius University in Bratislava, Slovakia.<sup>4</sup> As of now, the family includes corpora in 17 languages. The text material for the corpora is processed and tagged in a uniform manner, which ensures comparability of language data. Importantly, this data can be accessed through a single interface, without having to adjust to the differences between the unique interfaces that often come with one-off corpora. The *Aranea* corpora come in three sizes: the freely-available *Minus* format (120 mln tokens), the *Maius* corpora (over 1 bln tokens accessible after a free registration) and the *Maximum Aranea* for just a few languages (Czech, Slovak and Russian). The *NoSketch Engine* platform inherits most of the *SkE* functionality, which makes chapters 1–10 and chapter 13 of the book by J. Thomas fully applicable to this resource.

Generally, *DESKE* is a witty, highly-readable narrative written by an enthusiast with vast experience in ELT, whose line of argumentation is very compelling and engaging. It is rich in metaphors, imagery, real-world and literary references which deliver ideas in a more immediate, easy-going and memorable way than traditional academic prose. It elegantly combines theory and practice, which one always hopes for in a textbook. *DESKE* will make a great coursebook in general practice-oriented corpus linguistics as part of the education of language teachers or translators. We are sure that many language learners will benefit if they are introduced to corpus skills and it undoubtedly makes sense to incorporate a *DESKE*-based course into any advanced language training program.

## References

ANTHONY, Laurence: A critical look at software tools in corpus linguistics, *Linguistic Research*, 30(2), pp.141–161.

BENKO, Vladimír: *Aranea: Yet Another Family of (Comparable) WebCorpora*. In: Text, Speech and Dialogue. 17th International Conference, TSD 2014, Brno, Czech Republic, September 8-12, 2014. Proceedings. LNCS 8655. Springer International Publishing Switzerland, 2014. pp. 257–264.

BOULTON, Alex: Data-driven learning: Taking the computer out of the equation. In: *Language Learning*, 2010, Vol. 60 Issue 3, pp. 534–572.

HERMAN, Ondřej – KOVÁŘ, Vojtěch: Methods for Detection of Word Usage over Time. In: VII Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing, RASLAN 2013. Brno: Tribun EU 2013. pp. 79–85.

JOHNS, Tim: Should you be persuaded: Two samples of data-driven learning materials. In: *English Language Research Journal*, 1991, Vol. 4, pp. 1–16.

KILGARRIFF, Adam – RYCHLÝ, Pavel – SMRŽ, Pavel – TUGWELL, David: *The Sketch Engine*. In: Proceedings of the XI EURALEX International Congress. Lorient: Université de Bretagne-Sud, 2004, pp. 105–116. Accessed on: [https://www.sketchengine.co.uk/wp-content/uploads/The\\_Sketch\\_Engine\\_2004.pdf](https://www.sketchengine.co.uk/wp-content/uploads/The_Sketch_Engine_2004.pdf)

---

<sup>4</sup> [http://unesco.uniba.sk/aranea\\_about](http://unesco.uniba.sk/aranea_about)

KILGARRIFF, Adam – BAISA, Vít – BUŠTA, Jan – JAKUBÍČEK, Miloš – KOVÁŘ, Vojtěch – MICHELFEIT, Jan – RYCHLÝ, Pavel – SUCHOMEL, Vít: The Sketch Engine: Ten Years On. In: Lexicography ASIALEX, 2014a, Vol. 1, pp. 7–36. Accessed on: <http://link.springer.com/article/10.1007/s40607-014-0009-9>

KILGARRIFF, Adam – JAKUBÍČEK, Miloš – KOVÁŘ, Vojtěch – RYCHLÝ, Pavel – SUCHOMEL, Vít: Finding Terms in Corpora for Many Languages with the Sketch Engine. In: Proceedings of the Demonstrations at the 14th Conference the European Chapter of the Association for Computational Linguistics. Sweden, April 2014b, pp. 53–56. Accessed on: [https://www.sketchengine.co.uk/wp-content/uploads/Finding\\_Terms\\_2014.pdf](https://www.sketchengine.co.uk/wp-content/uploads/Finding_Terms_2014.pdf)

RYCHLÝ, Pavel: Manatee/Bonito – A Modular Corpus Manager. In: 1<sup>st</sup> Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing. Brno: Masaryk University, 2007. pp. 65-70.

THOMAS, James: Discovering English with Sketch Engine: A Corpus-Based Approach to Language Exploration. 2nd ed. Brno: Versatile, 2016a. 228 pp.

THOMAS, James: Discovering English with Sketch Engine: Workbook and Glossary. Brno: Versatile, 2016b. 140 pp.

*Maria Kunilovskaya – Marina Koviazina*  
Department of Philology and Journalism  
University of Tyumen, Russia

## DESAŤ AUTOROV HĽADÁ RIEŠENIE PROBLEMATICKÉHO VZŤAHU LINGVISTIKY A TRANSLATOLÓGIE

BOISSEAU, Maryvonne – CHAUVIN, Catherine – DELESSE, Catherine – KEROMNES, Yvon (eds.): *LINGUISTIQUE ET TRADUCTOLOGIE : LES ENJEUX D'UNE RELATION COMPLEXE*. Arras: Artois Presses Université 2016. 200 s. ISBN 978-2-84832-244-5.

Desať autorov, lingvistov a translatológov zároveň, hľadá teoretickú a pragmatickú komplementárnosť v náročnom a veľmi podnetom vzťahu lingvistiky a translatológie v období, keď si obidve disciplíny nanovo kladú otázky o vlastných epistemologických základoch, vývoji a vzťahoch s príbuznými vedami. Digitálne technológie, prístup k veľkým súborom dát a rozvoj kognitívnych vied a neurolingvistiky značne menia tradičnú lingvistiku a ovplyvňujú aj translatológiu, ktorá musí venovať pozornosť nielen práci prekladateľov s komparatívnymi a paralelnými korpusmi, ale i novým prístupom v oblasti sociológie, filozofie, recepcie či v problematike subjektivity prekladateľa a kolektívneho prekladu. Je preto pochopiteľné, že vzťah lingvistiky a translatológie je chvíľami otvorený, chvíľami napätý a inokedy viazne.

Predmet skúmania obidvoch disciplín sa čiastočne prelína, a tak sa ľahko ocitajú vo vzájomnej konkurencii, pričom translatológia sa často pokladá za akýsi „konkrétnejší“ spôsob uchopenia lingvistických problémov. Veď viacerí lingvisti a teoretici prekladu v jednej osobe (Georges Mounin, Katharina Reiss, Jean-René Ladmiral a iní) tvrdia, že lingvistika je pre translatológiu jednou z rozhodujúcich vied, pretože preklad nie je len, ale predovšetkým jazykovou operáciou. Tento „blízky vzťah“ sprevádza translatológiu od 60. a 70. rokov 20. storočia, keď sa teoretické myslenie späť s prekladom začína vymedzovať ako samostatná disciplína pod názvom *translation studies* (James Stratton Holmes, 1972, *The Name and Nature Translation Studies*), hoci združuje rozmanité teoretické, lingvistické, historické i didaktické orientácie. Problematické vymedzenie predmetu translatológie spôsobuje, že jej epistemologické postavenie je oproti lingvistike stále skôr neisté. Translatológia (po francúzsky traductologie – traductologie), či ešte lepšie jej podoba zúžená na preklad, sa buď ocitá v službách lingvistiky, zásobuje ju príkladmi, ktoré lingvistike slúžia ako základ teoretického experimentovania, alebo vychádza z lingvistiky, predovšetkým z porovnávacej lingvistiky, ktorá jazyk originálu a jazyk prekladu nielen opisuje, ale hlavne ponúka transformačnú analýzu prechodov od jedného jazyka k druhému. Lenže lingvistická analýza nemôže obsiahnuť všetky sociokultúrne, štylistické a situačné parametre, ktoré transformáciu ovplyvňujú, a analýza prekladu sa zase nevyhne lingvistickej analýze (okrem literárnoteoretickej a hermeneutickej kritiky prekladu). Ale na rozdiel od lingvistiky, ktorá svoj predmet skúma pomocou interných postupov, ktoré sú systému vlastné, translatológia sa situuje v medzijazykovej perspektíve a skúma, ako fungujú dva jazykové systémy v konkrétnych jazykových prejavoch, no všima si aj prax prekladania, ktorej pravidlá sú z lingvistického hľadiska stále pomerne nepredvídateľné. Jednako však majú teoretické výstupy obidvoch disciplín vlastné didaktické, technické a infromatické aplikácie (odlišné vzdelávacie programy pre lingvistov a prekladateľov, odlišné programy na vyhľadávanie informácií a extrakciu údajov, nástroje pre počítačovo podporovaný preklad). Obidve sa vymedzujú ako samostatné disciplíny a predovšetkým v osemdesiatych rokoch, keď sa do popredia dostáva komunikačný a interkultúrny aspekt prekladu, translatológia vo vzťahu k lingvistike vyhranene odmieta akýkoľvek vzťah subordinácie.

Súčasný rozvoj informačných technológií (korpora, automatické spracovanie jazyka) ich však opäť posúva bližšie k sebe a nanovo otvára otázku ich postavenia v súčasnom interdisciplinárnom kontexte humanitných a spoločenských vied.

Nepopierateľná interakcia lingvistiky a translatológie tak ponúka nové epistemologické, teoretické a metodologické výzvy, na ktoré reaguje desať príspevkov, ktoré zostavovatelia zaradili do posudzovanej publikácie preto, že sa venujú prieniku translatológie s viacerými lingvistickými teóriami (saussurovskou, guillemin-flescherovskou, enonciatívnou, kognitívnu či sémanticko-interpretácnou), tiež preto, že ich autori podopierajú svoje úvahy konkrétnymi príkladmi z veľkých korpusov a vyhýbajú sa subjektívnemu hodnoteniu prekladov (medzi angličtinou, francúzštinou, nemčinou a taliančinou), a nakoniec preto, že sa zaoberajú prekladom umeleckým, publicistickým i odborným.

Úvahy o novom ponímaní vzťahu lingvistika – traduktológia otvára Jean Szlamowitz a situuje ich v teoretickom rámci hermeneutickej lingvistiky. Pýta sa, v čom spočíva epistemologická osobitosť translatológie a či si vôbec samotné spoločenské vedy nekladú prílišné nároky na vedeckosť (kvantifikácia údajov, využívanie informatiky, matematizácia jazykového prejavu, ktoré autor označuje ako „ticky“). Autor pozoruje asymetriu medzi lingvistikou, ktorej predmetom štúdia je jazyk, a translatológiou, ktorá skúma špecifický jazykový úkon, akým je preklad, pričom translatológiu chápe ako jednu z oblastí vied o jazyku. Zaujíma ho predovšetkým prechod medzi textovým a lingvistickým v takých otázkach, ako je norma, typ textu, štylistický útvar, a nie iba referencia. Zaujíma ho „poetický rozmer“ translatológie, to, ako faktor kultúry vstupuje do sémantiky.

Otázkou, ako je to s „vedeckosťou“ humanitných vied, začína svoj príspevok Yvon Keromnes, v ktorom sa snaží prepojiť čisto teoretické úvahy s premýšľaním prekladateľov a s pozorovaním empirických údajov. Opiera sa pritom o preklad Freudovho textu z nemčiny do angličtiny a francúzštiny. Vzťah medzi zvoleným teoretickým prístupom a výberom prekladateľských riešení je veľmi variabilný – kým niektoré lingvistické koncepcie prekladateľa prijímajú alebo odmietajú, praktická konfrontácia s konkrétnym dielom dokáže zmarit akékoľvek apriórne teoretizovanie. V takejto metateoretickej perspektíve autorka poukazuje na rozpad lingvistiky ako vednej disciplíny (generatívna verus kognitívna lingvistika) porovnateľný s roztrieštenosťou translatológie, čo nevyhnutne vedie k otázke, či je vôbec možné vymedziť, čo prináleží skúmať lingvistike a čo translatológii.

Susanne Pauer poukazuje na teoretický stereotyp arbitrárnosti, ktorým prekladatelia zdôvodňujú, že v prekladoch francúzskych komiksov do angličtiny a nemčiny často vynechávajú preklad zvukomalebných slov. Autorka sa usiluje o postihnutie povahy a symboliky zvukomalebných slov pomocou pojmu arbitrárnosti, motivovanosti a ikonickosti a pokúša sa o ich typológiu na základe symbolických významov, ktoré nesú. Prekladateľom odkazuje, že v preklade je možné vyhovieť obsahu i forme zvukomalebných slov.

Ďalší príspevok sa zameriava na schémy nominalizácie v anglických informačných odborných textoch a v ich prekladoch do francúzštiny. Pierre Lejeune v ňom pripomína, že tak ako je dnes už prekonaný výhradne lingvistický prístup k prekladu, rovnako opatrne treba zaobchádzať s extrémnou orientáciou na komunikačný či kognitívny prístup k prekladu. Autor zdôrazňuje užitočnosť paralelných korpusov pri odhaľovaní výrazných tendencií vnútri porovnávaných jazykových systémov. Pracuje s paralelným korpusom z oblasti klimatických zmien a odhadov vývoja ekonomickej konjunktúry, v ktorom sleduje referenčnú spoľahlivosť

prekladu veľmi frekventovaných nominálnych syntagiem a všima si predovšetkým kalky a metonymické posuny spôsobené vzájomným ovplyvňovaním obidvoch jazykov. Analyzuje asymetrie v tvorení anglických a francúzskych nominálnych syntagiem, ktoré pomenávajú zmenu, vývoj, transformáciu a uzatvára, že francúzština vyjadruje proces transformácie v jeho globálnosti, kým angličtina rovnaké procesy predstavuje skôr aspektuálne, teda ako perfektívne alebo imperfektívne.

O pragmatický prístup sa usiluje Kate Beeching, ktorá vo svojej porovnávacej štúdií ukazuje, ako môže lingvistka ruka v ruke s translatológiou lepšie ozrejmiť význam a funkcie anglickej lexikálnej jednotky *sort of* a pomôcť správne ju prekladať do francúzštiny. Práca s paralelným korpusom jej umožňuje ukázať, ako prekladateľova nepresnosť alebo vynechanie tohto diskurzívneho markera vyvolá významovú variáciu. Autorka zároveň zdôrazňuje prínos translatológie k skúmaniu významu polyfunkčných diskurzívnych markerov a jeho diachronického vývoja. V pragmatickej lingvistike a vo využívaní veľkých korpusov vidí možnosť nového prístupu k prekladu, ktorý celkom prirodzene súvisí s pragmatickou lingvistikou, pretože preklad sa nezaobíde bez zohľadnenia kontextových faktorov.

Natalie Kübler hľadá prepojenia medzi korpusovou lingvistikou, pragmatickým prístupom k odbornému prekladu a viacjazyčnou terminológiou. Ukazuje postupy, ktorými sa dá osvojiť si pomocou komparatívnych korpusov odborných prejavov istú doménu v miere dostatočnej pre profesionálny odborný preklad a určiť mieru špecializácie prekladaného textu. Dôraz kladie na perlokutívny účinok pragmaticky orientovaného prekladu a terminologickú analýzu, ktorú používanie korpusov výrazne zefektívnilo. Rovnako sa však pokúša nájsť odpoveď aj na otázku, v čom spočívajú obmedzenia korpusovej lingvistiky v odbornom preklade, a konštatuje, že pomocou postupov korpusovej lingvistiky môže prekladateľ znížiť možnosť chybných prekladateľských riešení, ale nenahradí nimi chýbajúcu interkultúrnu kompetenciu a hlbšie tematické vedomosti, ktoré sú pri istých druhoch odborného prekladu nevyhnutné.

Zdalo by sa, že vzhľadom na množstvo publikovaných porovnávacích štúdií o verbálnych kategóriách vidu a času v angličtine a vo francúzštine je v tejto téme ťažké objaviť niečo nové. Clara Mallier však porovnaním prekladov šiestich románov D. Lehana do francúzštiny dospieva k záveru, že časové prestavby v procese rozprávania, tak ako ich opísal E. Benveniste, využívajú pri preklade anglického préterita rozprávača v prvej osobe čoraz menej francúzsku dvojicu *passé simple* a *passé composé* (jednoduchý minulý čas a zložený minulý čas). V piatich zo šiestich analyzovaných prekladov románov sa hlavným časom rozprávača stal *passé composé*, čím sa v preklade stiera rozdiel medzi príbehom a diskurzom (ja-rozprávač a ja-osoba, ktorá prežila príbeh). Vo francúzštine môže výber jedného alebo druhého času meniť uhol pohľadu rozprávača, ale to, že *passé simple* sa dnes zároveň cítiť ako príznačný pre veľmi kultivované používanie jazyka, spôsobuje, že často nevyhovuje potrebnému rečovému registru. Autorka analýzou dokazuje, že korpusová lingvistika môže byť zaujímavým nástrojom aj pre umelecký preklad.

Aj autor nasledujúceho príspevku Yves Bardière analyzuje literárny preklad a sleduje, ako prekladatelia do angličtiny prekladajú francúzske naračné imperfektum. Korpus pozostáva z troch prekladov toho istého textu J. Verna a autor analýzu vedie v guillemín-flescherovskom duchu skúmania toho, aké hodnoty má imperfektum v sprostredkovaní chronológie udalostí a v napredovaní narácie. Tým vysvetľuje, prečo prekladatelia uprednostňujú pri prekladaní do angličtiny práve jednoduché préteritum, hoci tak môže dochádzať k narušeniu pôvod-



ných textových hodnôt. Prekladateľov upozorňuje, že treba rozlišovať medzi imperfektivnosťou a gramatickou a lexikálnou perfektivnosťou, ale hlavne ich interakciou. Množstvo analyzovaných príkladov a presnosť analýzy presvedčivo ukazujú, aké dôležité je miesto porovnávacej lingvistiky v uvažovaní o preklade.

Predposledný príspevok predstaveného výberu ponúka zaujímavé prepojenie medzi porovnávacou lingvistikou, variačnou lingvistikou a translatológiou. Giovanna Titus-Brianti v ňom skúma, ako vplýva angličtina na súčasné významy a používanie talianskej progresívnej perifrázy *stare + gerundivum*. V taliančine, v ktorej vid nie je vyjadrený autonómne a kategória času a aspektu je v nej vyjadrená synkreticky, ňou prekladatelia často prekladajú anglické *be + -ing*. Štúdia ponúka dve hypotézy: prvou z nich je tlak anglického originálu na preklad, ktorému prekladatelia a následne ostatní používatelia taliančiny podliehajú, druhou sú zmeny v slovesnom vide taliančiny, ktoré sú v skúmanej syntaktickej štruktúre vplyvom prekladov z angličtiny iba umocnené. Obidve hypotézy autorka overuje pomocou analytických postupov korpusovej lingvistiky a pracuje s paralelným i komparatívnym korpusom. Korpusové údaje potvrdzujú druhú hypotézu. Vnútorne systémové zmeny predchádzali zmenám samotnej syntaktickej štruktúry a jej frekvencia rastie iba v odborných prekladoch z angličtiny. Autorka uzatvára, že treba rozlišovať medzi vplyvom a výpožičkou, a upozorňuje na relatívnu nepriepustnosť jazykov v syntaktickej rovine.

Sériu príspevkov uzatvára Maryvonne Boisseau syntézou o vedeckom bádání Jacqueline Guillemín-Flescherovej, ktoré sa o objasnenie problematického vzťahu medzi lingvistikou a translatológiou usiluje pomocou údajov získaných z paralelných a komparatívnych korpusov. Porovnávaním veľkého objemu anglických a francúzskych textov rozmanitého obsahového a žánrového zamerania sa Guillemín-Flescherová snaží dokázať, že každý jazyk uplatňuje vlastné charakteristické stratégie, ktoré označuje ako kolektívne jazykové správanie. Ide teda o normy a špecifiká – kolektívne rekurentné diskurzívne schémy výstavby diskurzu, ktoré je možné odhaliť len porovnaním jazykov pomocou dostatočne veľkých korpusov. Autorka príspevku poukazuje na fakt, že lingvistický porovnávaci prístup v translatológii je stále aktuálny a vzťah medzi lingvistikou a translatológiou je nevyhnutný. Teóriu Guillemín-Flescherovej konfrontuje s teoretickými závermi uznávaného translatológa J.-R. L admirala a uzatvára, že z epistemologického, metodologického a kultúrneho hľadiska sú interakcie a tenzie medzi obidvomi disciplínami stimulom pre ich ďalší rozvoj. Oceňuje subtilnosť a rigoróznosť jej multivariačnej analýzy opierajúcej sa o teóriu predikatívnych a enunciatívnych operácií Antoina Culioliho a vernosť celoživotnému presvedčeniu, že komparatívna lingvistika pomáha zvyšovať schopnosť prekladateľa vymedziť a vyriešiť konkrétne problémy v procese prekladania a racionálne usudzovať o jeho výsledku.

Výberom príspevkov sa zostavovatelia snažia ukázať, že lingvistika a translatológia môžu spolu a každá svojím vlastným spôsobom prispieť k prehĺbenej analýze jazykov a textov a k ďalšiemu využitiu takto získaných poznatkov. Synergia v uvažovaní predstavených desiatich autorov nám presvedčivo ukazuje potrebu teoretickej aj pragmatickej komplementárnosti obidvoch disciplín, ktorú dnes často spochybňujú zástancovia autonómnej translatológie usilujúci o jednotnú translatologickú teóriu.

Mária Paľová  
Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Košice

## MENNÝ REGISTER / INDEX OF NAMES

- Abbott, M. L. 456  
 Abecassis, M. 298, 303  
 Adamovičová, A. 219, 226, 227  
 Aepli, N. 392, 394  
 Agič, Ž. 183, 189, 249, 257  
 Akita, Y. 347, 354  
 Albers, P. 456  
 Alekseenko/Aleksijenko, L. A. 415, 416, 425  
 Alexeeva, S. 258 – 267  
 Algeo, J. 230, 237  
 Ali, A. 392, 394  
 Altmann, G. 408, 414  
 Ameka, F. 320, 322, 324  
 Anis, J. 501, 502  
 Anisimov, A. 249, 256  
 Anthony, L. 440, 456, 503, 506  
 Antoliková, S. 456  
 Apresjan, Ju. D./Apresyan, Yu. 173, 177, 178, 250, 256  
 Artstein, R. 365, 369  
 Astafiyeva, I. 261, 266  
 Atkins, B. T. S. 296, 303, 365, 369  
 Atwell, E. S. 316, 324  
 Auld, W. 78, 86  
 Avramovová, M. 379, 384  
 Baisa, V. 122, 126, 507  
 Baker Collin, F. 249, 257, 365, 366, 369  
 Baker, P. 238, 244, 247  
 Bakran, J. 43, 54  
 Bakuradze, L. 109 – 121  
 Baláková, D. 459 – 474, 482, 487 – 490  
 Baldwin, T. 397, 403  
 Balhar, J. 220, 225, 227  
 Balkova, V. 249, 257  
 Banarescu, L. 365, 369  
 Barandovská-Frank, V. 86, 72  
 Baranov, A. N. 495, 497  
 Barbierik, K. 300, 304  
 Bardière, Y. 510  
 Barnes, K. 495, 498  
 Bartoň, T. 244, 247  
 Batiukova, O. 128  
 Bauer, J. 268, 276  
 Bauer, M. K. 455  
 Bauko, J. 61, 68  
 Beckwith, R. 249, 250, 257  
 Bedini, C. 260, 267, 385, 394  
 Bedřichová, Z. 317, 324  
 Beeching, K. 510  
 Beekes, R. 93, 96  
 Bejček, E. 171, 178, 210, 217, 268 – 277, 365, 366, 370, 386, 394  
 Bekavac, B. 249, 257  
 Bel, N. 128  
 Belica, C. 493, 498  
 Bell, P. 347, 353  
 Bémová, A. 210, 217, 269, 277  
 Benešová, L. 219, 227, 230, 231, 237  
 Benko, V. 211, 217, 373, 384, 506  
 Benková, E. 456  
 Benveniste, E. 510  
 Berger, S. 347, 353  
 Berger, T. 193, 206  
 Bergovec, M. 287, 288, 294, 295  
 Beridze, M. 109 – 121  
 Bertson, G. G. 330, 335  
 Bertomeu Castelló, N. 260, 267, 385, 394  
 Bestajovský, M. 7, 15  
 Biber, D. 455  
 Bick, E. 208, 217  
 Birikh, A. K. 374, 384  
 Bjeloš, M. 287 – 295  
 Blanár, V. 61, 69  
 Blanke, D. 79, 80, 82, 86  
 Blatná, L. 296, 298, 303  
 Blatná, R. 275, 276  
 Bočák, M. 453  
 Bodlák, M. 300, 304  
 Bodnárová, M. 454  
 Bogdanov, S. I. 417, 425  
 Boguslavsky/Boguslawsky, I. 173, 178, 258, 266, 386, 394  
 Bohunická, A. 454  
 Bocharov, V. 258 – 267  
 Boisseau, M. 508 – 511  
 Bojar, O. 268, 270, 277, 276, 338, 344  
 Bokarev, J. A. 72, 86  
 Bolaños, D. 278, 279, 286  
 Bond, F. 171, 178, 397, 403  
 Bonial, C. 365, 369  
 Bormann, W. 80, 86  
 Borts, E. 278, 279, 286  
 Bou-Ghazale, S. E. 326, 335  
 Boulton, A. 504, 506  
 Bozděchová, I. 296, 297, 298, 302, 303  
 Brestovičová, A. 454  
 Breuer, L. M. 191 – 207  
 Breznik, A. 41, 54  
 Brinton, L. J. 455  
 Broda, B. 249, 257  
 Brown, S. W. 365, 366, 370  
 Browne, W. 180, 187, 189  
 Bruce, I. 455  
 Brugnara, F. 347, 353  
 Burger, H. 494, 496, 499  
 Bušta, J. 507  
 Buzássyová, K. 296, 303  
 Cabré Castellví, M. T. 294, 295, 302  
 Cai, S. 365, 369  
 Callison-Burch, Ch. 268, 276  
 Campbell, A. T. 327, 331, 335  
 Campbell, Ch. 456  
 Campbell-Kibler, K. 455  
 Candito, M. 171, 178  
 Cao, D. 355, 357, 363  
 Carbonell, J. 257  
 Cardie, C. 337, 344  
 Carnegie, D./Карнеги, Д. 17, 18, 35  
 Cartmill, J. 455  
 Catach, N. 500, 502  
 Čavar, D. 180, 187, 189  
 Cerňak, M. 351, 354  
 Cettolo, M. 347, 353  
 Cingerová, N. 453  
 Cinková, S. 122 – 135, 270, 276, 365, 366, 369, 370  
 Clark, J. 38, 54  
 Cole, R. A. 278, 279, 286  
 Collins, B. 38, 54  
 Collins, L. 456  
 Collins, P. 455  
 Condon, F. 456  
 Copestake, A. 397, 403  
 Cormier, M. C. 300, 304  
 Cox, Ch. 196, 206  
 Crowdy, S. 220, 227  
 Crystal, D. 37, 38, 40, 54  
 Csepeli, Gy. 66, 69  
 Culioli, A. 511  
 Cvrček, V. 244, 247, 305, 306, 315, 322, 324, 396, 403, 412, 414  
 Čalovková, S. 78, 86  
 Čech, R. 408, 414  
 Čechová, M. 306, 315  
 Čermák, F. 183, 189, 219, 220, 226 – 230, 237, 244, 247, 307, 311, 313, 315, 373, 384, 397, 399, 400, 401, 403, 411, 414, 491 – 499  
 Čermáková, A. 217, 412, 414  
 Čižmár, A. 350, 354  
 Čmejrková, S. 98  
 Dagan, I. 125  
 Dahm, M. R. 455  
 Dalby, D. 196, 206

- Dančišinová, L. 439, 456  
Daneš, F. 268, 276, 296, 302  
Darchuk/Darčuk, N. P. 249, 255, 257, 415, 416, 425  
Darjaa, S. 327, 335, 351, 354  
Das, D. 260, 267, 385, 394  
David, M. 201, 207  
Davies, W. 181, 189  
De Groot, G. R. 355, 356, 357, 358, 363  
Deléglise, P. 347, 353  
Delesse, C. 508 – 511  
Děngeová, Z. 300, 304  
Derksen, R. 90 – 96  
Derwojedova, M. 249, 257  
Dikonov, V. G. 171, 178  
Dinkin, A. J. 455  
Divjak, D. 260, 266  
Dobrovol'skij, D. 495, 496, 497, 498  
Dokulil, M. 396, 403  
Dolan, B. 125  
Dolník, J. 454, 471  
Doruľa, J. 61, 69  
Douglas, S. R. 456  
Droganova, K. 258, 260, 266  
Dubinsky, S. 181, 189  
Ducrot, O. 157, 168  
Duguid, A. 238, 244, 247  
Duprez, D. 502  
Đurčo, P. 460, 472, 482, 489  
Durrant, Ph. 455  
Dušek, O. 365, 371, 392, 395  
Dvonč, L. 298, 303  
Dyachenko, P. V. 170, 177  
Dyer, C. 257  
Dzanová, M. 453  
Dziemianko, A. 300, 304  
Dzotsenidze, K. 110, 121  
Eckberg, D. L. 330, 335  
Egbert, J. 455  
Engelberg, S. 103, 492, 495, 496, 498  
Erjavec, T. 249, 257, 260, 266  
Erk, K. 123  
Erlin, M. 409, 414  
Estève, Y. 347, 353  
Evermann, G. 279 – 281, 286  
Faber, P. 294, 295  
Faragulová, A. 454  
Farkas, T. 63, 64, 69  
Farkaš, G. 331, 335  
Feagin, C. 226, 228  
Federico, M. 347, 353  
Fedorko, M. 453  
Felber, H. 294, 295  
Feldman, A. 260, 266  
Fellbaum, Ch. 249, 250, 257, 365, 369  
Fenning, Ch. D. 199, 200, 207  
Fenogenova, A. 258, 266  
Fercsik, E. 61, 69  
Ferris, P. S. 495, 498  
Fiedler, S. 78, 80, 86, 87  
Filipec, J. 296, 302, 364, 369, 492, 498  
Fillmore, Ch. J. 169, 177, 249, 257, 365, 366, 369, 370  
Fiscus, J. G. 351, 354  
Fishman, J. 73  
Fišer, D. 249, 257  
Flanigan, J. 257  
Fletcher, J. 38, 54  
Flickinger, D. 397, 403  
Fojtů, P. 460, 471, 472  
Forkel, R. 196, 206  
Foster, P. 230, 237  
Fox, J. 456  
Fox, S. 455  
Frank, H. 80, 84, 86, 87  
Franks, S. 180, 189  
Frauendorfer, D. 327, 331, 335  
Frolova, T. I. 170, 177  
Frost, R. 500, 502  
Fučíková, E. 270, 276, 364 – 371  
Fuchsbauer, J. 101 – 104  
Furr, W. 278, 286  
Gachechiladze, P. 110, 121  
Gajdošová, K. 388, 394  
Gales, M. 279 – 281, 286  
Gambashidze, R. 110, 117, 120  
Ganchev, K. 260, 267, 385, 394  
Garabik, R. 386, 393, 394  
Gareyshina, A. 261, 266  
Garside, D. 196, 206  
Gavrilova, T. 260, 262, 266  
Gaylord, N. 123  
Ge, G. 297, 303  
Georgescu, M. 365, 369  
Gianitsová, L. 475, 489  
Gildea, D. 257, 367, 370  
Gillam, L. 196, 206  
Ginter, F. 259, 266, 385, 393, 394  
Gizbert-Studnicki, T. 356, 363  
Glass, J. 347, 354  
Glauninger, M. M. 192, 206  
Glonti, Al. 110, 121  
Gogová, L. 453  
Golab, Z. 180, 189  
Goláňová, H. 219 – 228  
Goldberg, A. 169, 177  
Goldberg, Y. 259, 260, 266, 267, 327, 335, 377, 385, 394  
Gordon, D./ Гордон Д. 21, 36  
Goswami, N. 335  
Götz, D. 209, 217  
Granovsky, D. 258 – 267  
Greenbaum, S. 230, 237, 317, 322, 325  
Grepł, M. 268, 276, 317, 324  
Grice, G. P./ Грайс, Г. П. 21, 27, 28, 36  
Gries, S. T. 241, 247  
Griffitt, K. 365, 369  
Grohman, J. V. 7, 15  
Gross, D. 249, 250, 257  
Grossman, P. 330, 335  
Gruaz, C. 502  
Guillemin-Flescher, J. 511  
Guričanová, D. 454  
Gyönyör, J. 58, 59, 69  
Gyurgyik, L. 58, 69  
Hain, T. 279 – 281, 286  
Hajič, J. 129, 140, 210, 217, 226, 228, 240, 247, 259, 266 – 270, 276, 277, 338, 344, 365, 370, 371, 385, 386, 392, 394, 395  
Hajič, J. ml. 338, 341, 342, 345  
Hajičová, E. 210, 218, 269, 270, 276, 277, 364 – 371, 386, 394  
Halfrunt, G. 403  
Hall, K. 260, 267, 385, 394  
Hammarström, H. 196, 206  
Hanks, P. 122, 505  
Hansen, B. 179 – 190  
Hansen, J. H. 326, 327, 335  
Harris, Z. S. 128, 129  
Hartig, A. J. 455  
Hasbrouck, J. 279, 283, 286  
Haselow, A. 250, 257  
Haspelmath, M. 101, 196, 206  
Hasselgård, H. 270, 277  
Hatami, S. 456  
Haugen, E. 199, 207  
Hausenblas, K. 97, 298, 303  
Hausmann, F. J. 357, 363  
Havelka, J. 269, 277  
Havránek, B. 97, 268, 277, 317, 324  
Hawes, T. P. 438, 457  
Hawken, S. J. 455  
Häusler, F. 72, 87  
Heath, D. 209, 217  
Hejna, P. 296, 302  
Henschel, H. 491, 498  
Herbst, T. 209, 217  
Herman, O. 241, 247, 504, 506  
Hermjakob, U. 365, 369  
Herrgen, J. 195, 206  
Hilpert, M. 241, 247  
Hládek, D. 346 – 354

- Hlaváčková, D. 225, 226, 228, 366, 370  
Hlaváčová, J. 136 – 144, 226, 228, 397, 403  
Hlávka, Z. 122 – 135  
Hnátková, M. 145 – 155, 239, 244, 248, 298, 303, 397, 403  
Hoffmann, P. 338, 341, 345  
Hoffmann, S. 230, 236, 237  
Hoffmannová, J. 97 – 100, 230, 237, 317, 324  
Holmes, J. S. 508  
Holub, M. 122  
Homoláč, J. 97 – 100, 296, 300, 303  
Horák, A. 366, 370, 398, 399, 403  
Horecký, J. 72, 87, 426 – 431  
Horga, D. 39, 42, 43, 44, 54  
Hori, Ch. 347, 353  
Hošnová, E. 306, 315  
Hrbáček, J. 307, 309, 315  
Hronek, J. 231, 237, 373, 384  
Hrstková, K. 210, 217, 365, 370  
Hsu, B.-J. 347, 354  
Hubáček, J. 297, 303  
Huber, D. 43, 44, 54  
Hübler, A. 77, 87  
Hundt, M. 238, 244, 248  
Hunston, S. 505  
Husák, M. 208, 217  
Hwang, J. D. 365, 366, 370  
Hyland, K. 436 – 441, 445, 446, 452, 456  
Chaffey, P. N. 355, 363  
Chauvin, C. 508 – 511  
Chen, L. 279, 286  
Cheng, L. 456  
Chernysheva, I. I. 372, 375, 384  
Chincharauli, A. I. 110, 121  
Chittaranjan, G. T. 327, 331, 335  
Chlebeda, W. 470, 471  
Chloupek, J. 482  
Choi, Y. 337, 344  
Choudhury, T. 327, 331, 335  
Chovancová, K. 156 – 168, 501  
Chromá, M. 356, 363  
Chrousos, G. P. 327, 335  
Chuang, J. 337, 345  
Chvalkovská, E. 97 – 100  
Inshakova, E. S. 170, 177  
Iomdin, L. 169 – 178, 386, 394  
Ivančová, L. 454  
Ivanová, M. 157, 158, 168  
Ivić, M. 180, 189  
Jacenko, I. T. 425  
Jakab, I. 63, 69  
Jakobson, R. 99, 505  
Jakubiček, M. 507  
Jandová, E. 501, 502  
Jarošová, A. 454, 492 – 495, 498  
Jarý, V. 300, 304  
Jazbec, I. 183, 189  
Jedlička, A. 268, 277, 317, 324  
Jefferson, G. 229, 230, 237  
Jelčić Jakšić, S. 39, 54  
Jelínek, T. 145, 244, 247, 397, 403  
Jenkins, J. 78, 87  
Jilková, L. 97 – 100  
Jinová, P. 269, 276, 386, 394  
Jockers, M. L. 408, 409, 414  
Johns, T. 504, 506  
Johnson, Ch. 365, 370  
Jones, S. 455  
Juhár, J. 346, 347, 350, 351, 353, 354  
Junghanns, U. 182, 189  
Jurkiewicz-Rohrbacher, E. 179 – 190  
Kačala, J. 168  
Kaderka, P. 97 – 100  
Kadlec, V. 366, 370  
Kageura, K. 297, 303  
Kálmánová, K. 454, 475, 489  
Kamenec, I. 59, 69  
Kamusella, T. 196, 197, 199, 206  
Kaplan, R. B. 436, 456  
Karkaletsis, V. 337, 345  
Karlík, J. 307, 315  
Karlík, P. 268, 276, 317, 318, 324  
Kasneći, G. 249, 257  
Katsnelson, S. 249, 257  
Katušćák, D. 436, 456  
Katz, L. 502  
Kaufmann, P. 330, 335  
Kawahara, D. 365, 366, 370  
Kawahara, G. T. 347, 353, 354  
Kehrein, R. 195, 206  
Kelić, E. 101 – 104  
Kentaro, I. 337, 345  
Kerromes, Y. 508 – 511  
Kerremans, K. 294, 295  
Kershaw, D. 279 – 281, 286  
Kesselová, J. 454  
Kettnerová, V. 210, 268, 269, 276, 277, 365, 370, 386, 394  
Khariv, B. 249, 257  
Khadakiv'ska, Y. 249, 255, 257  
Khoulyz, I. 436, 457  
Kielar, B. Z. 358, 363  
Kiktová, E. 350, 354  
Kilgarriff, A. 208, 212, 217, 365, 370, 503 – 507  
Kim, A. 191 – 207  
Kim, M. 456  
King, T. H. 180, 189  
Kingsbury, P. 257, 367, 370  
Kipper, S. K. 365, 366, 370  
Kirszner, L. G. 448, 457  
Kiss, J. 62, 63, 69  
Klégr, A. 410, 411, 414  
Kleňhová, E. 322, 325  
Klenner, M. 337, 345  
Klimešová, P. 220, 223, 224, 228  
Klímová, J. 208 – 218  
Klímová, K. 168  
Klingová, A. 453  
Kloferová, S. 221, 228  
Kloss, H. 198, 199, 207  
Kleňhová, E. 322, 325  
Klymenko, N. F. 415, 425  
Knapová, M. 397, 403  
Knight, K. 365, 369  
Kocek, J. 397, 403  
Koctúr, T. 346 – 354  
Kodrič, J. B. 41, 54  
Koehn, P. 268, 276, 365, 369  
Koeva, S. 249, 250, 257  
Kolaković, Z. 179 – 190  
Kolář, J. 208 – 218  
Kolářová, I. 231, 237  
Kolařová, V. 208 – 218, 268 – 277  
Kolb, D. A. 436, 457  
Kolenčíková, E. 296, 302  
Komárek, M. 317, 318, 320, 322, 325  
Komrsková, Z. 219 – 237  
Koplenig, A. 301, 304  
Kopotev, M. 260, 266  
Kopřivová, M. 146, 219 – 228, 230, 237, 397, 403  
Korhonen, A. 366, 370  
Korhonen, J. 495, 498  
Koroleva, A. 261, 266  
Kortlandt, F. 89, 92 – 96  
Koskela, A. 455  
Košecký, S. 71 – 87  
Kotova, N. V. 417, 425  
Kováčová, V. 454, 460, 461, 462, 471 – 490  
Kovář, V. 241, 247, 504, 506, 507  
Koviazina, M. 503 – 507  
Krajňáková, D. 453  
Král, A. 38, 54  
Králik, I. 89 – 96, 101 – 104  
Krčmová, M. 297, 303, 306, 315  
Krebs-Garić, C. S. 102  
Krejčová, E. 122, 126  
Kroonen, G. 91, 92, 96  
Krošláková, E. 472  
Kroupová, L. 275, 277, 317, 325

- Křečková, V. 168  
 Křen, M. 219, 227 – 231, 237 – 248, 298, 303, 397, 403, 412, 414  
 Kubacki, A. D. 357, 363  
 Kübler, N. 510  
 Kučera, K. 492, 495, 498  
 Kučová, L. 269, 273, 277  
 Kul'chyts'kyi, I. 249, 257  
 Kunilovskaya, M. 503 – 507  
 Kuperdyayev, A. 104  
 Kurohashi, S. 337, 345  
 Kustova, G. 249, 255, 257  
 Květoň, P. 145  
 Kyseřová, M. 157, 158, 168, 454  
 L'Homme, M. C. 300, 304  
 Ladefoged, P. 38, 54  
 Admiral, J.-R. 508, 511  
 Laer, C. J. P. van 358, 363  
 Lake, J. B. 455  
 Lakoff, G./Лакофф Дж. 21  
 Lamprecht, A. 226, 228  
 Lanfranchi, A. 365, 366, 370  
 Langenbakh/Lanhenbakh, M. 249 – 257  
 Lanstýák, I. 61, 62, 63, 69  
 Lauwers, P. 169, 177  
 Lazar, J. 500 – 502  
 Lazursky A. V. 170, 173, 177, 178  
 Ledinek, N. 301, 304  
 Lee, A. 351, 354  
 Lee, H. 30, 31, 35  
 Lee, J. 260, 267, 385, 394  
 Lee, K. 456  
 Leech, G./Лич, Дж. 19, 21, 36, 230, 238, 244, 248, 317, 322, 325  
 Leeuwis, E. 347, 353  
 Lejeune, P. 509  
 Lejsková, A. 71, 84  
 Lemnitzer, L. 492, 495, 496, 498  
 León-Araúz, P. 297, 303  
 Leopold, L. 456  
 Leseva, S. 249, 250, 257  
 Levická, J. 107, 108  
 Levin, B. 366, 370  
 Levon, E. 455  
 Lew, R. 301, 304  
 Li, S. 78, 87  
 Lipinski, S. 494, 498  
 Liška, T. 300, 304  
 Lišková, M. 296, 297, 298, 300, 303, 304  
 Liu, X. 279 – 281, 286  
 Livngood, M. 455  
 Ljubešić, N. 182, 183, 189, 392, 394  
 Lojka, M. 346, 350, 351, 353, 354  
 Lončar, M. 293, 295  
 Long, M. H. 455  
 Lönnroth, K. J. 82  
 Lopatková, M. 210, 217, 268, 269, 273, 277, 365, 366, 370  
 Lortkipanidze, L. 120  
 Lowe, J. B. 249, 257, 365, 366, 369  
 Lu, H. 327, 331, 335  
 Luig, J. 327, 335  
 Luis, A. R. 179, 190  
 Lukácsi, Z. 230, 231, 237  
 Lukeš, D. 219 – 228, 230, 237  
 Luotolahti, J. 393, 394  
 Lupien, S. 327, 335  
 Lyashevskaya, O. 249, 255, 257 – 267  
 MacDonald, R. 385, 394  
 Mackintosh, K. 296, 298, 302  
 Mackus, N. 494, 498  
 MacPherson, S. 456  
 Magalová, G. 454  
 Magnini, B. 125  
 Mahnič, A. 42, 54  
 Machač, J. 231, 237, 296, 298, 300, 303  
 Machač, V. 296, 302  
 Machek, V. 89, 92, 96  
 Machová, S. 304  
 Mair, C. 238, 244, 248  
 Majtán, M. 61, 62, 69  
 Mallier, C. 510  
 Malmasi, S. 392, 394  
 Man, O. 298, 303  
 Mandell, S. R. 448, 457  
 Manning, C. D. 259, 266, 337, 345, 385, 394  
 Marakasova, A. A. 170, 177, 178  
 Marateo, R. C. 495, 498  
 Marcinkiewicz, M. A. 270, 277, 364, 370  
 Marcus, M. 270, 277, 364, 370  
 Mareček, D. 268, 277, 392, 395  
 Mareš, P. 97 – 100  
 Marchenko, O. 249, 256  
 Marković, S. 180, 188, 189  
 Marneffe, M.-C. de 259, 266, 385, 394  
 Martín, A. S. 294, 295  
 Martincová, O. 297, 303  
 Martínez Alonso, H. 128  
 Martirosov, A. 111, 121  
 Masár, I. 296, 303  
 Masevich, A. Ts. 384  
 Mast, M. S. 327, 331, 335  
 Máté, J. 57, 69  
 Mat'ková, S. 456  
 Mattila, H. E. S. 356, 363  
 Mattusch, M. H.-J. 73, 87  
 Maučec, M. S. 347, 353  
 Maziarz, M. 249, 257  
 McAdam, K. 208, 217  
 McCarthy, D. 123  
 McDonald, R. 259, 260, 266, 267, 385, 394  
 McDonough, K. 456  
 McEney, T. 505  
 McEwen, B. 327, 335  
 McGrath, L. 455  
 McInnes, F. 347, 353  
 McNaughton, S. 456  
 Mees, I. 38, 54  
 Meignier, S. 347, 353  
 Meřčuk, I. A. 170, 173, 177, 373, 384  
 Meřnyčuk, O. S. 102  
 Merlin, T. 347, 353  
 Meskhisvili, M. 110, 121  
 Meyer, I. 296, 297, 298, 302  
 Meyer, P. 103  
 Mieder, W. 491, 495, 498  
 Mihalcea, R. 171, 178  
 Mihaljević, M. 287, 288, 295  
 Michalec, V. 298, 303  
 Micháľková, V. 226, 228  
 Michel, J.-B. 373, 384  
 Michelfeit, J. 507  
 Miko, F. 482  
 Mikoľov, T. 125, 129  
 Mikulová, M. 213, 217, 268 – 277, 365, 370, 386, 394  
 Mikušiak, M. 454  
 Milička, J. 325  
 Millar, N. 238, 244, 247, 248  
 Miller, G. A. 249, 250, 257  
 Miller, K. J. 249, 250, 257  
 Minářová, E. 306, 315  
 Mirovský, J. 269, 270, 276, 277, 386, 394  
 Misadová/Misad, K. 57 – 70  
 Mistřík, J. 98, 482, 490  
 Mišeska-Tomić, O. 180, 189  
 Miťushin/Mityushin, L. G. 170, 173, 177, 178  
 Mlacek, J. 99, 460, 470 – 475, 482, 488, 489, 490  
 Moilanen, K. 345  
 Mokienko/Mokijenko/  
 Mokiienko, V. M. 374, 375, 384, 460, 461, 470, 471, 488, 489, 494, 495, 498  
 Molnár Satinská, L. 61, 69  
 Moore, G. 279 – 281, 286

Moretti, F. 409, 414  
 Moser, M. 327, 335  
 Mostow, J. 278, 279, 286  
 Moszkowicz, J. 128  
 Mounin, G. 508  
 Mrázková, K. 97 – 100, 296, 300, 303  
 Mukařovský, J. 491, 498  
 Müllerová, O. 231, 237  
 Müller-Spitzer, C. 301, 304  
 Müllner, J. 331, 335  
 Murdoch, I. 33, 35  
 Murphy, M. L. 455  
 Mustafina, N. 260, 262, 266  
 Mžourková, H. 296 – 304  
 Nadaraia, D. 109 – 121  
 Nagy, M. 278 – 286  
 Nahod, B. 287 – 295  
 Nahod, P. V. 287 – 295  
 Nahodil, O. 7, 15  
 Nakagawa, T. 337, 345  
 Nakov, P. 392, 394  
 Nanjo, H. 347, 353  
 Naptali, W. 347, 353  
 Nathan, Ph. 455  
 Navrátil, L. 475, 489  
 Nečas, P. 296, 302  
 Nedoluzhko, A. 269, 270, 276, 277, 386, 394  
 Nekula, M. 307, 315, 317, 318, 324, 325  
 Nemeroff, C. B. 327, 335  
 Nève de Mévergnies, T. 501, 502  
 Neveu, F. 157, 168  
 Newerkla, S. M. 101 – 104  
 Newport, D. J. 327, 335  
 Ng, A. Y. 337, 345  
 Niesler, T. 347, 353  
 Nikonenko, A. 249, 256  
 Nivre, J. 259, 260, 266, 267, 385, 394  
 Nizharadze, S. 110, 121  
 Norman, B./Норман, Б. 5 – 16  
 Nová, J. 296 – 304  
 Nová, M. 365, 366, 370  
 Novotná, R. 397, 403  
 Nový, J. 300, 304  
 Oborník, P. 453  
 Odell, J. 279 – 281, 286  
 Ollason, D. 279 – 281, 286  
 Ološtiak, M. 61, 69, 475, 490  
 Ondáš, S. 351, 354  
 Onslow, M. 39, 54  
 Orgoňová, O. 454  
 Őrkény, A. 66, 69  
 Osenova, P. 171, 178  
 Osolsobě, K. 226, 228, 396, 403  
 Ostroški Anić, A. 293, 295  
 Padó, S. 128  
 Padó, U. 128  
 Paduchewa, Ye. 249, 255, 257  
 Pajas, P. 210, 212, 217, 218, 269, 270, 273, 276, 277, 365, 370  
 Pala, K. 365, 370, 398, 399, 403  
 Palková, L. 454  
 Palmer, M. 257, 365, 366, 367, 369, 370  
 Pařová, M. 508 – 511  
 Panckhurst, R. 501  
 Panevová, J. 210, 217, 218, 268 – 277, 365, 366, 370, 386, 394  
 Panocová, R. 297, 303  
 Patel, R. 278, 286  
 Pauer, S. 509  
 Pauliny, E. 38, 54, 157, 168  
 Pavlík, R. 454  
 Pavlovič, J. 454  
 Pellom, B. 326, 335  
 Pereygin, A. 337, 345  
 Perkuhn, R. 493, 498  
 Pernicová, H. 296 – 298, 302, 303  
 Perovská, V. 157, 158, 168  
 Pešička, J. 219, 226, 227  
 Peterson, D. 365, 366, 370  
 Petkevič, V. 145 – 155, 244, 247, 397, 400, 403  
 Petráčková, V. 492, 498  
 Petrakis, S. 337, 345  
 Petrochenkov, V. 386, 394  
 Petrolito, T. 171, 178  
 Petrov, S. 259, 260, 266, 267, 385, 394  
 Petruck, M. R. L. 365, 370  
 Philips, A. 201, 207  
 Phillipson, R. 80, 84, 87  
 Piaget, J. 504  
 Piasecki, M. 249, 257  
 Pierozak, I. 501  
 Pirc, T. 42, 43, 54  
 Piron, C. 79, 87  
 Pleva, M. 351, 354  
 Plungian, V. A. 258, 259, 266  
 Podlesskaya, Yu. O. 170, 177  
 Poesio, M. 365, 369  
 Pognan, P. 168  
 Poláková, E. 74  
 Poláková, L. 269, 276, 277, 322, 325, 386, 394  
 Popel, M. 268, 277, 392, 394, 395  
 Popelka, J. 270, 276, 365, 370  
 Popescu, I. 408, 414  
 Popescu, O. 365, 366, 370  
 Poritski, V. V. 171, 178  
 Porkhun, E. 249, 256  
 Potts, C. 337, 345  
 Poukarová, P. 219 – 228, 230, 237, 305 – 315  
 Považaj, M. 62  
 Povey, D. 279 – 281, 286  
 Povolný, M. 398, 399, 403  
 Privoznov, D. 261, 266  
 Progovac, Lj. 180, 190  
 Procházka, P. 298, 303, 397, 403  
 Pronk-Tiethoff, S. 102  
 Protopopova, E. V. 258, 266, Pukanec, M. 89 – 96  
 Pulman, S. 345  
 Pustejovsky, J. 128  
 Pyysalo, S. 259, 266, 385, 394  
 Qairk, R. 230, 237, 317, 322, 325  
 Quirnbach-Brundage, Y. 260, 267, 385, 394  
 Raátz, J. 63, 64, 70  
 Rabbi, M. 327, 331, 335  
 Ráčková, L. 156 – 168  
 Raffielli, I. 249, 257  
 Rajčáni, J. 326 – 335  
 Rajnochová, N./Райнохова, Н. 5 – 16, 373, 380, 384  
 Rakhilina, E. V. 169, 177, 249, 255, 257  
 Ramasamy, L. 392, 395  
 Rambousek, A. 122, 398, 399, 403  
 Rampton, B. 455  
 Ranta, L. 456  
 Razimová, M. 269, 273, 277  
 Reimerink, A. 297, 303  
 Reiss, K. 508  
 Rejzek, J. 93, 94, 95, 96  
 Renals, S. 347, 353  
 Rentoumi, V. 337, 345  
 Reuther, T. 11, 13, 15  
 Rezac, M. 182, 190  
 Rhodes, R. 169, 177  
 Ridzik, A. 326, 328, 335  
 Ritomský, M. 327, 335, 351, 354  
 Roach, P. 40, 44, 54  
 Robek, A. 7, 15  
 Rodero, E. 43, 44, 46, 54  
 Roe, I. F. 209, 217  
 Roelcke, T. 358, 363  
 Roger, P. 455  
 Romanyuk, A. 249, 257  
 Rončáková, T. 453  
 Rosa, R. 268, 277  
 Rosen, A. 183, 189, 365, 370  
 Rosén, V. 171, 178  
 Rosenberg, S. 502  
 Rosseau, A. 347, 353  
 Rossiter, M. J. 456

- Roszkowski, S. 356, 363  
Roth, D. 125  
Roth, S. F. 278, 279, 286  
Rühlemann, C. 230, 236, 237  
Ruisel, I. 331, 335  
Rumshisky, A. 128  
Rundell, M. 208, 217, 296, 303  
Runjajić, S. 287, 295  
Runštuková, N. 373, 380, 384  
Rusinová, Z. 307, 315, 317, 318, 324  
Rusko, M. 326, 327, 328, 335, 351, 354  
Rusnák, J. 454  
Ružička, J. 157, 168  
Ryant, N. 366, 370  
Rychlý, P. 208, 217, 241, 248, 503, 506, 507  
Řehořková, A. 316 – 325  
Sabatini, J. 279, 286  
Sabo, R. 326 – 335, 351, 354  
Sabol, J. 38, 41, 54, 454  
Sacks, H. 229, 230, 237  
Sag, I. A. 397, 403  
Sager, J. C. 298, 304  
Salmons, J. 455  
Samraj, B. 455  
Sandford Pedersen, B. 128  
Sangati, F. 171, 178  
Sannikov, A. V. 170, 177  
Sannikov, V. Z. 173, 178  
Santorini, B. 270, 277, 364, 370  
Sarikaya, R. 326, 335  
Savary, A. 171, 178  
Savický, P. 142  
Sawkins, T. 456  
Searle, J./Сёрль, Дж. 24, 36  
Selegey, D. 258, 266  
Selivanov, D. 125, 129  
Semecký, J. 270, 276, 365, 370  
Serafini, E. J. 455  
Sgall, P. 210, 218, 269, 270, 273, 276, 277, 365, 366, 370  
Shakurova, E. 260, 262, 266  
Sharma, D. 455  
Sharoff, S. 258, 260, 266  
Shavrina, T. 258 – 267  
Shaw, C. 327, 335  
Shaw, P. 436, 457  
Shikano, K. 351, 354  
Shin, J. H. 456  
Shitaoka, K. 347, 353  
Schaeffer, J.-M. 157, 168  
Schegloff, E. 229, 230, 237  
Schemann, H. 494, 495, 498  
Schenkel, R. 249, 257  
Scherrer, Y. 392, 394  
Schindler, F. 491, 499  
Schmidt, J. E. 195, 206  
Schmiedtová, V. 397, 403  
Schneider, N. 365, 369  
Schrywer, G.-H. de 301, 304  
Sidorova, E. 261, 266  
Sichinava, D. V. 258, 259, 266  
Silveira, N. 259, 266, 385, 394  
Simon, Sz. 63, 70  
Simons, G. 199, 200, 207  
Sinkovič, N. 42, 54  
Sizov, V. G. 170, 177, 386, 394  
Skladaná, J. 460, 470, 471, 472, 484, 490  
Skomalová, H. 298, 303, 370, 397, 403  
Skutnabb-Kangas, T. 74, 87  
Skwarska, K. 365, 366, 370  
Slančová, D. 97 – 100, 436, 454, 457  
Sloetjes, H. 221, 228  
Smedt, K. de 171, 178  
Smejkalová, L. 122  
Smith, N. A. 238, 244, 248, 257  
Smørdal, Losnegaard, G. 171, 178  
Smrž, P. 365, 370, 503, 506  
Socher, R. 337, 345  
Sochová, Z. 221, 228  
Sokolova, E. 261, 266  
Sokolová, J. 454  
Sokolová, M. 157, 158, 168  
Solntsev, V. M. 417, 425  
Sonnenhauser, B. 103  
Sontacchi, A. 327, 335  
Sorokin, A. 258 – 267  
Sparck, J. K. 364, 370  
Spencer, A. 179, 190  
Squires, L. 455  
Staroňová, K. 436, 446, 447, 457  
Staš, J. 346 – 354  
Stepanova, M. E. 258, 266  
Stěpanova/Stepanova, L. I. 374, 384, 470, 471, 472  
Sternin, I. 250, 257  
Stevenson, A. 208, 218  
Stiebels, B. 182, 190  
Stich, A. 104  
Stjepanović, S. 180, 188, 189, 190  
Stolcke, A. 354  
Straka, M. 129392, 393, 394  
Straková, J. 129, 392, 394  
Straňák, P. 269, 277  
Střelec, K. 500 – 502  
Suchanek, F. M. 249, 257  
Suchomel, V. 507  
Sukhonorov, A. 249, 257  
Surikov, A. V. 258, 266  
Svartvik, J. 317, 325  
Svirsky, E. 278, 279, 286  
Svobodová, D. 501, 502  
Swadesh, M. 102  
Swales, J. M. 436, 455, 457  
Swietojanski, P. 347, 353  
Szabómihály, G. 59, 61, 70  
Székeli, M. 66, 69  
Szemińska, W. 355 – 363  
Szerdahelyi, I. 72, 87  
Szlamowitz, J. 509  
Szpakowicz, S. 249, 257  
Šarčević, S. 355, 357, 358, 363  
Šemelík, M. 491 – 499  
Ševčíková, M. 269, 276, 277, 386, 394  
Ševčíková-Razimová, M. 269, 277  
Šichová, K. 491 – 499  
Šimková, M. 107, 108, 386, 388, 393, 394  
Šindelářová, J. 472, 482, 490  
Šindlerová, J. 270, 276, 336 – 345, 365, 366, 370, 371  
Šír, A. 296, 302  
Škarić, I. 41, 42, 43, 54, 55  
Škarpová, M. 230, 237  
Šmilauer, V. 268, 270, 277  
Šottnerová, D. 7, 15  
Štěpán, M. 228  
Štěpánek, J. 212, 218, 269, 270, 273, 276, 277, 365, 370, 386, 392, 394, 395  
Šticha, F. 268, 277, 307, 315, 317, 325  
Šulc, M. 397, 403, 404, 414  
Tadić, M. 249, 257  
Tadmor, U. 101  
Takács, J. 64, 70  
Tamchyna, A. 268, 277  
Tanaka, N. 21, 23, 30, 32, 36  
Taranukha, V. 249, 256  
Tarp, S. 362, 363, 495, 499  
Tatlock, L. 409, 414  
Tatossian, A. 501  
Tau Yih, W. 125, 129  
Täckström, O. 260, 267, 385, 394  
Temmerman, R. 294, 295  
Tessière, L. 157, 168, 250, 257  
Těšitelová, M. 404, 414  
Thomas Bigger Jr, J. 330, 335  
Thomas, J. 503 – 507  
Thomas, S. 438, 457  
Thompson, G. 437, 438, 457  
Thomson, S. 257  
Tiedemann, J. 392, 394  
Tichý, M. 365, 366, 370

- Tichý, P. 427, 430, 431  
 Tindal, G. A. 279, 286  
 Titus-Brianti, G. 511  
 Tivadar, H. 37 – 56  
 Todorova, M. 249, 250, 257  
 Todorović, N. 180, 187, 189, 190  
 Tognini-Bonelli, E. 357, 363  
 Toldova, S. 261, 266  
 Toman, J. 270, 276, 365, 370  
 Tonkyn, A. 230, 237  
 Toporišič, J. 38, 39, 40, 41, 42, 55  
 Toulouz, E. 79, 87  
 Trávníček, F. 397, 403  
 Trnka, M. 327, 335  
 Trnka, M. 351, 354  
 Tsarfaty, R. 259, 266, 385, 394  
 Tsinman, L. L. 170, 173, 177, 178, 386, 394  
 Tsotsanidze, G. 110, 121  
 Tsuji, K. 297, 303  
 Tugwell, D. 208, 212, 217, 503, 506  
 Tupikina, L. 261, 266  
 Tureček, D. 413, 414  
 Urbanc, M. 50, 55  
 Urešová, Z. 210, 217, 218, 269, 270, 273, 277, 364 – 371  
 Vadkerty K. 59, 70  
 Vachková, M. 499  
 Valentová, I. 61, 70  
 Válková, L. 219, 228  
 Valchev, V. 279 – 281, 286  
 Van Raemdonck, D. 501, 502  
 Van Valin, R. D. 255, 257  
 Várnai, J. 64, 70  
 Vašák, P. 413, 414  
 Vašků 496, 497, 499  
 Vavrek, J. 350, 354  
 Vavřín, M. 365, 370, 373, 380, 384  
 Verdonik, D. 347, 353  
 Vernerová, A. 122, 125, 126, 208 – 218, 365, 370  
 Veselá, D. 156 – 168  
 Veselá, K. 269, 273, 277  
 Veselovská, K. 338, 341, 342, 345  
 Virius, M. 300, 304  
 Viszlaj, P. 346 – 354  
 Vondráček, M. 322, 323, 325  
 Vörös, F. 58, 59, 61, 60, 62, 63, 70  
 Vörös, O. 58, 61, 70  
 Vouros, G. A. 337, 345  
 Všíanský, J. 365, 370  
 Vuletić, B. 38, 43, 55  
 Waclawičová, M. 219, 227, 228, 230, 231, 237  
 Waldenfels, R. v. 103  
 Walková, M. 435 – 457  
 Wallis, S. 186, 190  
 Walter, H. 460, 470, 471, 472, 488, 489  
 Wang, J. L. S. 297, 303  
 Ward, W. 278, 279, 286  
 Watanabe, M. 347, 354  
 Watanabe, S. 428, 431  
 Waugh, E. 31, 32, 35  
 Wette, R. 455  
 Wettere, N. van 169, 177  
 White, J. 456  
 Wiebe, J. 338, 341, 345  
 Wigglesworth, G. 230, 237  
 Wilde, O. 29, 33, 34, 35  
 Wilder, C., 187, 189  
 Wilkerson, M. E. 455  
 Willet, D. 347, 353  
 Williams, J. 456  
 Wilson, T. 338, 341, 345  
 Winter, W. 89 – 96  
 Wittenburg, P. 221, 228  
 Wölfel, M. 347, 353  
 Wolfer, S. 301, 304  
 Woodland, P. 279 – 281, 286  
 Wu, J. Y. 337, 345, 353  
 Wurm, A. 374, 375, 379, 384  
 Wüster, E. 294, 295  
 Yablonsky, S. 249, 257  
 Yallop, C. 38, 54  
 Yamamoto, H. 347, 353  
 Yanakiev, M. O. 417, 425  
 Yates, L. 455  
 Yiyun, Y. 437, 438, 457  
 Young, S. 279 – 281, 286  
 Zacharski, R. 457  
 Zakharov, V. 372 – 384  
 Zalabai, Zs. 61, 70  
 Zalizniak, A. A. 259, 266  
 Zampieri, M. 392, 394  
 Zaorálek, J. 491  
 Zawislawska, M. 249, 257  
 Zázrivcová, M. 156 – 168  
 Zechner, K. 279, 286  
 Zeman, D. 259, 260, 266, 385 – 395  
 Zeman, J. 230, 237  
 Zhang, H. 260, 267, 385, 394  
 Zihua, S. 130  
 Zikánová, Š. 269, 276, 386, 394  
 Zimmermann, J. 38, 41, 54  
 Změlík, R. 404 – 414  
 Zuban, O. 249, 255, 257, 415 – 425  
 Zumřík, M. 426 – 431  
 Zweig, G. 125, 129  
 Žabokrtský, Z. 210, 217, 269, 270, 276, 277, 338, 344, 365, 366, 370, 392, 394, 395  
 Žagar Karer, M. 298, 304  
 Žavbi, N. 43, 55  
 Žgank, A. 347, 353  
 Žigo, P. 454  
 Žilka, T. 468, 472  
 Žižková, H. 396 – 403  
 Адлер, А. 20  
 Арутюнова, Н. Д. 18, 27, 35  
 Афанасьев, А. Н. 7  
 Бабелюк, О. 20  
 Бердяев, Н. 20  
 Блейлер, Э. 20, 35  
 Вандеовекен, Д. 24, 35  
 Водолазкая, С. 20  
 Барт, Р. 20  
 Бодриар, Ж. 20  
 Богатырев, П. Г. 7  
 Гнатюк, Л./Hnatiuk, L. 17 – 36  
 Гончаров, И. А. 9  
 Даль, В. И. 6, 13  
 Демьянов, Ю. 20  
 Денисова, Т. 20  
 Деррида, Ж. 20  
 Дземидок, б. 25, 35  
 Еббот, Л. 17, 18  
 Загнитко, А. 22, 35  
 Зеленин, А. В. 6, 7, 14  
 Ильин, И. 20, 35  
 Казанская, г. 27, 35  
 Казарин, Ю. В. 13  
 Короленко, Ц. 20  
 Космеда, Т. А. 27, 35  
 Котова, Н. 20  
 Лиотар, Ж. Ф. 20  
 Максимов, С. В. 7  
 Маслоу, А. 20  
 Ницше, Ф. 20  
 Павлова, Е. Г. 8, 13, 15  
 Падучева, Е. 18, 35  
 Панченко, Н. 20  
 Походня, С. И. 20, 26, 35  
 Садова, Т. С. 8, 15  
 Симашко, Т. В. 14, 15  
 Сологуб, Ф. К. 10  
 Стрижев, А. Н. 8, 15  
 Струк, Т. 24, 36  
 Тимофеев, Л. 25, 26, 36  
 Харченко, В. К. 9, 15  
 Хрестолобова, Г. 20  
 Шахнович, М. И. 14, 15



**OBSAH ROČNÍKA 68, 2017**  
CONTENT OF THE VOLUME • СОДЕРЖАНИЕ ТОМА

**Štúdie**  
Studies • Статьи

- 459 Dana BALÁKOVÁ: Biblická frazeológia v intra-/interjazykovom slovenskom a českom kontexte I
- 109 Marina BERIDZE – David NADARAIA – Lia BAKURADZE: Georgian Dialect Corpus: Linguistic and Encyclopedic Information in Online Dictionaries
- 122 Silvie CINKOVÁ – Zdeněk HLÁVKA: Modeling Semantic Distance in the Pattern Dictionary of English Verbs
- 17 Любомира ГНАТЮК: Функционально-коммуникативная типология амбивалентности как прагматической стратегии иронии (на фактическом материале английского языка)
- 136 Jaroslava HLAVÁČOVÁ: Golden Rule of Morphology and Variants of Wordforms
- 145 Milena HNÁTKOVÁ – Vladimír PETKEVIČ: Morphological Disambiguation of Multiword Expressions and Its Impact on the Disambiguation of Their Environment in a Sentence
- 156 Katarína CHOVANCOVÁ – Lucia RÁČKOVÁ – Dagmar VESELÁ – Monika ZÁZRIVCOVÁ: Valency Potential of Slovak and French Verbs in Contrast
- 169 Leonid IOMDIN: Microsyntactic Annotation of Corpora and Its Use in Computational Linguistics Tasks
- 179 Edyta JURKIEWICZ-ROHRBACHER – Björn HANSEN – Zrinka KOLAKOVIĆ: Clitic Climbing, Finiteness and the Raising-Control Distinction. A Corpus-Based Study
- 191 Agnes KIM – Ludwig M. BREUER: On the Development of an Interdisciplinary Annotation and Classification System for Language Varieties – Challenges and Solutions
- 473 Viera KOVÁČOVÁ: Biblická frazeológia v intra-/interjazykovom slovenskom a českom kontexte II
- 208 Veronika KOLÁŘOVÁ – Anna VERNEROVÁ – Jana KLÍMOVÁ – Jan KOLÁŘ: Possible but not Probable: A Quantitative Analysis of Valency Behaviour of Czech Nouns in the Prague Dependency Treebank
- 219 Zuzana KOMRSKOVÁ – Marie KOPŘIVOVÁ – David LUKEŠ – Petra POUKAROVÁ – Hana GOLÁŇOVÁ: New Spoken Corpora of Czech: ORTOFON and DIALEKT
- 229 Zuzana KOMRSKOVÁ: What Does *že jo* (and *že ne*) Mean in Spoken Dialogue
- 238 Michal KŘEN: Grammatical Change Trends in Contemporary Czech Newspapers
- 249 Margaryta LANGENBAKH: Corpus-Based Semantic Models of the Noun Phrases Containing Words with 'Person' Marker
- 57 Katarína MISADOVÁ: Charakteristiky používania vlastných mien u žien maďarskej národnosti na Slovensku
- 258 Olga LYASHEVSKAYA – Victor BOCHAROV – Alexey SOROKIN – Tatiana SHAVRINA – Dmitry GRANOVSKY – Svetlana ALEXEEVA: Text Collections for Evaluation of Russian Morphological Taggers
- 268 Marie MIKUŠOVÁ – Eduard BEJČEK – Veronika KOLÁŘOVÁ – Jarmila PANEVOVÁ: Subcategorization of Adverbial Meanings Based on Corpus Data
- 278 Marek NAGY: Measuring and Improving Children's Reading Aloud Attributes by Computers
- 287 Bruno NAHOD – Perina Vukša NAHOD – Mirjana BJELOŠ: Three Aspects of Processing Ophthalmological Terminology in a "Small Language": A Case of Croatian Term Bank Struna
- 5 Борис НОРМАН – Наталья РАЙНОХОВА: Приметы и их вербализация в традициях двух славянских народов: культурологический и прагмалингвистический аспекты
- 296 Jana NOVÁ – Hana MŽOURKOVÁ: Terminology and Labelling Words by Subject in Monolingual Dictionaries – What Do Domain Labels Say to Dictionary Users?

- 305 Petra POUKAROVÁ: Correlative Conjunctions in Spoken Texts  
 316 Anna ŘEHOŘKOVÁ: Issues of POS Tagging of the (Diachronic) Corpus of Czech: Preparing a Morphological Dictionary  
 326 Róbert SABO – Jakub RAJČÁNI: Designing the Database of Speech Under Stress  
 336 Jana ŠINDLEROVÁ: Annotation of the Evaluative Language in a Dependency Treebank  
 346 Ján STAŠ – Daniel HLÁDEK – Peter VISZLAY – Tomáš KOCTÚR: TEDxSK and JumpSK: A New Slovak Speech Recognition Dedicated Corpus  
 355 Weronika SZEMIŃSKA: Helping the Translator Choose: The Concept of a Dictionary of Equivalents  
 107 Mária ŠIMKOVÁ: Slovo na úvod  
 108 Mária ŠIMKOVÁ: Foreword  
 37 Hotimir TIVADAR: Speech rate in phonetic-phonological analysis of public speech (using the example of political and media speech)  
 364 Zdeňka UREŠOVÁ – Eva FUČÍKOVÁ – Eva HAJIČOVÁ: CzEngClass – Towards a Lexicon of Verb Synonyms with Valency Linked to Semantic Roles  
 435 Milada WALKOVÁ: Citačné zvyklosti v slovenských a anglických jazykovedných štúdiách  
 372 Victor ZAKHAROV: Slavic Phraseology: A View Through Corpora  
 385 Daniel ZEMAN: Slovak Dependency Treebank in Universal Dependencies  
 396 Hana ŽÍZKOVÁ: Compound Adverbs as an Issue in Machine Analysis of Czech Language  
 404 Richard ZMĚLÍK: The Use of Authorial Corpora Beyond Linguistics  
 415 Oksana ZUBAN: Automatic Morphemic Analysis in the Corpus of the Ukrainian Language: Results and Prospects  
 426 Miroslav ZUMŘÍK: Ján Horecký's Approach to Language and Thinking

### Diskusie

Discussions • Дискусии

- 71 Stanislav KOŠECKÝ: K obrazu medzinárodnej jazykovej komunikácie v EÚ  
 89 Martin PUKANEC: Stručný etymologický slovník slovenčiny a Winterovo pravidlo

### Recenzie a správy

Book Reviews • Рецензии

- 503 Sketch Engine: A Toolbox For Linguistic Discovery. THOMAS, James: Discovering English with Sketch Engine: A Corpus-Based Approach to Language Exploration. 2nd. THOMAS, James: Discovering English with Sketch Engine: Workbook and Glossary. (Maria KUNILOVSKAYA – Marina KOVIAZINA)  
 101 Kelih, Emmerich – Fuchsbauer, Jürgen – Newerkla, Stefan Michael (eds.): Lehnwörter im Slawischen. Empirische und crosslinguistische Perspektiven (Ľubor KRÁLIK)  
 508 Desaf' autorov hľadá riešenie problematického vzťahu lingvistiky a translatológie. BOISSEAU, Maryvonne – CHAUVIN, Catherine – DELESSE, Catherine – KEROMNES, Yvon (eds.): Linguistique et Traductologie : Les Enjeux D'Une Relation Complexe. (Mária PAĽOVÁ)  
 97 Hoffmannová, Jana – Homoláč, Jiří – Chvalkovská, Eliška – Jílková, Lucie – Kaderka, Petr – Mareš, Petr – Mrázková, Kamila: Stylistika psané a mluvené češtiny (Daniela SLANČOVÁ)  
 500 LAZAR, Jan: Á propos des pratiques scripturales dans l'espace virtuel: entre Facebook et Twitter (Karel STŘELEČEK)  
 491 ČERMÁK, František et al. (2009, 2016): Slovník české frazeologie a idiomaticity. Sv. 1 (Kateřina ŠICHOVÁ, Martin ŠEMELÍK)

## POKYNY PRE AUTOROV

Redakcia JAZYKOVEDNÉHO ČASOPISU uverejňuje príspevky **bez poplatku** za publikovanie.

**Akceptované jazyky:** všetky slovanské jazyky, angličtina, nemčina. Súčasťou vedeckej štúdie a odborného príspevku je abstrakt v angličtine (100 – 200 slov) a zoznam kľúčových slov v angličtine (3 – 8 slov).

Súčasťou vedeckej štúdie a odborného príspevku v inom ako slovenskom alebo českom jazyku je zhrnutie v slovenčine (400 – 600 slov) – preklad do slovenčiny zabezpečí redakcia.

**Posudzovanie príspevkov:** vedecké príspevky sú posudzované anonymne dvoma posudzovateľmi, ostatné príspevky jedným posudzovateľom; priemerná dĺžka vypracovania posudkov je 1 mesiac. Autori dostávajú znenie posudkov bez mena posudzovateľa.

### Technické a formálne zásady:

- Príspevky musia byť v elektronickej podobe (textový editor Microsoft Word, font Times New Roman, veľkosť písma 12 a riadkovanie 1,5). V prípade, že sa v texte vyskytujú zvláštne znaky, tabuľky, grafy a pod., je potrebné odovzdať príspevok aj vo verzii pdf alebo vytlačený.
- Pri mene a priezvisku autora je potrebné uviesť tituly a pracovisko.
- Text príspevku má byť zarovnaný len z ľavej strany, slová na konci riadku sa nerozdeľujú, tvrdý koniec riadku sa používa len na konci odseku.
- Odseky sa začínajú zarážkou.
- Kurzíva sa spravidla používa pri názvoch prác a pri uvádzaní príkladov.
- Polotučné písmo sa spravidla používa pri podnadpisoch a kľúčových pojmoch.
- Na literatúru sa v texte odkazuje priezviskom autora, rokom vydania a číslom strany (Horecký, 1956, s. 95).
- Zoznam použitej literatúry sa uvádza na konci príspevku (nie v poznámkovom aparáte) v abecednom poradí. Pokiaľ obsahuje viac položiek jedného autora, tie sa radia chronologicky. V príspevkoch v rubrikách Recenzie, Referáty a Kronika sa bibliografické údaje uvádzajú priamo v príspevku.

### Bibliografické odkazy:

- knižná publikácia: ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazyk, veda o jazyku, societa. Bratislava: Veda 2008. 204 s.
- slovník: JAROŠOVÁ, Alexandra – BUŽASSYOVÁ, Klára (eds.): Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. [2. zv.]. Bratislava: Veda 2011. 1088 s.
- štúdia v zborníku: ĐUROVIČ, Lubomír: Jazyk mesta a spisovné jazyky Slovákov. In: Sociolinguistica Slovaca 5. Mesto a jeho jazyk. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000, s. 111 – 117.
- štúdia v časopise: DOLNÍK, Juraj: Reálne vz. ideálne a spisovný jazyk. In: Jazykovedný časopis, 2009, roč. 60, s. 3 – 12.
- internetový zdroj: Slovenský národný korpus. Verzia prim-5.0-public.all. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2010. Dostupný na: <http://korpus.juls.savba.sk>.

## INSTRUCTION FOR AUTHORS

JOURNAL OF LINGUISTICS publishes articles **free of publication charges**.

**Accepted languages:** all Slavic languages, English, German. Scientific submissions should include a 100-200 word abstract in English and a list of key words in English (3-8 words).

Scientific articles in a language other than Slovak or Czech should contain a summary in Slovak (400-600 words) – translation into Slovak will be provided by the editor.

**Reviewing process:** scientific articles undergo a double-blind peer-review process and are reviewed by two reviewers, other articles by one reviewer; the reviewing process takes 1 month on average. The authors are provided with the reviews without the name of the reviewer.

### Technical and formal directions:

- Articles must be submitted in an electronic form (text editor Microsoft Word, 12-point Times New Roman font, and 1.5 line spacing). If the text contains special symbols, tables, diagrams, pictures etc. it is also necessary to submit a pdf or printed version.
- Contributions should contain the full name of the author(s), as well as his/her title(s) and institutional affiliation(s).
- The text of the contribution should be flush left; words at the end of a line are not hyphenated; a hard return is used only at the end of a paragraph.
- Paragraphs should be indented.
- Italics is usually used for titles of works and for linguistic examples.
- Boldface is usually used for subtitles and key terms.
- References in the text (in parentheses) contain the surname of the author, the year of publication and the number(s) of the page(s): (Horecký, 1956, s. 95).
- The list of references is placed at the end of the text (not in the notes) in alphabetical order. If there are several works by the same author, they are listed chronologically. Submissions to the journal sections “Book Reviews”, “Book Notices” and “Chronicle” should have references included directly in the text.

### References:

- Monograph: ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazyk, veda o jazyku, societa. Bratislava: Veda 2008. 204 pp.
- Dictionary: JAROŠOVÁ, Alexandra – BUŽASSYOVÁ, Klára (eds.): Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. [2. zv.]. Bratislava: Veda 2011. 1088 pp.
- Article in a collection: ĐUROVIČ, Lubomír: Jazyk mesta a spisovné jazyky Slovákov. In: Sociolinguistica Slovaca 5. Mesto a jeho jazyk. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 2000, pp. 111 - 117.
- Article in a journal: DOLNÍK, Juraj: Reálne vz. ideálne a spisovný jazyk. In: Jazykovedný časopis, 2009, Vol. 60, pp. 3 – 12.
- Internet source: Slovenský národný korpus. Verzia prim-5.0-public.all. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2010. Dostupný na: <http://korpus.juls.savba.sk>.